

USKONNOLLISUUS
MAAHANMUUTAJANUOREN
AKKULTURAATIOPROSESSISSA

Tutkimus peruskouluikäisenä Suomeen muuttaneiden
uskonnollisuuden muutoksista

Teija Salmi
Uskonnon pedagogiikan Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2017

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllisen teologian laitos	
Tekijä – Författare Teija Salmi			
Työn nimi – Arbetets titel Uskonnollisuus maahanmuutajanuorten akkulturaatioprosessissa			
Oppiaine – Läroämne Uskonnon pedagogiikka			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu		Aika – Datum Syyskuu 2017	Sivumäärä – Sidoantal 87+6+6
<p>Avainsanat – Nyckelord Kulttuurin oppiminen, sosialisatio, akkulturaatio, uskonnollisuus Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä muutoksia tapahtuu nuoruusiässä uuteen kotimaahan muuttavan nuoren uskonnollisuudessa muuttoa seuraavien vuosien aikana. Tutkimuskohteena on peruskouluikäisenä Suomeen muuttaneet nuoret. Uskonnollisuutta tarkastellaan osana kulttuuria ja sen oppimista. Alkuperäisen kulttuurin ja uuden kulttuurin oppimisen teoreettinen viitekehys pohjautuu John Berryn luomaan akkulturaatioteoriaan. Sen mukaan oman kulttuurin aineksia hylätään tai säilytetään sen mukaan, miten arvokkaina niitä pidetään uudessa elämäntilanteessa ja kulttuuriympäristössä. Uuden kulttuurin sisältöjä puolestaan omaksutaan tai hyljeksitään sen mukaan, nähdäänkö ne tarpeeksi arvokkaina oman identiteetin rakennusaineina. Uskonnollisuus nähdään sosiaalisen oppimisen tuloksena. Uuteen kulttuuriin siirtymisen myötä siihen on tarjolla uusia sisältöjä koulun, kaveripiirin ja yhteiskunnan vaikutuksessa. Uskonnollisuutta ja siinä tapahtuvia muutoksia tarkastellaan Charles Glockin ja Rodney Starkin kehrittelemän teorian kautta. Teorian mukaan uskonnollisuus sisältää viisi dimensiota, joissa tapahtuvia muutoksia tässä tutkimuksessa selvitetään tutkimukseen osallistuneiden nuorten osalta akkulturaatioprosessissa.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen ja se on toteutettu haastattelututkimuksena, johon osallistui kahdeksan haastateltavaa. Haastattelu on puolistrukturoitu teemahaastattelu, jonka teemoina ovat haastateltavien elämänvaiheet lapsuudessa ennen Suomeen muuttoa aina haastatteluhetkeen saakka sekä uskonnollisuuden ilmeneminen eri dimensioiden suhteen näissä elämänvaiheissa.</p> <p>Tutkimusaineiston analyysi on teorialähtöinen, jossa akkulturaatio ja uskonnollisuuden dimensiot toimivat analyysin pohjana sen alusta aina tuloksiin saakka. Analyysimenetelmänä oli laadullinen sisällönanalyysi. Haastatteluaineistosta on poimittu akkulturaation ja uskonnollisuuden teemoihin liittyviä sisältöjä ja tarkasteltu niiden välisiä yhteyksiä. Haastateltavat voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, millaista heidän uskonnollisuutensa haastatteluhetkellä oli: sitoutuminen omaan uskontoon ja sen oppiin, usko Jumalaan, mutta ei sitoutumista mihinkään uskontoon ja oppiin sekä individualistinen tapa tulkita uskonnollisia kysymyksiä.</p> <p>Yksinäisyyden, erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksesta johtuva hämmennys saattoi johtaa haastateltavat etsimään vastauksia omasta uskonnosta Suomeen muuton alkuvaiheessa. Uusi kotimaa ja kulttuuri antoivat omaan ajatteluun uusia tulkintatapoja ja ideologioita. Osalle haastateltavista tämä aiheutti oman uskonnon ja erityisesti siihen liittyvien sääntöjen ja rituaalien uudelleen arviointia. Uskonnollisuus säilyi eri dimension suhteen, jos kotimaassa lapsuudessa uskonnollisuuteen sosiaalistumista tapahtui kodin, kaveripiirin, lähiyhteisön sekä yhteiskunnan tasolla ja lisäksi perheen vanhempien uskonnollisuus ja yhteys uskonnolliseen yhteisöön säilyi myös Suomeen muuton jälkeen. Myös ikä ja ajattelun kehitys vaikutti haastateltavien uskonnollisuuteen.</p>			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

Sisällysluettelo

Johdanto	1
1. Kulttuurin oppiminen.....	3
1.1 Alkuperäisen kulttuurin oppiminen	3
1.2 Uuden kulttuurin oppiminen	4
1.2.1 Akkulturaatio	4
1.2.2 Akkulturaatioasenteet.....	4
1.3 Nuoren akkulturaatioon vaikuttavat tekijät.....	5
1.3.1 Maahanmuuton tausta	5
1.3.2 Nuoren lähiyhteisö ja yhteiskunta	6
1.3.3 Kehitykselliset tekijät.....	7
1.3.4 Kulttuurinen identiteetti	8
1.3.5 Ennakkoluulot ja syrjintä.....	8
1.4 Nuorten akkulturaatio länsimaissa 2000-luvun alussa.....	9
2. Uskonnollisuus.....	12
2.1 Uskonnollisuuden viisi dimensiota	12
2.2 Uskonnollisuus osana kulttuurin oppimista	13
2.2.1 Uskonto kulttuurin sisältönä.....	13
2.2.2 Uskonnollisuuden sosialisaatio	13
2.3 Nuorten uskonnollisuuteen vaikuttavat tekijät	15
2.3.1 Vanhempien vaikutus nuorten uskonnollisuuteen.....	15
2.3.2 Kaveripiirin vaikutus nuorten uskonnollisuuteen.....	16
2.3.3 Koulutuksen vaikutus nuorten uskonnollisuuteen.....	16
2.3.4 Uskonnolliset epäilyt.....	17
2.4 Nuorten uskonnollisuuden piirteitä länsimaissa 2000-luvun alussa.....	19
3. Tutkimuksen toteuttaminen	21
3.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset	21
3.2 Tutkimusmenetelmä.....	21
3.2.1 Kvalitatiivinen haastattelututkimus.....	21
3.2.2 Puolistrukturoitu teemahaastattelu.....	22
3.3 Aineiston hankinta ja haastateltavat	25
3.4 Haastattelun toteuttaminen.....	29
3.5 Haastatteluaineiston analyysi.....	32
3.5.1 Teorialähtöinen analyysi	32
3.5.2 Laadullinen sisällönanalyysi	34
4. Uskonnollisuus eri elämänvaiheissa	38
4.1 Uskonnollisuus lapsuudessa kotimaassa	38
4.1.1 Uskonnollisuus osana lapsuudenperheen ja -yhteisön kulttuuria	38
4.1.2 Uskonnolliset uskomukset lapsuudessa	39
4.1.3 Uskonnollinen tieto lapsuudessa.....	39
4.1.4 Uskonnolliset rituaalit lapsuudessa	40
4.1.5 Uskonnolliset kokemukset lapsuudessa.....	40
4.1.6 Uskonnollisuuden vaikutus käyttäytymiseen ja valintoihin	40
4.2 Suomeen muutto	41
4.3 Uskonnollisuus akkulturaatioprosessin alkuvaiheessa.....	42
4.3.1 Uskonnolliset uskomukset.....	42
4.3.2 Uskonnollinen tieto.....	44
4.3.3 Uskonnolliset rituaalit.....	45
4.3.4 Uskonnolliset kokemukset	46
4.4 Uskonnollisuus haastatteluhetkellä	47
4.4.1 Uskonnolliset uskomukset.....	47
4.4.2 Uskonnollinen tieto	49

4.4.3 Uskonnolliset rituaalit.....	50
4.4.4 Uskonnolliset kokemukset	51
4.4.5 Uskonnollisuuden vaikutus käyttäytymiseen ja valintoihin	51
4.5 Muutokset uskonnon dimensioissa.....	52
5. Akkulturaatioprosessin vaikutus uskonnollisuuteen.....	54
5.1 Erilaisuuden, ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden kokemus.....	54
5.2 Muutokset perheen uskonnollisuudessa	57
5.3 Oman uskonnon uudelleenarviointia	63
5.4 Yhteys uskonnolliseen yhteisöön.....	66
5.5 Keskeisiä piirteitä haastateltavien uskonnollisuudessa	69
5.5.1 Sitoutuminen oman uskonnon oppiin ja elämäntapaan: Khaled, Ama, Jamelia ja Kim	69
5.5.2 Usko Jumalaan, ei sitoutumista oppiin ja elämäntapaan: Oussama, Amina.....	70
5.5.3 Individualistinen tapa tulkita uskonnollisia kysymyksiä: Javin, Katarina	71
5. Kokoava tarkastelu	73
5.1 Tutkimustulosten yhteenveto ja johtopäätöksiä.....	73
5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	77
6. Pohdinta	81
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	88
Lähteet.....	88
Kirjallisuus.....	88
LIITTEET.....	94

Johdanto

Uskonnollisuuden merkitys ja asema nuorten keskuudessa eurooppalaisessa kontekstissa on muuttunut voimakkaasti viime vuosikymmenten aikana. Moniarvoisuus on yksi modernin länsimaisen yhteiskunnan keskeinen piirre. Nuoret ovat tietoisia erilaisista ideologioista ja heille on itsestään selvää, että ihmiset sitoutuvat niihin eri asteisesti. Nuorten keskuudessa tärkeitä arvoja ovat vapaus ja individualismi. Liberaalien arvojen saadessa yhä yleisemmin kannatusta, sitoutuminen instituutioihin, auktoriteetteihin ja traditioon vähenee. Näin myös uskonnon asema ja merkitys sekä yhteiskunnan että yksilön tasolla elää murrosvaihettaan. (Zieberts, 2003, 12 – 13, 125 – 127.)

Kun uskonto aikaisemmin antoi valmiita vastauksia tarkoituksen ja merkityksen kysymyksiin, se kertoi samalla tarinaa siitä, mikä ja kuka ihminen on, mistä hän on tullut, miten elämä tulisi elää ja mikä tulevaisuudessa odottaa. Uskonto antoi aineksia identiteetin rakentamiseen liittyviin tarkoituksen kysymyksiin. Nyt jokainen on vapaa ja samalla vastuullinen selvittämään ja etsimään vastaukset itse ja toimimaan oman identiteettinsä rakentajana ja tarinansa kertojana. (Zieberts, 2003, 95 – 100.)

Edellä kuvattu koskee lähinnä läntistä Eurooppaa, johon on kohdistunut jo aiemminkin, mutta tämän työn alkuvaiheessa vuonna 2015 rajulla voimalla muuttoliikettä maista, joissa yhteiskunta, kulttuuri ja uskonto ovat nivoutuneet toisiinsa tiukemmin ja uskonnon ja sen luoma traditio vaikuttaa näkyvämmiin ja voimakkaammin ihmisten arjessa ja elinpiirissä. Arvomaailmaltaan liberaalimpaan ja kulttuuriltaan moninaisempaan ympäristöön muuttamisen myötä uudet tulokkaat joutuvat pohtimaan omaa uskontoaan uudella tavalla, irrallaan siitä kulttuurisesta elinympäristöstä, johon oma uskonto ja sen rituaalit ja traditio on liittynyt. (Roy, 2006, 133 – 134.)

Kun nuori muuttaa maahan, jossa kulttuurinen ja uskonnollinen ympäristö on erilainen kuin entisessä kotimaassaan, hän kohtaa suuria haasteita sopeutumisen ja identiteettikehityksensä suhteen. Häneen kohdistuu paineita sekä perheen tradition ja siihen liittyvien arvojen että uudesta kulttuurista ja erityisesti ikätovereilta nousevan arvomaailman ja elämäntavan suunnalta. Se, miten nuori kykenee sovittamaan oman kulttuuritaustansa liittyviä aineksia ja uuteen kulttuuriin kuuluvia osasia vaikuttaa siihen miten hän onnistuu sopeutumisessaan uuteen kotimaahansa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia muutoksia uskonnollisuudessa tapahtuu tämän sopeutumisprosessin aikana. Tutkimuksen kohteena ovat peruskouluiässä Suomeen muuttaneet nuoret. Nämä nuoret ovat käyneet läpi prosessin, joka on sisältänyt muuton uuteen kotimaahan peruskouluiässä, sopeutumisen uuteen kulttuuriin sekä uuden kielen opettelun.

Olen valinnut teoreettiseksi lähtökohdaksi näkemyksen, jonka mukaan uskonto on osa kulttuuria ja se opitaan osana kulttuurin kokonaisuutta perheessä ja lähiyhteisössä sosialisatian kautta. Uuteen kulttuuriympäristöön siirtymisen myötä nuoret astuvat uusien vaikutteiden ja kulttuuristen sisältöjen piiriin, josta he vaihtelevassa määrin hyväksyvät ja hylkäävät sisältöjä omaan ymmärrykseensä ja ajatteluunsa sekä persoonaansa. Uuteen kulttuurin sopeutumisen keskeinen käsite tässä työssä on akkulturaatio. Tämä teoreettinen viitekehys tarjoaa riittävän tukevat puitteet ja laajan tarkastelukulman ilmiöön, johon eri uskonnollisista taustoista lähtöisin olevat nuoret asettuvat oman todellisuuden rakentamisen ja siihen liittyvän uskonnollisuuden kanssa.

1. Kulttuurin oppiminen

1.1 Alkuperäisen kulttuurin oppiminen

Kulttuuri on kaikkea sitä, mikä täytyy tietää ja mihin täytyy uskoa voidakseen toimia hyväksytyllä tavalla yhteisön jäsenenä. Kulttuurin voidaan katsoa käsittävän yhteistä tietoa, yhteisiä arvostuksia, kokemuksia ja ajatusmalleja. Tietoisuudesta tulee yhteistä kun yhteisössä ollaan vuorovaikutuksessa, jaetaan yhteinen kieli, ymmärretään koodeja ja sanomia, nähdään ympäristö ja koetaan sen sisältämät merkitykset suurelta osin samalla tavoin kuin muutkin.

(Goodenough, 1964, 36 – 39; Kalliala, 2015, 18 – 19.)

Lapsi ei synny vaan kasvaa yhteisön jäseneksi. Lapsi sisäistää vanhempien todellisuuden itsestäänselvyytenä. Lapsi ei arvioi sitä yhtenä mahdollisuutena monista. Mitä monokulttuurisempi lapsen kasvuympäristö on, sitä vähemmän ympäristö tarjoaa aineksia ja vaihtoehtoisia ajattelumalleja todellisuuden hahmottamiseen. (Goodenough, 1964, 36 – 39; Kalliala, 2015, 18 – 19.)

Lapsen psykologiseen ja sosiaaliseen kehitykseen vaikuttaa biologiset ja geneettisten mekanismit sekä koko ympäristö ja ihmissuhdeverkosto, jossa hän elää. Kulttuurin oppimista tapahtuu siten, että yksilö omaksuu ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan arvoja, uskomuksia ja toimintamalleja. Tätä tapahtuu sekä tiedostamattoman että tietoisien ja tavoitteellisen toiminnan tuloksena. Kun yksilö elää jonkin kulttuurin sisällä, hän saa suoria vaikutteita vuorovaikutuksessa ihmisten ja ympäröivän todellisuuden kanssa. Kun vaikuttaminen on tiedostamatonta, puhutaan *enkulturaatiosta*. Kun se on tietoista ja tavoitteellista, käytetään termiä *sosialisaatio*. (Berry, 2002, 20 – 21.)

Enkulturaatiota ja sosialisaatiota tapahtuu ihmissuhteissa, jotka vaikuttavat yksilöön ikään kuin eri tasoilta ja suunnilta. Berry (2002) määrittelee nämä suunnat käyttäen termejä *vertikaalinen*, *horisontaalinen* ja *epäsuora*. Vertikaalinen suunta on kotikasvatuksessa tapahtuvaa omaksumista. Horisontaalisella suunnalla tarkoitetaan kavereitten ja vertaisryhmien kanssa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa kulttuurin omaksumista. Epäsuoran kulttuurinsiirron alueeseen kuuluu muilta aikuisilta sekä instituutioilta omaksuttua ainesta. Kaikissa näissä ihmissuhteissa kulttuurin omaksuminen voi olla tiedostamatonta tai tietoista ja tavoitteellista. (Berry, 2002, 20-21.) Ihmisen siirtyessä kasvun ja itsenäistymisen myötä etäämmälle vertikaalisen suunnan

piiristä, horisontaalisen ja epäsuoran suunnan vaikutus lisääntyy. (Räsänen, 2006, 155.)

1.2 Uuden kulttuurin oppiminen

1.2.1 Akkulturaatio

John Berry (1980) on luonut sosiologian tieteenalalla mallin uuteen kulttuuriin sopeutumisesta. Tämän mallin mukaan sosialisatiota tapahtuu oman kulttuurin lisäksi kontaktissa toiseen kulttuuriin. Tällöin vaikutteet kulttuurin oppimiseen tulevat oman kulttuurin ulkopuolelta. Samalla tavoin kuin ensisijaisessa kulttuurissa myös uudessa kulttuurissa tapahtuu sekä enkulturaatiota että sosialisatiota (Berry & al, 2002, 21).

Silloin kun toisen kulttuurin opettaminen ja sen vaikutuksen piiriin asettuminen on tietoista ja tarkoituksellista käytetään termiä *resosialisaatio*. Kun vieraan kulttuurin piirissä yksilöön kohdistuu ei-tavoitteellisia ja tiedostamattomia vaikutteita käytetään termiä *akkulturaatio*, mikä on vastine oman kulttuurin piirissä tapahtuvalle enkulturaatiolle. Enkulturaation tavoitteena on sitouttaa yksilö kulttuuriseen kontekstiinsä. Akkulturaatio puolestaan kuvaa prosessia, jonka yksilö käy läpi vastauksena ympäröivän kulttuurikontekstin vaihtumiseen (Räsänen, 2006, 157). Kun yksilö muuttaa vieraaseen maahan, hän saa vaikutteita toisen kulttuurin sisällä, valitsee sieltä enemmän tai vähemmän osasia oman identiteettinsä rakennusaineiksi. (Räsänen, 2006, 156-157.)

Berry korostaa, että uuden kulttuurin siirtäminen ja oppiminen eivät ole yksisuuntaista ympäristöstä yksilöön kohdistuvaa vaikuttamista. Sen sijaan prosessi on kaksisuuntainen ja se tapahtuu vuorovaikutuksessa. Erityisen merkittävää se on suhteessa ikätovereihin ja ystäviin, mutta myös vanhempi-lapsi suhteessa. (Berry, 2002, 21.)

1.2.2 Akkulturaatioasenteet

Berryn akkulturaatiota kuvaavaan malliin liittyy keskeisenä ajatus siitä, että uuteen kulttuuriin sopeutuminen on sen sisältöjen hyväksymistä ja hylkäämistä osaksi omaa identiteettiä ja toimintakulttuuria. Akkulturaatioasenne merkitsee suhtautumista uuden kulttuurin sisältöihin. Tästä syntyy akkulturaatiostrategia. Uuden kulttuurin piiriin asettunut yksilö tai ryhmä ottaa kantaa oman kulttuurin säilyttämiseen ja uuden kulttuurin omaksumiseen vastaamalla kahteen

kysymykseen joko myöntävästi tai kieltävästi. Nämä kysymykset ovat: *Onko oma kulttuuri-identiteetti säilyttämisen arvoinen ja haenko positiivisia suhteita dominoivaan yhteisöön?* Vastausten perusteella havainnollistuu yksilön tai ryhmän akkulturaatiostrategia. Taulukossa 1 on nähtävillä Berryn esittämä malli akkulturaatiostrategiasta.

TAULUKKO 1 Uuteen kulttuuriin sopeutumisen strategia (Berry, 2002, 278.)

	Onko oma kulttuuri-identiteettini säilyttämisen arvoinen?	Haenko positiivisia suhteita dominoivaan yhteisöön?
Assimilaatio	Ei	Kyllä
Integraatio	Kyllä	Kyllä
Separaatio	Kyllä	Ei
Marginalisaatio	Ei	Ei

Kun yksilö tai ryhmä väheksyy omaa kulttuuri-identiteettiään ja arvostaa sekä pyrkii voimakkaasti omaksumaan uuden kulttuurin tavat, arvot ja asenteet käytetään termiä *assimilaatio*. Assimilaation vastakohta on *separaatio*, jolloin dominoivaa kulttuuria puolestaan väheksytään eikä siitä haluta omaksua mitään osaksi omaa identiteettiä. Sellainen asennoituminen, jossa halutaan säilyttää omaan alkuperäiseen kulttuuriin sisältyviä ominaisuuksia ja sen lisäksi suhtaudutaan uuteen kulttuuriin mielenkiinnolla sekä omaksutaan sieltä uusia asioita yhdistäen niitä omaan identiteettiin on kysymyksessä *integraatio*. Kun yksilö tai ryhmä menettää kulttuurisen ja psykologisen kontaktin omaan kulttuuriinsa eikä löydä niitä suhteessa dominoivaan kulttuuriin on kysymyksessä *marginalisaatio*. (Räsänen, 2006, 157.)

Akkulturoitumista voi tapahtua yksilön elämäkokonaisuudessa eri tahtiin esimerkiksi työyhteisön sisällä ja muussa sosiaalisessa elämässä. Akkulturaatio ei tapahdu yhdellä kerralla ikään kuin heti valittuna asenteena vaan se voi olla pitkäkallinen kehityskaari, joka voi kulkea vaikkapa assimilaation kautta separaatioon ja sen jälkeen päätyä integraatioon. (Räsänen, 2006, 158.)

1.3 Nuoren akkulturaatioon vaikuttavat tekijät

1.3.1 Maahanmuuton tausta

Uuteen maahan muuttavan akkulturaatioprosessiin vaikuttaa se, onko maassaolo luonteeltaan väliaikaista vai pysyvää. Esim. kansainvälisessä vaihdossa olevat

opiskelijat, diplomaatit, yritysjohtajat ja väliaikaisesti maassa työskentelevät eivät koe tarpeelliseksi osallistua moniarvoiseen yhteiskuntaan, koska he tietävät lopulta palaavansa joko omaan kotimaahansa tai toiseen maahan. (Berry, 2002, 348.)

Väliaikaisuuden lisäksi akkulturaatioprosessiin vaikuttaa myös se, onko muuttaminen ollut vapaaehtoista vai välttämätöntä esim. oman turvallisuuden vuoksi. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat suurimpien haasteiden edessä. He eivät useimmiten ole halunneet jättää kotimaataan. Monet ovat kokeneet traumaattisia kokemuksia ja useat menettävät taloudellisen ja yhteiskunnallisen asemansa. (Berry, 2002, 348; Berry & al. 2006, 7.)

1.3.2 Nuoren lähiyhteisö ja yhteiskunta

Akkulturaatioprosessi ei ole yksiulotteinen siten, että uuteen maahan muuttanut henkilö käy yksin ja yksipuolisesti neuvottelua oman kulttuurin ja uuden kulttuurin välillä. Maahanmuuttaja on uudessa yhteiskunnassa osa omaa etnistä ja kulttuurista ryhmäänsä. Akkulturaatioasenteisiin vaikuttaa se, missä määrin kyseinen etninen ryhmä haluaa olla kontaktissa ryhmänsä ulkopuolella olevien kanssa ja ottaa sieltä kulttuurisia vaikutteita sekä missä määrin he ovat valmiita säilyttämään oman kulttuurinsa sisältöjä. (Berry & al. 2006, 73-75.)

Nuorten akkulturaatioasenteisiin vaikuttaa lisäksi merkittävästi oman perheen sekä ympäröivän yhteisön asenteet. Asenteet omaa ja toisten kulttuuria kohtaan nousee perheen, kavereiden sekä niiden aikuisten asenteista, joiden kanssa nuori on tekemisissä. Nuoriin vaikuttaa se, millaisten kavereiden kanssa he mieluiten ovat tekemisissä, kuinka motivoituneita he ovat esimerkiksi oppimaan uuden kielen sekä säilyttämään oman äidinkielen taitoaan. (Berry & al. 2006, 75.)

Yksilötason akkulturaatioprosessi ei välttämättä myötäile oman kulttuurisen tai etnisen ryhmän akkulturaatioprosessia. Kuitenkin ryhmässä tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös yksilöiden akkulturaatioprosessiin ja päinvastoin. (Berry, 2002, 350.)

Toisaalta siinä yhteiskunnassa, johon maahanmuuttaja on asettunut asumaan on akkulturaatio-odotuksia uusia tulokkaita kohtaan. Akkulturaatio-odotukset liittyvät siihen, miten uusien tulokkaiden tulisi sopeutua dominoivaan kulttuuriin. Se, miten valtakulttuuri suhtautuu kulttuuriseen moninaisuuteen ja integraatioon, määrittelee yhteiskunnassa kulttuuristen ryhmien välisen mukautumisen. Yhteiskunta voi odottaa, että vähemmistöryhmät omaksuvat valtakulttuurin

toimintatavat, arvot ja asenteet ja hylkäävät omansa (*melting pot*). Se voi myös ohjata vähemmistöryhmiä elämään erillisinä saarekkeina kulttuurinsa sisällä (*segregation*). Yhteiskunta voi sulkea pois ja syrjäyttää itselleen vieraita kulttuurisia ryhmiä (*exclusion*). Se voi myös osoittaa hyväksyntää kulttuurista moninaisuutta kohtaan ja pyrkiä kohti keskinäistä mukautumista (*multiculturalism*). Siten yhteiskunnassa vallitseva ilmapiiri ohjaa omalla asennoitumisellaan myös uusien tulokkaiden akkulturaatioasenteita. (Berry & al. 2006, 73-75.)

1.3.3 Kehitykselliset tekijät

Kun nuori ihminen käy läpi sopeutumista uuteen kulttuuriin, hän käy samaan aikaan läpi kehityksellisiä muutoksia. Merkittävä muutos nuoruusiässä liittyy tasapainon etsimiseen suhteessa itsenäisyyteen ja riippuvuuteen omaan perheeseen sekä kaveripiiriin kasvavan merkityksen kanssa. Siirtyessään lapsuudesta aikuisuuteen, nuoret tekevät tärkeitä päätöksiä siitä, ketä he ovat ja mitä he toivovat tulevaisuudelta. (Berry & al. 2006, 8-9.)

Perheen sisällä ja yhteisössä tapahtuvan sosialisatian kautta nuoret oppivat arvoja, perinteitä ja tapoja omasta kulttuuristaan. Useiden maahanmuuttajaperheiden arvot korostavat perheen keskinäistä riippuvuutta ja toistensa tukemista. Kaveripiiriin kuuluvat nuoret puolestaan saattavat tarjota mallia, jossa itsenäisyys korostuu ja vanhempien ja lasten välinen vuorovaikutus on toisenlaista kuin perheessä odotetaan. Vahva velvollisuuden tunne perhettä kohtaan saattaa olla hyödyllinen, jos se ohjaa nuorta selkeään rooliin ja elämänsuuntaan. Toisaalta se voi aiheuttaa konflikteja, jos nuori tavoittelee suurempaa itsenäisyyttä. Näissä erilaisten vaikutteiden ja mahdollisuuksien paineissa nuoret valitsevat erilaisia kehityksellisiä polkuja kohti aikuisuutta uudessa yhteiskunnassa. (Berry & al. 2006, 8-9.)

Kun identiteettikehitys on keskeinen kehityksellinen tehtävä nuoruusiässä varsinkin modernissa ja komplisoituneessa yhteiskunnassa, maahanmuuttajanuorella etninen identiteetti on erityinen sisältö tässä tehtävässä. Etninen identiteetti on dynaaminen konstruktio. Iän ja kognitiivisen kehityksen sekä kokemusten karttuessa nuori rakentaa identiteettiään yhdistellen ymmärrystään kokemastaan. Tähän prosessiin vaikuttaa keskeisesti perhe, yhteisö ja ympäröivä yhteiskunta. Nuori tarkastelee oman etnisen ryhmänsä ja perheensä asenteita, arvoja ja käytäntöjä ja vertaa niitä kavereidensa ja laajemmin

yhteiskunnan vastaaviin. Tämä prosessi voi johtaa tasapainoiseen yhdistelmään näistä tai turvattomuuden ja hämmennyksen tunteisiin. Mielikuvat omalle ryhmälle tyypillisestä käyttäytymisestä, uskomuksista, asenteista ja normeista vaihtelevat ja ovat riippuvaisia yksilöiden välisistä sekä kontekstuaalisista eroista. (Berry & al. 2006, 77.)

1.3.4 Kulttuurinen identiteetti

Akkulturaatioasenteen taustalla vaikuttaa myös kulttuurinen identiteetti. Kulttuurisella identiteetillä tarkoitetaan tässä yhteydessä yhdistelmää etnisestä identiteetistä eli omaan kulttuuriseen historiaan liittyvästä identiteetistä ja kansallisesta identiteetistä (national identity), joka sisältää aineksia uudesta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Maahanmuuttajanuori voi identifioida itsensä sekä alkuperäiseen etniseen ryhmäänsä sekä laajemmin siihen yhteiskuntaan, jossa hän elää. Etninen ja kansallinen identiteetti voidaan nähdä kahtena ryhmäidentiteetin ulottuvuutena, jotka voivat muuttua itsenäisesti. Kaikki identiteetit voivat olla turvallisia ja vahvoja tai kehittymättömiä ja heikkoja. Etnistä ja kansallista identiteettiä voidaan arvioida itsenäisinä osina. Heikko etninen identiteetti ei näin ollen merkitse aina vahvaa kansallista identiteettiä tai päinvastoin. On mahdollista identifioitua vahvasti molempiin kulttuureihin. (Berry et al. 2006, 76-77.)

Ajan myötä kanssakäyminen ja osallistuminen laajemmin yhteiskuntaan ja kontaktien solmiminen oman etnisen ryhmän ulkopuolelle lisääntyy. Tästä huolimatta jo pitkään maassa asuneet maahanmuuttajanuoret eivät tutkimuksen mukaan luovu omasta etnisestään perinnöstään. Vaikka heidän oman etnisen ryhmän äidinkielen taito ja käyttö vähenee, heidän identifioitumisensa omaan etniseen ryhmäänsä säilyy vahvana. Akkulturaatioprosessia ei voi näin kuvata lineaarisena prosessina etnisestä identiteetistä kohti assimilaatiota uuteen kulttuuriin. Vahvana pysyvä etninen identiteetti yhdistettynä enenevään kanssakäymiseen ja osallistumiseen laajemmin yhteiskunnassa vie kohti integraatiota ja kaksikulttuurisuutta. (Berry et al. 2006, 112-113.)

1.3.5 Ennakkoluulot ja syrjintä

Maahanmuuttajat kokevat vaihtelevassa määrin ennakkoluuloja ja syrjintää. Kokemukset ennakkoluuloista ja syrjinnästä ovat suurimpia tekijöitä aiheuttamaan stressiä akkulturaatioprosessissa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että valtakulttuuria edustavien asenteet maahanmuuttajia kohtaan vaikuttavat maahanmuuttajien

tunteisiin yhteiskuntaa kohtaan. Jos maahanmuuttajanuori kokee, että hänet nähdään negatiivisesti, hän suhtautuu helpommin negatiivisesti yhteiskuntaan eikä koe motivaatiota liittyä osaksi sitä. (Berry et al. 2006, 82.)

Tutkimuksissa on myös havaittu, että mitä positiivisempi kuulumisen tunne maahanmuuttajalla on omaan etniseen ryhmäänsä, sitä positiivisempi asenne hänellä on toisiin ryhmiin. Tämä puolestaan vaikuttaa koetun syrjinnän määrään alentavasti. Kun henkilö kokee oman identiteettinsä turvallisiksi ja vahvaksi, hänen on helpompi hyväksyä ne, jotka poikkeavat omasta ryhmästä. Vastaavasti koettu syrjintä voi voimistaa etniseen ryhmään identifioitumista ja heikentää siteitä valtakulttuurin ryhmään. On runsaasti näyttöä siitä, että koettu syrjintä aiheuttaa identifioitumista vähemmistöryhmään. (Berry et al. 2006, 82-83.)

1.4 Nuorten akkulturaatio länsimaissa 2000-luvun alussa

Berry et al. (2006) toteuttivat Pohjois-Amerikassa, Euroopassa ja Oseaniassa, yhteensä 13 maassa, maahanmuuttajanuorten akkulturaatiokokemuksia selvittävän tutkimuksen. Vastausten perusteella nuoret voitiin jakaa neljään ryhmään heidän akkulturaatioprofiilinsa perusteella.

Eniten esiintynyt profiili oli *integraatioprofiili*, johon katsottiin kuuluvan 36,4% kaikista vastaajista. Tähän ryhmään kuuluvilla nuorilla oli vahva oma etninen identiteetti ja samalla vahva kansallinen identiteetti. He kannattivat integraatiota, mutta eivät kannattaneet assimilaatiota, separaatiota ja marginalisaatiota. He käyttivät sujuvasti kahta kieltä. Heillä oli kavereita sekä omasta etnisestä ryhmästään että kansallisesta ryhmästä. He olivat lähellä keskiarvoa suhtautumisessa perhearvoihin. Nämä nuoret näyttivät olevan kotonaan niin etnisissä kuin kansallisissa konteksteissa suhteessa identiteettiin, kieleen, ikätovereihin ja arvoihin. Heidän kokemansa syrjintä oli myös vähäisempää. Sukupuolella oli jonkin verran merkitystä siten, että tytöillä integraatioprofiilia esiintyi enemmän kuin pojilla. Tyttöjen kansallisen kielen hallinta ja käyttö oli myös poikia suurempi. (Berry et al., 2006, 103, 113.)

Toiseksi eniten esiintyneeseen ryhmään kuului 22.5% nuorista. Nämä nuoret suuntautuivat selkeästi enemmän omaan etniseen ryhmäänsä ja heidän profiilistaan käytettiin termiä *etninen profiili*. Tähän ryhmään kuuluvilla nuorilla oli vahva etninen identiteetti, heillä oli hyvä oman äidinkielen taito ja he käyttivät sitä paljon. Heillä oli myös paljon omaan etniseen ryhmään kuuluvia kavereita ja he osoittivat selkeästi enemmän arvostusta perhearvoja kohtaan kuin muut

keskimäärin. He viihtyivät omassa kulttuurisessa ympäristössä ja heillä oli vähän suhteita laajemmin yhteiskuntaan. (Berry et al., 2006, 103.)

Kolmanteen ryhmään kuului 18.7% tutkimukseen osallistuneista. Nämä nuoret orientoivat vahvasti siihen yhteiskuntaan, jossa he asuivat. Heillä oli vahva kansallinen identiteetti (national identity) ja he assimiloituivat voimakkaasti valtakulttuuriin. Samalla heillä oli alhainen etninen identiteetti. Heidän valtakulttuurin käyttämän kielen hallinta oli hyvä ja he käyttivät sitä pääasiallisesti. Heidän kaverisuhteensa olivat pääasiassa valtakulttuurin piiristä ja he olivat vähemmän suuntautuneita perheeseen liittyviin velvoitteisiin. Nämä nuoret näyttivät kannattavan assimilaation ideaa ja oman etnisen kulttuurin säilyttäminen oli vähäistä etnisen identiteetin ja kielen, kaverisuhteiden ja arvojen suhteen. Tästä profiilista tutkijat käyttivät termiä *kansallinen profiili* (national profile). (Berry et al. 2006, 104.)

Neljänteen ryhmään kuului 22.4% kaikista tutkimukseen osallistuneista nuorista. Nämä nuoret omasivat hyvän etnisen ryhmän äidinkielen ja käyttivät sitä paljon. Tästä huolimatta heillä oli heikko etninen identiteetti. Heillä oli heikko valtakulttuurin käyttämä kielen hallinta ja sekä kansallinen identiteetti. Heillä oli myös vähän kaverisuhteita valtakulttuuriin kuuluvien ikätovereiden kanssa. Näiden nuorten joukossa esiintyi kolmea akkulturaatioasennetta: assimilaatiota, marginalisaatiota ja separaatiota. Näistä vastakohtaisuuksista voidaan päätellä, että tähän ryhmään kuuluvat nuoret ovat hämmentyneitä paikastaan yhteiskunnassa. Toisaalta heillä oli toiveita olla osana yhteiskuntaa, mutta heiltä puuttui taitoja ja kykyjä luoda suhteita ja kontakteja. Tästä profiilista tutkijat käyttivät termiä *diffuusi profiili* (diffuse profile). Tämän profiilin omaavien keskuudessa myös koetun syrjinnän määrä on verrattain korkea. Pojilla esiintyi diffuusius profiilia enemmän kuin tytöillä ja he kokivat myös diskriminaatiota useammin. Profiilin piirteet viittaavat marginalisaatioon. Marginalisaatioon päätyneiden henkilöiden psykologista tilaa luonnehtii epävarmuus kuulumisesta kahden maailman väliin. Näistä kumpikaan ei täysin hyväksy heitä. Marginalisoituneiden aiempi pyrkimys on ollut assimiloituminen, mutta sen on estänyt henkilön kohtaama syrjintä ja ennakkoluulot. (Berry & al. 2006, 104.)

Suomessa tähän tutkimukseen osallistui 376 nuorta ja he olivat taustaltaan vietnamilaisia, turkkilaisia ja venäläisiä. Merkille pantavaa on, että näistä nuorista 44.1%:lle voitiin määritellä diffuusi profiili, mikä on muiden maiden tuloksiin verrattuna selkeästi korkein prosenttiluku. Vietnamaisten kohdalla luku oli vielä

korkeampi, 52.5%. Etnistä ja kansallista identiteettiä esiintyi molempia noin 19% tutkimukseen osallistuneista nuorista. Sen sijaan integraatioprofiilin omaavien osuus oli vain 17.8%, mikä on lähes 20% pienempi prosenttiluku verrattuna koko tutkimusjoukon integraatioprofiilin omaavien määrään. Suomesta saadut tulokset poikkesivat myös tutkimukseen osallistuneiden muiden pohjoismaalaisten nuorten tuloksista. Norjassa kaikkia akkulturaatioprofiileja esiintyi suhteellisen tasaisesti, lukuun ottamatta kansallista profiilia, mitä esiintyi noin kymmenen prosenttia vähemmän kuin muita. Ruotsissa etnisen profiilin omaavien prosenttiluku oli suurin, 40.4%. Integraatioprofiilia Ruotsissa esiintyi toiseksi eniten eli 31.3% tutkituista. (Phinney et al. 2006, 109.)

Tutkimukseen osallistuneet määrittelivät oman uskontonsa ja se toimi tutkimuksen taustamuuttujana. Vastausten perusteella osallistujien uskonnollisuus voitiin luokitella neljään ryhmään: uskonnottomat, kristityt tai juutalaiset, muslimit ja itäisten uskontojen edustajat (hindulaisuus tai budhalaisuus). Eri uskontoa edustavien nuorten kokemassa diskriminaatiossa ei ollut juuri eroja. Juutalais-kristilliseen uskontoon itsensä identifioivien keskuudessa esiintyi eniten integraatioprofiilia. Kansallista orientaatiota esiintyi vähiten musliminuorten keskuudessa kun taas hindulaisilla ja budhalaisilla nuorilla tätä esiintyi eniten. Etnistä orientaatiota esiintyi eniten muslimeilla. Uskonnottomilla sitä esiintyi vähiten. Etniseen profiiliin viittaavia piirteitä näkyi enemmän juutalais-kristillistä uskontoa edustavilla sekä muslimeilla kuin uskonnottomilla tai itäisen uskonnon edustajilla. (Phinney et al., 2006, 101-102.) Tutkijat pitivät kuitenkin eri uskonnollisten ja muita kulttuurisia arvoja edustavien ryhmien välisiä eroja suhteessa akkulturaatioon niin vähäisenä, ettei niiden roolia voida pitää merkittävänä suuressa mittakaavassa. He toteavatkin, että erojen vaikutukset ovat hienovaraisia ja tulevat esiin vain tietyissä kansallisissa yhteyksissä. (Phinney et al. 2006, 115.)

2. Uskonnollisuus

2.1 Uskonnollisuuden viisi dimensiot

Glock ja Stark (1969) määrittelevät uskonnon osana kulttuuriin sisältyvää arvo-orientaatiota. Arvo-orientaatiot ovat niitä institutionalisoituneita uskomuksia, arvoja, symboleja ja toimintoja, jotka koskevat perustavanlaatuisia merkityksen kysymyksiä. Tällaiset kysymykset ovat heidän mukaansa universaaleja piirteitä ihmisyhteisöissä. Arvo-orientaatioilla voi olla yliluonnolliseen viittaavia merkityksiä, jolloin ne ovat uskonnollisia näkökulmia. Silloin kun arvo-orientaatiolla ei viitata yliluonnolliseen, voidaan puhua humanistisesta näkökulmasta. Glock ja Stark muotoilivat teorian, jonka pohjalta voidaan mitata uskonnollisuutta riippumatta siitä, mihin uskontoon tutkittavat kuuluvat. Heidän näkemyksensä mukaan kaikki uskonnot sisältävät joitakin yhteisiä elementtejä. He löysivät uskonnollisuudesta viisi ulottuvuutta, joiden avulla voidaan tutkia uskonnollisuutta yli kulttuuri- ja uskontorajojen. (Glock & Stark, 1969, 19 – 23.)

Glock ja Stark määrittelevät uskonnollisuuden dimensiot seuraavasti: ideologinen, tiedollinen, rituaalinen, kokemuksellinen ja seurauksellinen. Ideologisella dimensiolla tarkoitetaan sellaisia yhteisiä uskomuksia, jotka olennaisesti liittyvät uskonnollisen ryhmän uskomusjärjestelmään. Tiedon dimensio sisältää yksilön uskonnollisuuteen liittyvän tiedollisen aineksen ja sen määrän. Näitä ovat esimerkiksi pyhien kirjoitusten sisällöt, opetukset ja dogmaattiset rakenteet. Rituaalien dimensio sisältää uskonnolliset tavat kuten hartauden harjoittaminen, rukous ja osallistuminen uskonnollisen yhteisön kokoontumisiin. Kokemusten dimensiolla tarkoitetaan tuntemuksia ja kokemuksia suorasta yhteydestä yliluonnolliseen ja jumalalliseen. Kaikille uskonnoille on tyypillistä pitää henkilökohtaista uskonnollista kokemusta merkinä henkilökohtaisesta uskosta. Seurausten dimensio tavallaan johtuu Glockin ja Starkin mukaan neljästä edellä mainitusta dimensiosta. Se sisältää uskomusten, uskonnollisten tapojen, tiedon ja kokemusten vaikutuksen maalliseen elämään ja arkeen. Glock itse jätti myöhemmin seurausten dimension pois, koska hän totesi olevan vaikeaa erottaa, mikä käyttäytymisessä on seurausta juuri uskonnollisuudesta tai jostain muusta tekijästä (Glock & Stark, 1969, 19 – 23; Beit-Hallahmi, 2015, 22.)

2.2 Uskonnollisuus osana kulttuurin oppimista

2.2.1 Uskonto kulttuurin sisältönä

Uskontoa tarkastellaan tässä työssä osana yhteisöjen ja yhteiskuntien kulttuuria. Uskonnon oppiminen ja uskonnollisuus nähdään osana laajempaa kulttuurin oppimisen kokonaisuutta. Siinä omaksutaan yhteisössä ja yhteiskunnassa hyväksytyt, tarkoituksenmukaiset ja toimivat ajattelun ja käyttäytymisen mallit enkulturaation ja sosialisaaion kautta (Goodenough, 1964, 36 – 39.) Kun valitaan ihmisen elämän tarkastelukulmaksi kulttuuri, painotus on kollektiivisessa tietoisuudessa ja sitä kannattelevassa vuorovaikutusmallissa. Tietoisuudesta tulee yhteistä kun yhteisössä ollaan vuorovaikutuksessa, jaetaan yhteinen kieli, ymmärretään koodeja ja sanomia, nähdään ympäristö täynnä merkityksiä suurin piirtein samalla tavalla kuin ainakin lähes kaikki muutkin saman yhteisön jäsenet. (Kalliala, 2015, 18 – 19.)

Kulttuurin yhteisöllisyys kietoutuu yhteen yksilöllisten kokemusten kanssa. Lapsen läheisten aikuisten elämäntavat liittävät hänen lähiyhteisön erilaisiin kulttuurisiin ryhmiin. Lapsi sisäistää vanhempien tai läheisten aikuisten todellisuuden itsestäänselvyytenä, ei yhtenä mahdollisuutena monista. Lapset saattavat olla tietämättömiä siitä, että toisenlaisia uskontoja on olemassa tai että on ihmisiä, jotka uskovat eri tavalla kuin he itse. Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan lapset ovat erittäin alttiita häntä hoivaavien aikuisten opetuksille ja malleille sekä käyttäytymistä vahvistavaan ehdollistamiseen (Spilka & al. 2003, 109).

Lapsi ei synny vaan kasvaa yhteisön jäseneksi. Tästä kuvasta muotoutuu ikään kuin ”äidinkieli”, jonka kautta peilataan myöhemmin opittuja kieliä. Kun lapsi kasvaa, hän kohtaa sen tosiasian, ettei se maailma, johon hän on kasvanut, olekaan ainoa maailma tai sen katsomisen tapa. Lapsen oppimaa kuvaa maailmasta voidaan arvostaa, mutta myös vierastaa ja jopa halveksua ja väheksyä. (Beit-Hallahmi, 2015, 57; Kalliala, 2015, 18 – 19; Berger & Luckman, 1991, 154 – 156.)

2.2.2 Uskonnollisuuden sosialisaaio

Ympäristö vaikuttaa yksilöön hyvin monella tavalla. Selityksiä sille, miksi ihmiset ovat uskonnollisia on tutkimuksissa löydetty erilaisia. Samoin on löydetty monia selityksiä sille, mikä määrittää uskonnollisen sitoutumisen tasoa. Uskonnollinen

sitoutuminen voi kompensoida muulla elämänalueella olevaa puutetta tai menetystä (deprivation theory) (Glock & Stark, 1966.) Uskonnollinen sitoutuminen saattaa olla hyödyksi sosiaalisen statuksen kasvattamiseksi (status theory) (Goode, 1968). Yhteisöllä voi olla myös hyvin määriteltäviä standardeja, jotka rohkaisevat uskonnolliseen sitoutumiseen (localism theory); ihmiset, jotka elävät kosmopoliittisessa kontekstissa ovat melko vapaita paikallisista odotuksista ja voivat siksi olla vähemmän sitoutuneita uskonnollisuuteen. On myös esitetty, että syyllisyys ja pelko määrittävät uskonnollisen sitoutumisen määrää (Ryan, Rigby & King, 1993). Myös yksinäisyyden on havaittu ennustavan uskonnollisuutta. (Burris & al. 1994.) Erikson (1968) liittää uskonnollisuuden nuoruuteen liittyvään identiteettikriisiin, johon liittyy roolihämmennys. Uskonto, kuten jokin muukin ideologinen katsomusjärjestelmä voi toimia identiteettiä koossapitävänä elementtinä. (Erikson, 1968, 128-130.)

Spilka, Hood, Hungsberger ja Gorsuch (2003) toteavat teoksessa *The Psychology of the Religion*, että sosialisatiion näkökulmalla uskonnollisuutta selittävänä tekijänä on huomattavaa empiiristä tukea ja se tarjoaa uskottavan selityksen uskonnollisuuden kehittymiselle ja uskontoon sitoutumiselle. (Spilka & al, 2003, 106-107.)

Useat tutkimukset osoittavat, että sosialisatioprosessi on voimakas ja määrittävä tekijä uskonnollisuuden oppimisprosessissa. Sosialisatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa ensisijaiset hoivaajat, usein vanhemmat rohkaisevat yksilöä hyväksymään uskomukset ja käyttäytymismallit, jotka ovat normatiivisia ja odotettuja kyseisessä kulttuurissa. Prosessissa muodolliset ja aluksi ulkokohtaiset säännöt ja arvostukset muuttuvat sisäistetyiksi arvoiksi ja toimintamalleiksi. Voidaan jopa ajatella, että perheen uskonto tai kulttuuri sisäistetään samalla tavalla kuin sukupuoliroolit, kieli tai elämäntyyli, joka on sopiva sosioekonomiselle statukselle. Sosiaalisen oppimisen teoria korostaa tarkkailun ja matkimisen sekä vahvistamisen merkitystä. Keskeinen merkitys tässä on lähiympäristöllä, erityisesti vanhemmilla, jotka toimivat prosessissa mallina sekä oppimisen vahvistajina. (Spilka et al. 2003, 107; Kuusisto, 2011, 98.)

2.3 Nuorten uskonnollisuuteen vaikuttavat tekijät

2.3.1 Vanhempien vaikutus nuorten uskonnollisuuteen

Yleensä ottaen vanhempien merkitystä pidetään keskeisimpänä sosialisatioon vaikuttavana tekijänä. Myös nuoret itse ilmoittavat vanhempien vaikutuksen vahvimaksi. Vanhempien vaikutus koskee elämänvaihetta kun lapset ovat nuorempia, teini-iässä ja myös silloin kun he ovat nuoria aikuisia. Vaikka vanhempien vaikutus vähenee jonkin verran iän myötä, erityisesti uskonnollisten ydinkysymysten kohdalla yksimielisyys on kohtalaisen vahvaa. Yksimielisyys uskonnollisissa ja myöskin poliittisissa kysymyksissä jatkuu yli sukupolvien. Isovanhempien ja vanhempien uskonnolliset ja poliittiset näkemykset on todettu pysyvän usein aikuisuuteen saakka (Spilka et al. 2003, 111-112; Francis & Gibson, H., 1993).

Äidillä ja isällä voidaan todeta olevan erilaiset roolit ja he vaikuttavat eri tavoin lastensa sosialisatioon eri vaiheissa. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta tutkimustuloksissa korostuu äidin vaikutus lapsen uskonnollisuuteen vahvempana kuin isän. Tähän voi vaikuttaa äidin ensisijainen hoivasuhde, joka sisältää myös sosialisatioon uskontoon. Näin voidaan päätellä ainakin länsimaissa, jossa naiset ovat todettu tutkimuksissa olevan keskimäärin uskonnollisempia kuin miehet. Äidit voivat olla myös ensisijaisesti niitä, jotka vievät lapsensa uskonnollisen yhteisön tilaisuuksiin ja opettavat heille perusasioita uskonnosta. Isillä on kuitenkin merkittävä rooli riippuen erityisesti siitä, kuinka paljon isän uskonnolliset näkemykset ovat yhteneväisiä äidin ja uskonnollisen yhteisön opetuksen kanssa. Isät tarjoavat roolimallin joko pysyvään uskonnollisuuteen tai uskonnon hylkäämiseen alkuperäisen uskonnollisen sosialisatioon jälkeen. (Spilka et al. 2003, 114-115.)

Myös lasten ja vanhempien välisen suhteen laatu näyttää vaikuttavan lasten uskonnon sosialisatioon. Tutkimukset ovat osoittaneet, että mikäli lapsilla on lämmin ja läheinen suhde vanhempiinsa, lasten kapina vanhempiensa uskonnollisuutta kohtaan on vähäisempää. Puolestaan läheisyyden ja kontaktin puute vaikuttivat lasten ja vanhempien väliseen kuiluun uskonnollisissa kysymyksissä. Keskeisimmiksi tekijöiksi nousi vanhempien uskonnollisuus, perheen suhteiden laatu ja perinteinen perhemalli. (Spilka & al. 115-116.)

Tutkijoiden mukaan on kuitenkin todettava, ettei voida olla aina varmoja siitä, mikä on syy ja mikä seuraus. Monet tutkijat olettavat, että laadukkaammat

suhteet perheen sisällä lisäävät lasten uskonnollisuutta. Mutta mikäli vanhemmat eivät ole uskonnollisia ja perheen sisäiset suhteet ovat hyvät, siitä seuraa vähäisempää uskonnollisuutta heidän lapsilleen. Vaikka suhde ei aina olekaan selkeä, on selvää, että vanhempien rooli uskonnon sosialisatiossa on merkittävä. Käyttäytyminen, tapa toteuttaa vanhemmuutta, tavoitteet, asenteet, vanhempien arvot ja heidän suhteensa lapseen voi helpottaa tai estää lasten uskonnon sosialisatiota. Lisäksi vanhempien välinen johdonmukaisuus ja samanmielisyys näyttävät vaikuttavan siihen, miten lapset hyväksyvät vanhempiensa uskonnollisia opetuksia. (Spilka et al., 115-116; Kuusisto, 2011, 98.)

2.3.2 Kaveripiirin vaikutus nuorten uskonnollisuuteen

Kaveripiirin vaikutusta nuoriin on tutkittu paljon. Kaveripiirin vaikutusta nuorten uskonnollisuuteen on sen sijaan tutkittu verrattain vähän (Spilka et al., 2003, 116.). Tehtyjen tutkimusten pohjalta näyttää siltä, että kaveripiirillä on melko vähän vaikutusta nuorten uskonnollisuuteen. Se voi kuitenkin vaikuttaa jossain uskonnon osa-alueella enemmän kuin toisella, esimerkiksi osallistumiseen uskonnollisten yhteisöjen nuorten ryhmien toimintaan. Kaveripiiri toimii enemmän vahvistavana elementtinä vanhempien kautta omaksutulle uskonnollisuudelle. (Spilka et al., 2003, 116.)

Erickson (1992) on tutkinut vanhempien, kaveripiirin ja uskonnonopetuksen vaikutusta nuorten uskonnollisuuteen. Hänen tutkimuksensa vahvistaa muiden tutkimusten tuloksia vanhempien ja kodin merkityksestä nuorten uskonnollisuudessa. Kuitenkin hän toteaa kaveripiirillä olevan oma merkityksensä. Erickson huomauttaa myös, että on vaikea erottaa esimerkiksi uskonnonopetuksen ja kaveripiirin vaikutusta, koska ne molemmat sisältävät sosiaalisia elementtejä, jotka voidaan lukea kaveripiirin vaikutukseksi. Kaveripiirin voidaan kuitenkin todeta vahvistavan uskonnollista sosialisatiota. (Erickson, 1992.)

2.3.3 Koulutuksen vaikutus nuorten uskonnollisuuteen

College -opiskelijoiden keskuudessa tehdyssä uskonnollisuuden tutkimuksessa (Feldman, 1969.) vasta-aloittaneiden ja vanhempien opiskelijoiden välillä ilmeni eroja. Erot liittyivät uskonnollisen orientaatioon kuten ortodoksisuus, fundamentalistisuus ja sovinnaisuus. Vanhemmat opiskelijat olivat skeptisempiä yliluonnollisen olennon vaikutuksesta, he olivat taipuvaisia käsittämään Jumalan

persoonattomana ja suhtautuivat vähemmän myönteisesti kirkkoon instituutiona. Vaikka eroja oli havaittavissa, ne eivät olleet kuitenkaan kovin suuria. (Spilka & al. 2003, 117-119; Feldman, 1969.)

Muutokset uskonnollisuudessa nuoruusiässä voivat johtua myös kehityksellisistä seikoista sekä siitä, että nuoret ovat ensimmäistä kertaa etäämmällä vanhemmistaan ja heidän kontrollistaan. Muutokset saattavat liittyä myös kaverisuhteiden vaikutukseen. Lisäksi tutkijoiden mukaan on huomioitava, että korkeampaan koulutukseen hakeutuneet opiskelijat saattavat olla lähtökohtaisesti vähemmän uskonnollisia kuin ne, jotka eivät sinne hakeudu. Korkeammalla koulutuksella voidaan todeta olevan ainakin epäsuorasti vaikutusta nuorten uskonnollisuuteen. Koulutus voi rohkaista skeptisempään suhtautumiseen ja ymmärryksen kasvamiseen liittyen uskonnon ja moraalien suhteellisuudesta. (Spilka & al. 2003, 117-119.)

2.3.4 Uskonnolliset epäilyt

Vaikka vanhempien ja ympäröivän yhteisön vaikutus on voimakas, ihmiset eivät kuitenkaan ole passiivisia sosiaalisen vaikutusten vastaanottajia uskonnon sosialisoinnin prosessissa. Kaikki eivät halua hyväksyä kokonaisuudessaan sitä, mitä heille uskonnollisiin kysymyksiin liittyen on opetettu. Useat kuitenkin ratkaisevat kysymykset siten, etteivät heidän perimmäiset uskomuksensa kovin paljoa muutu. Toisille uskonnollisten sisältöjen käsittely ei ole helppoa ja heidän kysymyksensä voivat kasvaa vahvoiksi epäilyiksi. Nämä voivat lopulta johtaa uskonnollisten uskomusten hylkäämiseen. (Spilka & al. 2003, 129.)

Tutkimusaineistosta nousee esiin, että kysymykset ja epäilyt liittyen uskontoon ovat yleisiä nuoruudessa ja varhaisessa aikuisuudessa. Kehityksellinen muutos ajattelussa ja siten myös uskonnollisessa ajattelussa ilmenee kun siirrytään lapsuudesta nuoruuteen. Piaget'n termin tämä muutos on konkreettisten operaatioiden vaiheesta formaalien operaatioiden vaiheeseen, mikä tarkoittaa erityisesti uskonnollisuuden kohdalla kirjaimellisesta kohti abstraktimpaa ajattelua. Tämän on katsottu merkitsevän uskonnollisuuden vähenemistä ja jopa taipumusta hylätä uskonnollisuus. Kun nuori kykenee tuottamaan useampia mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja ongelmaan, hän pystyy luomaan suunnitelman, jonka pohjalta hän voi systemaattisesti testata erilaisia vaihtoehtoja saavuttaakseen ja voidakseen valita ns. oikean ratkaisun. Nuorten kyky abstraktiin ajatteluun saattaa haastaa heidän uskonnollista ajatteluaan ja voi aiheuttaa uusia

ajattelun tapoja vaikeasti selitettävien uskonnollisten käsitteiden ja eksistentiaalisten kysymysten kohdalla. (Spilka et al. 2003, 76-77.)

Tutkittaessa uskonnon hylkäämistä on osoitettu, että perheen uskonnon jättäneiden tapauksissa ilmiötä voidaan selittää uskonnon sosialisoinnin mallin kautta. Ihmiset, jotka hylkäävät perheensä uskonnon ovat yleensä kodeista, joissa uskonnolla ei ole ollut suurta roolia. Oman uskontonsa jättävät yksinkertaisesti ajautuvat hieman etäälle siitä uskonnosta, jolla ei oikeastaan perheessä ole ollut kovin suurta merkitystä. Heillä on myös yleensä huonommat suhteet vanhempiinsa. (Spilka et al., 2003, (146-147).)

Useat tutkijat ovat huomanneet henkilökohtaisten jännitteiden, ahdistuksen ja ristiriitojen aiheuttavan uskonnollista epäilyä. Kun nuoret kohtaavat uudenlaisia ajattelumalleja ja näkemyksiä, jotka eivät ole sopusoinnussa aikaisemmin omaksuttuihin ja oikeina pitämiin ajatuksiin, seuraa epäilyksiä. Ahdistukset, jotka seuraavat epäilyä, voi johtua siitä, että uskonnollista epäilyä pidetään uskonnon sisällä negatiivisena ilmiönä. (Spilka et al., 2003, 130.)

Yliopisto-opiskelijoita tutkittaessa ilmeni, että oman uskonnon hylkääminen liittyi harventuneisiin kirkossakäynteihin, vähempään samanmielisyyteen uskonnollisten opetusten kanssa ja vähempään uskonnollisuuteen perheessä. Uskonnolliset epäilyt näyttivät liittyvän uskontoon sitoutumattomuuden kanssa, ei niinkään uskonnolliseen elämään sinänsä. Lisäksi epäilyt eivät liittyneet yhteen tai useampaan itsenäiseen uskonkohtaan vaan ne liittyivät laajempiin kokonaisuuksiin. (Spilka & al. 2003, 136.)

Myös ajattelun malleilla (integrative complexity thinking) sekä uskonnollisten epäilysten määrällä oli yhteys. Tutkimuksista on käynyt ilmi, että henkilöt, jotka eivät ole fundamentalistisia tai epäilevät enemmän, ajattelevat moniulotteisemmin ja suhtautuvat kriittisemmin uskonnolliseen tietoon. He voivat vertailla vaihtoehtoisia uskomuksia ja muuttaa omia uskonnollisia uskomuksiaan. Sen sijaan mitä ortodoksisempi tai fundamentalistisempi yksilö on, sitä yksiuulotteisemmin hän ajattelee eksistentiaalisista asioista. Fundamentalistisemmilla ihmisillä on enemmän taipumusta ratkaista kysymykset ja epäilyt tavalla, joka tukee heidän uskonnollisia uskomuksiaan. (Spilka & al. 2003, 146-147).

2.4 Nuorten uskonnollisuuden piirteitä länsimaissa 2000-luvun alussa

Nuorten uskonnollisuus länsimaissa yhteiskunnissa on muutoksessa. Perinteinen uskonnollisuus vähenee ja uusi individualistinen hengellinen kulttuuri on leviämässä. Hengellisyys on aikaisemmin nähty dimensiona, joka sisältää henkilökohtaisen uskon sekä kuulumisen käytännöllisiä perinteitä noudattavaan uskonnolliseen yhteisöön. Nykyisin se ymmärretään laajemmin käsittämään kaikkea sitä, mikä inspiroi ihmistä. Se on henkilökohtainen visio, josta ammennetaan tarkoitusta ja intohimoa elämään. Se voi olla uskonnollinen tai nousta maallisista sisällöistä kuten kokemuksesta ihmisyyden jakamisesta, jossa taistellaan köyhyyttä vastaan tai etsitään täyttymystä oman todellisen itsensä etsimisestä (Mason et al. 2010, 2).

Kun vedetään yhteen länsimaissa tehtyjä kansallisia nuorten uskonnollisuutta selvittäviä tutkimuksia, voidaan löytää yhteneviä piirteitä. Perinteinen uskonnollisuus vähenee. Esimerkiksi vuonna 2006 Australiassa vuonna 2006 suoritettu tutkimus 13-24 –vuotiaiden keskuudessa noudattelee muita länsimaissa moderneissa yhteiskunnissa tehtyjen selvitysten tuloksia. Tutkimuksessa nousi esiin, että suhde perinteisiin uskontoihin oli yleisesti ottaen vähäistä. Vain yli puolet uskoi Jumalaan, 32% oli epävarmoja ja 17% ei uskonut. Tutkituista 46% identifioivat itsensä kristityiksi, 6% kuului johonkin toiseen uskontoon ja 48% ei identifioinut itseään mihinkään uskontoon. Lisäksi kristityiksi itsensä identifioineista vain 17% oli niitä, jotka harjoittivat uskontoaan. Kansainvälisistä vertailevista tutkimuksista selviää, että säännöllinen osallistuminen hengellisen yhteisön kokoontumisiin vähenee nuorison keskuudessa laajalti. Lisäksi niiden nuorten osuus, jotka eivät identifioi itseään mihinkään uskonnolliseen ryhmään kasvaa. Osa näistä nuorista on sellaisia, jotka eivät ole kasvatettu erityisesti mihinkään uskonnolliseen traditioon. Osa heistä on niitä, jotka nuoruusiässä etäännyvät siitä uskonnosta, johon heidät on kasvatettu eivätkä identifioi itseään siihen enää. (Mason et al. 2010, 30-35.)

Eurooppalaisia nuoria koskevassa vuonna 2013 toteutetussa rippikoulututkimuksessa selvitettiin myös suomalaisten rippikoululaisten asenteita kirkkoa ja kristinuskon sisältöjä kohtaan. Tutkimuksessa kävi ilmi, että suomalaisnuorten usko Jumalaan ja muihin kristinuskoon liittyviin uskomuksiin on koko tutkimusjoukkoon verrattuna varsin vähäistä. Vain 41% nuorista ilmoitti

uskovansa Jumalaan. Kuoleman jälkeiseen elämään uskoi 43%. Kristinuskon ydinkohtaan, Jeesuksen ylösnousemiseen uskoi 39% prosenttia. Vastaava tutkimus oli suoritettu myös vuonna 2008. Näitä tutkimuksia vertailtaessa voidaan todeta, että kokonaisuutena asenne kristinuskoa kohtaan on muuttunut negatiivisempaan suuntaan. Kun vuonna 2008 positiivinen asenne oli 52%:lla vastanneista, vuonna 2013 positiivisesti suhtautuvia oli enää 48%. Tutkijat toteavat, että samalla aikajänteellä Suomessa on tapahtunut merkittäviä uskonnollisuuteen liittyviä muutoksia. Kirkosta eroavien määrä on ollut korkea, kastettujen lasten määrä on vähentynyt ja perusasenteet kirkkoa kohtaan ovat muuttuneet. (Niemelä & Porkka, 2015, 226 – 229.)

Erityispiirteenä länsimaisessa uskonnollisuudessa nähdään myös individualismin voimakas lisääntyminen ja sen heijastuminen uskonnollisuuteen. Nuorten keskuudessa on yleisesti hyväksyttävää valita uskonnollisia uskomuksia ilman, että hyväksyy tietyn uskonnon koko oppia. Sekä Australiassa että USA:ssa kristittyjen keskuudessa suoritettussa tutkimuksessa kävi ilmi, että nuorten keskuudessa on yleistä uskoa, että kaikkia ihmisiä koskevaa yhtä moraalia ei ole vaan moraalin katsotaan olevan suhteellista. Ei ole myöskään välttämätöntä kuulua johonkin tiettyyn uskonnolliseen yhteisöön ollakseen uskonnollinen. Uskonto on jotain, jonka yksilö itse valitsee, eikä se velvoita häntä. Kenelläkään ei ole yleisen ajattelun mukaan myöskään oikeutta tuomita toisen valitsemia uskomuksia tai elämäntapaa. Nuorten mielestä ei tarvitse olla uskonnollinen ollakseen hyvä ihminen. Hengellisyys ei nuorten keskuudessa viittaa myöskään enää keskeisesti uskontoon vaan yksilön itse rakentamaan visioon elämästä ja inspiraation lähteestä. Sama trendi nousee esiin myös niiden nuorten keskuudessa, jotka harjoittavat omaa uskontoaan. He harjoittavat hengellisyyttään individualistisesti. Myös Britanniassa suoritettu tutkimus noudattaa tätä samaa kaavaa. Tutkijat arvioivat, että sama ilmiö on hyvin todennäköisesti nähtävissä lähes kaikkialla johtuen ”viestinnän vallankumouksesta”. Nuorisokulttuurin peruspiirteet ja ilmiöt ovat globaaleja. (Mason et al. 2010, 96-98.)

3. Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä muutoksia tapahtuu nuoruusiässä uuteen kotimaahan muuttavan nuoren uskonnollisuudessa muuttoa seuraavien vuosien aikana. Tutkimuskohteena on peruskouluikäisenä Suomeen muuttaneet nuoret. Uskonnollisuutta ja siinä tapahtuvia muutoksia tutkin Charles Glockin ja Rodney Starckin (1969) muotoilemien viiden uskonnollisuuden dimension pohjalta. Tutkimukseni keskiössä on erityisesti akkulturaatio (Berry, 1980) eli uuden kulttuurin oppimisen vaikutus uskonnollisuuteen.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millainen uskonnollinen kulttuuri oli nuorten entisessä kotimaassaan ja millaista heidän oma uskonnollisuutensa oli?
2. Millaista on maahanmuuttajataustaisen nuorten uskonnollisuus Suomessa nykyisessä elämänvaiheessaan?
3. Millaisia muutoksia maahanmuuttajanuorten uskonnollisuudessa on tapahtunut akkulturaatioprosessin aikana?

3.2 Tutkimusmenetelmä

3.2.1 Kvalitatiivinen haastattelututkimus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitteena on saada tietoa ilmiöstä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja sen pyrkimyksenä on tuoda esiin uusia ja ehkä odottamattomiakin seikkoja. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on sellainen elämänkuvaaminen, jossa todellisuus nähdään moninaisena. Tapahtumat muovaavat toinen toistaan ja niiden taustalta voidaan löytää monenlaisia suhteita. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana ei ole hypoteesien tai aikaisempien teorioiden testaaminen vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 156-157). Akkulturaatio ja uskonnollisuuden välisistä yhteyksistä on toistaiseksi vain vähän tutkittua tietoa. Valitsin tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen mentelmän, koska ajattelen sen antavan yksityiskohtaisempaa ja monipuolisempaa tietoa kuin kvantitatiivisten menetelmin olisi mahdollista saada akkulturaatio ja uskonnollisuuden ilmiöistä.

Tuomi & Sarajärvi (2009) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan tavoitteena on kuvata jotain ilmiötä tai tapahtumaa,

ymmärtää tiettyä toimintaa ja antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. He toteavat edelleen olevan tärkeää sen, että haastateltavat valitaan sen perusteella, että he tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä itsellään on kokemusta asiasta. Tutkimusraportissa on tärkeää tuoda esille, miten tiedonantajien valinta on harkittu ja miten valinta täyttää tarkoitukseen sopivuuden kriteerit. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 85-86.)

Koska tutkijan ja tutkittavan keskinäinen vuorovaikutus ja haastattelutilanteen vapauden ja luovuuden mahdollistuminen ovat tässä tutkimuksessa erityisen olennaisia, suljin lomakehaastattelun pois ja jo alkuvaiheessa ja päätin suorittaa haastattelun kasvotusten. Haastattelun etuja on tässä tutkimuksessa useita. Kun kysymys on kokonaisvaltaisesta ja intiimistä aiheesta kuin uskonnollisuus, on tärkeää, että tutkittava saa tuoda esiin aiheeseen liittyviä ajatuksia ja kokemuksia mahdollisimman vapaasti. Lisäksi haastattelussa voidaan päästä siihen, että puhe voidaan sijoittaa laajempaan kontekstiin, kuten tässä tutkimuksessa akkulturaatioon.

Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä sopii tähän tutkimukseen myös siksi, että se antaa tutkimustilanteessa mahdollisuuden selventää ja syventää kysymyksiä. Tämä on erityisen tärkeää tutkittaessa maahanmuuttajanuoria kielitaidon ollessa vaihtelevaa. Erityisesti uskonnollisuuteen liittyvät ilmaisut voivat olla vaikeasti ymmärrettäviä uskonnollisen sanaston mahdollisen puutteellisuuden vuoksi. Ilmeitä ja eleitä havainnoimalla pystyn tulkitsemaan, esitinkö kysymykseni ymmärrettävästi ja sen myötä tarkentamaan tai tekemään lisäkysymyksiä. Haastattelutilanteesta voi kirjata ylös myös reaktioita sekä ilmeitä ja eleitä, jotka liittyvät teemojen käsittelyyn.

Haastattelu on toimiva menetelmä tilanteessa, jossa tutkittava ilmiö on vähän kartoitettu tai tuntematon kuten akkulturaatioon liittyvien ilmiöiden yhteys uskonnollisuuteen. Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä on joustava ja se sopii myös arkojen ja vaikeiden aiheiden käsittelyssä, mitä uskonnollisuus ja suuriin elämänmuutokseen liittyvä aihe eittämättä on. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, 200-201; Hirsjärvi & Hurme, 2000, 35; Tuomi & Sarajärvi, 2009, 73.)

3.2.2 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Tutkimushaastattelut eroavat niiden strukturointiasteen perusteella. Lomakehaastattelun ulkopuolelle jäävät haastattelut voidaan luokitella puolistrukturoituihin ja strukturoimattomiin. Aloittelevalle tutkijalle ja pro gradu

–tasoisessa tutkimuksessa strukturoimaton haastattelu ei tullut kysymykseen, koska se olisi vaatinut enemmän haastattelukokemusta. Kokemus on edellytys siihen, että haastattelija osaa toimia haastattelutilanteessa luovasti, rakentaa uudet kysymykset edeltävien kysymysten varaan ja johdatella keskustelua tutkimuksen näkökulmasta tarkoituksenmukaiseen suuntaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 196; Hirsjärvi & Hurme, 2000, 44-45.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelu tuntui sopivalta ja perustellulta vaihtoehdolta tähän tutkimusaiheeseen ja -tilanteeseen. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelijalla on joukko ennalta laadittuja kysymyksiä, jotka hän esittää kaikille haastateltaville. Kysymysten järjestys voi haastattelutilanteissa vaihdella. Haastateltavalla on vapaus vastata kysymyksiin omin samoin.

Puolistrukturoidulle menetelmälle on tyypillistä, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Tutkimuskysymyksissäni ovat teemat akkulturaatioprosessi, uskonnollisuus ja siinä tapahtuvat muutokset. Nämä teemat ovat etukäteen valmistetussa haastattelurungossa. Haastattelurunko etenee kronologisesti ja siinä käsitellään uskonnollisuuden teemaa haastateltavan eri ikävaiheissa.

Koska tutkimuskohteena ovat henkilöt, jotka ovat muuttaneet toisesta maasta Suomeen, pääteemoina on kuusi ajanjaksoa: aika ennen Suomeen muuttoa, hetki ennen Suomeen muuttoa, Suomeen muutto ja ensimmäiset vuodet, tämä hetki ja tulevaisuus. Olettamukseni on, että uskonnollisuutta ei voi tutkia erillisenä ja irrotettuna osana ihmisen persoonaa vaan siihen vaikuttaa perhe, ympäröivä yhteisö, yhteiskunta, kulttuuri ja elämäntilanteet. Tämän näkökulman huomioiden haastateltavan elämäntarina kulkee mukana selvitetessä uskonnollisuutta ja siihen liittyviä muutoksia.

Laatiessani uskonnollisuutta koskevia kysymyksiä, toimi Charles Glockin ja Rodney Starckin (1969) uskonnollisuutta ja sen dimensioista koskeva teoria pohjana. Teoriaa tukena käyttäen oli mahdollista laatia sellaiset kysymykset, että uskonnollisuuden eri puolet ja ilmenemistavat tuli selvitettyä kattavasti.

Glock ja Strack (1969) määrittelevät uskonnollisuuden dimensiot seuraavasti: ideologinen, tiedollinen, rituaalinen, kokemuksellinen ja seurauksellinen. Hyödynsin määritelmiä, mutta tarkensin dimensioiden fokuksia kysymyksenasettelussa tämän tutkimuksen näkökulmasta tarkoituksenmukaiseen suuntaan.

Uskonnollisuuden ideologinen dimensio tarkentui tässä tutkimuksessa ajatuksiin Jumalasta, siitä millainen hän on sekä käsitykseen kuolemanjälkeisestä elämästä. Tiedon dimensio sisältää tässä teoriassa ajatuksen siitä, kuinka paljon yksilön uskonnollisuus sisältää omaan uskontoon liittyvää tiedollista ainesta eli sitä, mitä opetuksia ja dogmaattisia rakenteita oma uskonto pitää sisällään. Tässä työssä tiedon dimension kohdalla tavoitteenani ei ollut kuitenkaan selvittää haastateltavien uskonnon tiedollisia sisältöjä. Sen sijaan kysyin, mistä ja millä tavalla haastateltavat olivat saaneet opetusta uskonnostaan. Rituaalien dimensio kohdalla kysyin, kuinka usein, kenen kanssa, missä ja miten uskonnollisia rituaaleja ja juhlia eri elämänvaiheissa oli vietetty. Kokemusten dimensio tarkoitti tässä tutkimuksessa uskonnollisia kokemuksia kuten sitä, onko haastateltava kokenut jonkin korkeamman voiman, esimerkiksi Jumalan läsnäolon jossain elämäntilanteessa ja/tai onko hän kokenut, että korkeampi voima olisi ollut vaikuttamassa jonkin tilanteen etenemiseen erityisellä tavalla.

Viides dimensio, eli uskonnollisuuden seuraukset, on vaikeasti hahmotettavissa. Glock itse jätti myöhemmin seurausten dimension pois, koska hän totesi olevan vaikeaa erottaa, mikä käyttäytymisessä on seurausta juuri uskonnollisuudesta ja mikä voidaan katsoa muun tekijän vaikuttamaksi. (Beit-Hallahmi, 2015, 22.) Otin seurausten dimension kuitenkin tähän tutkimukseen mukaan ja valitsin näkökulmaksi sen, miten uskonto ja sen opetukset ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat edelleen ja mahdollisesti myös tulevaisuudessa käyttäytymiseen ja valintoihin.

Kun puolistrukturoidussa teemahaastattelussa on mukana uskonnollisuuden eri ulottuvuudet ja niiden perusteella muodostetut kysymykset, uskonnollisuus avautuu keskustelunaiheeksi, jossa on riittävän kattavasti konkreettisia teemoja.

Uskonnollisuuden dimensioita haastattelurungon kysymysten laatimisessa hyödyntämällä varmistan, että abstrakteja käsitteitä sisältävässä tutkimuksessa uskonnollisuus tulee käsiteltyä monipuolisesti koskien jokaista haastateltavan elämänvaihetta. Haastattelun aikana varmistan, että kysymykset tulevat ymmärretyiksi ja että itse tulkitsen haastateltavien vastauksia oikein. Esimerkiksi huomattessani haastateltavassa epävarmuutta, voin esittää kysymyksen vielä toisin sanoin ja varmistaa, ymmärsikö hän kysymyksen. Haastattelutilanteessa on mahdollista tehdä tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä ja haastateltavilla on mahdollisuus ilmaista itseään monipuolisesti tilanteessa, jossa esimerkiksi

kirjallinen ilmaisu saattaa olla puutteellista ja aiheuttaa epätarkkuutta ja virheitä vastauksissa ja niiden tulkinnassa.

3.3 Aineiston hankinta ja haastateltavat

Pohtiessani, keitä tutkittavat voisivat olla, esiin nousi vaihtoehto, että haastateltavat olisivat entisiä oppilaitani perusopetuksen valmistavasta opetuksesta.

Valmistava opetus tarkoittaa opetusta, jota annetaan perusopetusikäiselle lapselle tai nuorelle hänen muuttaessaan ulkomailta Suomeen eikä hänen suomen kielen taito ole riittävä suomenkielisen perusopetuksen ryhmässä opiskeluun. (Perusopetukseen valmentavan opetuksen perusteet, 2015.) Olen toiminut valmistavan opetuksen opettajana 1997-2017 ja se oli tehtäväni tämän työn kirjoittamisen aikana 2017.

Valmistavan opetuksen vaihe on uuteen kotimaahan muuttaville lapsille ja nuorille merkittävä ja herkkä ajanjakso. He ovat juuri saapuneet Suomeen ja kieli on heille vieras ja uusi. He tulevat osaksi kouluyhteisöä ja ryhmää, jossa he eivät pysty kommunikoimaan kielellisesti ja uuden ympäristön käyttäytymiskoodit ovat enemmän tai vähemmän vieraita tai jopa tuntemattomia riippuen siitä, missä määrin se eroaa kotimaan kulttuurista. On luonnollista, että haastavan alkuvaiheen aikana oppilas kouluympäristössä leimautuu ja on riippuvainen opettajastaan ja muista valmistavassa toimiviin aikuisiin. Opettaja on valmistavan opetuksen oppilaalle poikkeuksellisen merkittävässä roolissa. (Salo, 2014, 25.)

Yksi oppimisen edellytys on opettaja-oppilassuhde ja siihen liittyvä luottamus. Tämä korostuu valmistavassa opetuksessa. Kun valmistavaan ryhmään tulee uusi oppilas, avautuu sekä oppilaalle että opettajalle polku, jossa kumpikaan ei tiedä, millainen reitti tulee olemaan. Kaksi toisilleen monella tavalla vierasta ihmistä lähtevät yhdessä kulkemaan kohti tavoitetta, joka on toimiva alkeiskielitaito, toimintakulttuurin ja sosiaalisen koodiston hallinta sekä oppiainekohtaiset valmiudet, joiden avulla selviää uudessa vaiheessa suomenkielisessä perusopetuksen ryhmässä. Luottamussuhteen rakentaminen on lähtökohtana tälle matkalle. (Salo, 2014, 32 – 37.)

Puntaroin opettaja-oppilassuhteen tuomia ongelmia tutkimuksen luotettavuuteen. Haastattelutilanteen yhtenä huomioitavana seikkana on aina, miten minimoida valtasuhde haastattelijan ja haastateltavan välillä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 85-86.) Kun on kysymyksessä joskus olemassa ollut opettaja-

oppilas suhde, valta-aseman häivyttäminen on erityisen haastavaa. Kysymykseni olikin, kuinka paljon haastateltavat pyrkisivät vastaamaan ”oikein” tavoitteena vastata siten, että haastattelija, tässä kohtaa entinen opettaja, ikään kuin hyväksyy heidän vastauksensa. Haastateltavat saattavat pyrkiä vastauksillaan miellyttämään haastattelijaa. Pohdin myös, miten tutkijana olen tavallaan sisällä tutkittavien elämässä. Samoin tutkittavat ovat osa omaa elämääni. Olen elänyt yhdessä heidän kanssaan monenlaisia hetkiä, joihin liittyy myös vahvoja tunteita. Tutkijana tässä tilanteessa tunnistan itsessäni piirteen, että haluaisin kovin mielelläni nähdä tutkittavat onnistuneina ja onnellisina. Kysymykseni olikin, pyrinkö itse näkemään tutkittavien kertomuksen positiivisessa valossa ja haluanko sulkea silmäni asioilta, jotka ovat vaikeita ja ristiriitaisia. (Hirsjärvi, Remes & Huttunen, 2007, 200-202.)

Toiseen vaakakuppiin asettelin opettaja-oppilas suhteen tuomia etuja haastatteluun. Pro gradu -työni alkuvaiheessa vuosien 2015 – 2016 vaihteessa maahanmuuttajiin liittyvä keskustelu oli varsin voimakkaasti käynnissä mediassa Eurooppaan ja näin myös Suomeen kohdistuneen poikkeuksellisen suuren ja lyhyessä ajassa tapahtuneen turvapaikanhakijamäärän lisääntymisen myötä. Keskustelu oli tutkimusprosessin aikana varsin näkyvää ja jatkuvasti esillä.

Eniten esillä olleet mielipiteet tulivat äärilaidoilta. Puheet ja kirjoitukset, jotka käsittelivät maahanmuuttajia olivat osittain jopa aggressiivisia. Vuoden sisällä oli tapahtunut rajuja terroristi-iskuja Euroopassa islamististen äärijärjestöjen toimesta, mikä leimasi vahvasti islam-uskontoa. Tässä tilanteessa katsoin merkittäväksi edukseni sen, että tunsin haastateltavat entuudestaan. Ajattelen, että vallitseva tilanne voisi luoda maahanmuuttajataustaiselle epävarmuutta osallistua tutkimukseen, joka koskee uskonnollisuutta. Taustalla saattaisi olla epäilyksiä siitä, mihin tutkimusta halutaan käyttää ja mikä sen tarkoitus on. Haastateltavaehdokkaille saattaisi myös nousta ajatuksia siitä, että on osattava vastata oikein, ikään kuin kaikkien maahanmuuttajien ja oman uskonnollisen ryhmän puolesta siten, ettei vastauksissa tuo vahingossakaan esille mitään, millä voitaisiin vahvistaa negatiivisia käsityksiä maahanmuuttajia kohtaan yleensä sekä jotakin erityistä uskonnollista ryhmää kohtaan. Oma olettamukseni ja toiveeni oli, että suhteeni entisiin oppilaisiini olisi luottamuksellinen. Ajattelin, että haastateltavat uskaltaisivat puhua rohkeammin omaan elämään liittyvistä merkittävistä, herkistä ja traumaattisistakin tapahtumista tutulle ja luotettavalle

henkilölle. Uskoin heidän olevan tietoisia siitä, mikä suhtautumiseni heihin sekä maahanmuuttajakysymyksiin yleensä on.

Asetelman haasteita ja hyötyjä puntaroidessani päädyin siihen tulokseen, että se, mikä vie tutkimuksen objektiivisuudesta pois, tuo lisäarvoa aineiston syvyytenä. Kysymyksessä olisi tutkimus, joka saattaisi tuottaa mielenkiintoista tietoa yksittäistapauksista. Tämä puolestaan voisi antaa aineistoa ja lähtökohtia lisätutkimukselle.

Päätöksen tehtyäni oli aika miettiä sopivia haastateltavia. Kävin läpi vanhoja oppilaslistoja, mikä herätti eloon monet muistot, tarinat ja tunteet. Valintaa tehdessäni tavoittelin sitä, että haastateltavat olisivat kulttuuriselta ja uskonnolliselta taustaltaan erilaisia. Tavoitteenani oli myös löytää saman verran tyttöjä ja poikia. Valintaa tehdessäni huomioin myös, kuinka todennäköisesti tavoittaisin kyseiset henkilöt. Nämä rajaukset huomioiden haastateltavien valinta oli lopulta jokseenkin helppoa. Haastateltaviksi valikoitui Lähi-idästä kotoisin oleva poika, jonka uskonto on islam, itäisestä Euroopasta oleva tyttö, joka on ortodoksikristitty, Kauko-idästä kotoisin oleva poika, jonka uskonto on protestanttinen kristinusko, toinen itäisestä Aasiasta oleva poika, jonka uskonnosta en ollut aluksi varma, mutta arvelin hänen olevan hindu, läntisestä Afrikasta kotoisin oleva tyttö, joka on katolinen kristitty sekä samasta läntisestä Afrikan maasta oleva tyttö, jonka uskonto puolestaan on islam. Tiedot liittyen haastateltavaehdokkaiden uskonnollisuuteen pohjautuivat siihen aikaan kun he olivat oppilaitani.

Samalla kun olin pohtinut valintoja, tarkistelin, olisiko heillä Facebook -profiilia. Kaikilta se löytyi ja sitä kautta selvisi myös, missä he nykyisin asuvat. Laitoin heille Facebookin kautta viestin, jossa kysyin, vieläkö he muistavat minut ja kerroin opiskeluistani ja siitä, että tarvitsisin opintoihini liittyen haastateltavia. Kuvailin myös lyhyesti, mitä aihetta haastattelun kysymykset koskevat. Kolme henkilöä tavoitin tätä kautta hyvin nopeasti. Kolmelta henkilöltä en saanut vastausta, joten selvitin heidän puhelinnumeronsa ja lähetin heille tekstiviestin, joka sitten tavoitti heidät. Jokainen henkilö vastasi haastattelupyyntöön myöntävästi. Myönteisen vastauksen saatuaani lupasin olla heihin yhteydessä kahden viikon sisällä. Kerroin, että tulisin antamaan vielä virallisempaa tietoa tutkimuksen tarkoituksesta ja sisällöstä. Samalla sopisimme tarkemmin haastattelupaikasta ja ajankohdasta. Tämän hoidin sähköpostin kautta. Ehdotin haastateltaville useita mahdollisia aikoja, joista he saivat valita itselleen parhaiten

sopivan. Jonkin verran aikataulujen tekeminen vaati lisäneuvotteluja, koska osa sattui ehdottamaan samaa aikaa.

Haastattelujen nauhoittamisen kanssa tapahtui teknisiä ongelmia ja menetin kaksi tallennetta. Minulla oli kuitenkin muistiinpanot paperilla, johon oli kuvattu haastateltavan eri elämänvaiheita, muutoksia ja uskonnollisuuteen liittyviä huomioita, joten saatoin ottaa ne mukaan tutkimusaineistoon. Halusin kuitenkin varmistaa aineiston riittävyyden ja pyysin vielä tämän jälkeen kahden haastateltavan nuorempaa sisarusta haastateltavaksi. Idea nousi siitä, että yksi haastateltavista oma-aloitteisesti reflektoi haastattelussa omaa sopeutumisprosessiaan ja uskonnollisuuttaan suhteessa nuoremman veljensä prosessiin. Molemmat suostuivat ja näin haasteltavia oli lopulta kahdeksan. Sisarusten haastatteleminen toi tutkimukseen myös mielenkiintoisen uuden näkökulman. Etenkin yhteen haastatteluun sisältyi paljon pohdintaa siitä, miten erilaista uskonnollisuus oli suhteessa omaan veljeen ja mistä tämä eroavaisuus saattoi johtua.

TAULUKKO 2 Keskeiset tiedot haastateltavista

Nimi	Ikä Suomeen muuttaessa	Uskonnollinen tausta	Asunut Suomessa	Ikä haastattelu-hetkellä
Jamelia (nainen) Aman sisar	8	katolinen kristillisyys	10 vuotta	18
Amina (nainen)	9	islam	10 vuotta	18
Oussama (mies) Khaledin veli	8	islam	11 vuotta	19
Katarina (nainen)	11	ortodoksikristillisyys	9 vuotta	20
Ama (nainen) Jamelian sisar	11	katolinen kristillisyys	10	20
Kim (mies)	11	protestanttikristillisyys (ei tarkkaa tietoa)	10 vuotta	21
Khaled (mies) Oussaman veli	11	islam	11 vuotta	22
Javin (mies)	15	hinduismi	15	33

Katarinaa lukuun ottamatta haastateltavien Suomeen muuton syynä oli, ettei omaan kotimaahan enää voinut jäädä jonkin turvallisuutta uhkaavan seikan

vuoksi. Heistä ei kuitenkaan ollut kukaan käynyt Suomessa turvapaikanhakuprosessia läpi vaan he tulivat pakolaisstatuksella ja tiesivät lähtiessään maahanmuuton olevan pysyvää. Haastattelu toteutui siinä vaiheessa kun Suomeen muutosta oli seitsemän henkilön kohdalla kulunut noin kymmenen vuotta. Javinin kohdalla Suomeen muutosta oli kulunut jo 18 vuotta. Yllä olevassa taulukossa 2 on koottu keskeiset tiedot haastatelluista. Haastateltavien nimet on muutettu.

3.4 Haastattelun toteuttaminen

Toteutin haastattelut maaliskuussa 2016. Osa haastateltavista asui Etelä-Suomessa ja osa Pohjois-Suomessa, joten haastattelujen toteuttaminen vaati matkustusaikataulujen huomioimista. Etelä-Suomessa toteutetut haastattelut olivat kaikki eri päivinä. Paikkana toimi toimistohuoneiston neuvotteluhuone, mikä sopi haastattelupaikaksi hyvin. Yhden haastateltavan kohdalla haastattelu toteutui hänen kodissaan, mikä oli haastateltavan oma toive. Pohjois-Suomessa toteutettujen haastattelujen paikkana toimi kirjaston ryhmätyöskentelytila, mikä myös osoittautui hyväksi. Kaikki haastattelupaikat toimivat hyvin. Ympäristöstä ei tullut keskittymistä häiritsevää ääntä eivätkä haastattelut keskeytyneet.

Haastattelun aiheen sensitiivisyyden vuoksi oli olennaista, että haastattelu toteutettiin rauhallisessa paikassa, jossa ulkopuolelta aiheutuvien häiriöiden ja keskeytysten mahdollisuus oli minimoitu. Varasin haastatteluun aikaa yksi ja puoli tuntia. Ilmoitin aikataulun myös haastateltavalle. Haastattelutilassa tuli olla riittävästi tilaa työskentelylle. Haastattelussa tarvittavia materiaaleja olivat rulla piirustuspaperia, kyniä sekä puhelin, jolle tallensin haastattelun.

Koska tunsin haastateltavat entuudestaan, varauduin siihen, että haastattelun alusta menisi aikaa myös jälleennäkemiseen liittyvään jutusteluun. Aloittaessani haastattelua, tein selväksi haastateltavalle, mikä osa keskustelusta kuuluu tutkimusaineistoon. Olin esittänyt haastateltaville haastattelupyynnön yhteydessä, mitä asioita tutkimus käsittelee. Kertasin sen vielä ennen haastattelun alkua. Muistutin myös anonymiteetista. Kerron, että haastattelu tallennetaan. Kun tallennus oli käynnistetty, asetin haastattelun tukena tarvittavat välineet paikoilleen ja kerron, mitä niillä tehdään.

Kaikissa haastattelutilanteissa olimme haastateltavan kanssa asettautuneet siten, että istuimme samalla puolen pöytää, viistosti vastakkain. Aikajanaa varten varasin noin 150 cm pitkän paperin. Paperissa oli riittävästi tilaa merkinnöille siltä

varalta, että haastateltava kertoo paljon. Piirsin paperiin aikajanan. Kerroin, että aikajanan alkupäässä on haastateltavan lapsuus ja loppupäässä on tämän hetken tilanne. Jätin tilaa myös tulevaisuudelle. Aikajanalalle merkitsin aluksi syntymävuoden ja sen jälkeen vuoden, jolloin haastateltava muutti, vaiheet sen jälkeen, haastatteluhetki ja tulevaisuus. Näin haastateltavalle näkyi konkreettisesti, millä aikajaksolla liikuttiin.

Haastattelussa olivat ikään kuin kolme osallistujaa. Haastattelija, haastateltava ja paperi, johon kirjoitin näkyviin haasteltavan huomioita. Haastateltava saattoi tilanteessa katsella aikajanaa ja osoittaa sieltä kohtia käyttäen esimerkiksi ilmaisua ”tuossa kohtaa”. Koska emme istuneet vastatusten ja paperi oli meidän molempien edessä, haastateltavat usein kysymyksen jälkeen kohdistivat ensin katseensa paperiin, nostivat katseensa ja alkoivat kertoilla asioita, ilman katsekontaktia haastattelijaan, ikään kuin katsellen maisemaa, mikä avautui kysymyksen kautta hänen historiaansa. Läsnä oli haastattelija ja haastateltavan minä, joka kuunteli, mitä kertoja –minä hänestä kertoi.

Haastattelu eteni kronologisesti, mutta aikajana oli hyvänä tukena myös silloin kun haastateltava halusi palata johonkin ajanjaksoon takaisin. Tekemäni muistiinpanot aikajanalalle saattoikin nostaa haastattelun kuluessa mieleen lisähuomioita ja jo käsiteltyyn kohtaan palattiin uudestaan. Yhden haastateltavan kohdalla oli vaikea pysyä kronologisessa järjestyksessä, sillä hänen tapansa kuvailla asioita oli hyvin polveilevaa. Hänen vastauksensa olivat pitkiä ja vaikka olimme käsittelemässä esimerkiksi entiseen kotimaahan ja lapsuuteen liittyvää ajanjaksoa, hän saattoi kertoilla ajatuksiaan siitä, mitä hän haastattelutilanteessa oli mieltä liittyen uskontoon. Yksi haastateltavista puolestaan vastasi hyvin ytimekkäästi kertoen vain ne asiat, jotka koskivat esittämääni kysymystä.

Pyysin haastateltavaa ensin kuvailemaan perhettään ja elämää yleensä tietyissä elämänvaiheissa. Tässä esiin tulevat asiat merkitsin aikajanan yläpuolelle sitä mukaa kun haastateltava kertoi. Kun nämä perustiedot ja kuvaukset oli käsitelty ja kirjattu, siirryin kysymyksiin, jotka liittyivät uskonnollisuuteen. Pyysin haastateltavaa kertomaan ensin oman perheen uskonnollisuudesta ja siihen liittyvistä tavoista ja rituaaleista. Kysyn lisäksi, miten uskonto ja/tai eri uskonnot näkyivät ympäröivässä todellisuudessa. Selvitin myös, mistä haastateltava oli oppinut uskontoon liittyviä sisältöjä sekä mitä henkilökohtaisia ajatuksia ja käsityksiä haastateltava muisti liittyen Jumalaan ja ihmisen olemukseen kyseisessä elämänvaiheessa. Näiden kautta selvisi, kuinka vahvasti uskonto oli

ollut osa kulttuuria ja sen oppimisen prosessia omassa kotimaassa ja kuinka vahvasti haastateltava oli omaksunut sen.

Haastattelu eteni siten, että jokaisesta elämänvaiheesta selvitettiin ensin, millainen elinympäristö yleensä oli ollut tai oli haastatteluhetkellä ja sen jälkeen pyysin haastatettavaa kuvaamaan uskonnollisuuttaan kyseisessä elämänvaiheessa. Näin etenin haastatteluhetkeen, jossa haastateltava kertoi millaista uskonnollisuus oli sillä hetkellä ja miten se ajan ja elämänmuutosten vaikutuksesta oli muuttunut. Lopuksi haastateltava arvioi vielä itse, millaisessa roolissa oma uskonto ja uskonnollisuus tulisi olemaan tulevaisuudessa.

Haastatteluaineistoksi kertyi äänitallenteet. Lyhyin haastattelu kesti 45 minuuttia ja pisin tunnin ja 25 minuuttia. Litteroin äänitallenteiden sisällön sanasta sanaan. Kirjoitin ylös puheen tauot ja reaktiot kuten naurahdukset. Lyhyin litteroitu haastattelu tekstinä 28 733 merkkiä välilyönteineen ja pisin haastattelu 42 734. Aineistoksi tallentui myös paperi, johon haastattelun aikana olin merkinnyt muistiin keskeisiä tapahtumia, paikkoja ja uskonnollisuuteen ja sen muuttumiseen liittyviä huomioita. Tämä paperi oli erityisen tärkeä Khaledin ja Aman haastatteluaineiston kohdalla, koska menetin teknisten ongelmien vuoksi äänitallenteet. Kirjoitin Khaledin ja Aman aikajanapaperiin kaikki keskeiset sisällöt muistinvaraisesti heti huomattuani äänitallenteiden kadonneen. Käytännössä Khaledin kohdalla kaksi tuntia haastattelun jälkeen ja Aman kohdalla muutaman päivän jälkeen.

Kuuntelin kaikki äänitallenteet ennen litterointeja. Kun minulla oli litteroitu aineisto valmiina, se toimi pääasiallisena lähteenä analysoinnin aikana. Kun kävin läpi jokaista aineistoa yksitellen, minulla oli esillä haastateltavan aikajanapaperi. Aikajanapapereille oli kirjoitettu vaihtelevassa määrin sisältöjä. Joidenkin haastattelujen kohdalla huomasin, että asioiden kirjaaminen paperille olisi häirinnyt tilanteen intensiteettiä ja katkaissut ajatuksen. Sen vuoksi joidenkin osalta sisältöjä oli vähemmän. Kaikkien kohdalla voi todeta aikajanapaperin toimineen hyvin haastattelun jäsentämisen kannalta itse haastattelutilanteessa. Myös analyysivaiheessa ne auttoivat hahmottamaan kunkin haastatteluaineiston kokonaisuuden, koska näkyvillä oli kaikki keskeiset huomiot.

3.5 Haastatteluaineiston analyysi

3.5.1 Teorialähtöinen analyysi

Laadullisen tutkimuksen analyysistä puhuttaessa käytetään usein termejä induktiivinen ja deduktiivinen analyysi. Tämä tarkoittaa tutkimuksessa käytettävää päättelyn logiikkaa. Päättelyn logiikka voi olla induktiivista eli yksittäisestä yleiseen suuntautuvaa päättelyä tai deduktiivista eli yleisestä yksittäiseen suuntautuvaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 93.)

Eskola (2001, 136.) jakaa analyysin tavat kolmeen tyyppiin: aineistolähtöinen, teoriaohjaava ja teorialähtöinen analyysi. Aineistolähtöisessä analyysissä avainajatuksena on, että analyysiyksiot eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Aikaisemmat havainnot, tiedot tai teoriat eivät vaikuta analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen, koska analyysi on aineistolähtöistä. Analyysivaiheessa pyritään sulkemaan kaikki ilmiöön liittyvä aikaisempi tieto ja tutkimus analyysin ulkopuolelle niin, ettei se vaikuta siihen. Tällöin voidaan Eskolan mukaan varauksin puhua induktiivisesta analyysistä. Tuomi ja Sarajärvi toteavat, että aineistolähtöinen tutkimus on kuitenkin vaikea toteuttaa, sillä ei ole olemassa objektiivisia, ”puhtaita” havaintoja vaan käytetyt käsitteet, tutkimusasetelmat ja menetelmät ovat aina tutkijan asettamia ja vaikuttavat tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 95-96.)

Teoriaohjaavassa analyysissä tutkimus ei suoraa pohjaa teoriaan, mutta teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Kuten aineistolähtöisessäkin myös teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta ja aikaisempi tieto saattaa ohjata analyysia. Aikaisemman tiedon vaikutus on tunnistettavissa analyysistä. Sen merkitys ei ole kuitenkaan aiempaa teoriaa testaava vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 96-97.)

Teorialähtöinen analyysimalli puolestaan nojaa johonkin tiettyyn teoramalliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tutkimuksessa kuvaillaan malli ja sen perusteella määritellään mm. tutkimuksessa kiinnostavat käsitteet. Näin ilmiö määritellään jonkin jo tunnetun mukaisesti. Aineiston analyysiä ohjaa aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. Usein tämäntyyppisessä analyysissä on kyse aikaisemman tiedon testaamisesta uudessa kontekstissa. Teorialähtöisen analyysin päättelyn logiikka yhdistetään usein deduktiiviseen päättelyyn. Aineisto suhteutetaan jo tutkimuksen teoriaosuudessa tehtyihin kategorioihin.

Tutkimuskysymykset asetellaan suhteessa tehtyihin kategorioihin. Aineisto analysoidaan vain suhteessa näihin kategorioihin. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 97.)

Aineistolähtöisessä, teoriaohjaavassa ja teorialähtöisessä analyysissä erottavan tekijänä on analyysin päättelyprosessin muoto. Se, miten nämä päättelyprosessit määritellään induktiiviseksi tai deduktiiviseksi prosessiksi, vaihtelevat teoriaohjaavan analyysin kohdalla. Aineistolähtöinen päättelyprosessi voidaan lukea induktiiviseksi ja teorialähtöinen taas deduktiiviseksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 97.)

Halusin selvittää, millaisia yhteyksiä peruskouluiässä Suomeen muuttamisen, uuden kulttuurin oppimisen, uskonnollisuuden ja siinä tapahtuvien muutoksien välillä on. Valitsin tietoisesti haastateltaviksi maantieteellisesti, uskonnollisesti ja kulttuurisesti erilaisista taustoista olevia henkilöitä toiveenani löytää yhtäläisyyksiä ja eroja heidän uskonnollisuudessaan ja uskonnollisuuteen liittyvässä toimintakulttuurissa ja ajattelussa sekä niissä tapahtuvista muutoksista. Haastateltavia yhdisti kokemus uuden kulttuurin oppimisesta ja siihen sopeutumisesta.

John Berryn 1980-luvulla sosiologisella tieteenalalla muotoilema akkulturaatioteoria tarjosi vahvan teoreettisen viitekehyksen tarkastella haastateltavia yhdistävää tekijää eli uuteen kulttuuriin sopeutumista. (Berry, 1980, 9-25). Siitä huolimatta, että uskonto ja uskonnollisuus ovat tutkimuskohteena haastavia ja erityisesti tämän työn kohdalla haastateltavien taustojen erilaisuuden vuoksi, on siitä mahdollista löytää sosiaalisia ja psykologisia elementtejä, jotka ovat olemassa uskonnollisesta taustasta riippumatta. (Beit-Hallahmi, 2015, 2-3). Sosiaalisen oppimisen näkökulmalla uskonnon oppimisessa on vahvaa empiiristä pohjaa ja se sopii selittämään uskonnollisuuden ilmiötä haastateltavien taustasta riippumatta. (Spilka et al. 2003, 107). Glock & Starck (1969) loivat teorian, jonka avulla on mahdollista mitata yhteiskunnan uskonnollisuutta. Teoriaan sisältyy ajatus siitä, että kaikkiin uskontoihin liittyy tiettyjä piirteitä, jotka he kokosivat viideksi uskonnon dimensioksi (Beit-Hallahmi, 2015, 18-19.) Omassa työssäni tavoitteena ei ollut mitata uskonnollisuuden määrää, mutta hyödynsin teoriaa haastattelurungon kysymysten laatimisessa varmistaakseni, että uskonnollisuus tulisi käsiteltyä mahdollisimman monipuolisesti.

Teoreettinen viitekehys pohjasi sosiologian alaan ja siinä käyttämäni teorioita hyödynnetään yleensä kvantitatiivisissa tutkimuksissa, joissa mitataan mitä ja kuinka paljon. Oma tutkimukseni oli puolestaan kvalitatiivinen ja vastasi

kysymyksiin mitä ja miten. Teoreettinen viitekehys loi kehykset ja pitkospuut tutkimukselleni. Akkulturaatioteoria ja siihen liittyvät aikaisemmat tutkimustulokset nostivat esiin ilmiöitä, joita uuteen kulttuurin sopeutumiseen keskeisesti liittyy. Uskonnollisuus nousi tätä kautta tarkasteltavaksi osana kulttuurin oppimista. Uskonnollisuutta tarkastelin uskonnollisuuden viiden dimension kautta, jotka Glock ja Stark (1969) ovat muotoilleet. Teoriat ohjasivat haastattelurungon laatimista siten, että huomioin haastateltavien kasvuympäristön ja elämänpiirin sekä niissä tapahtuneet muutokset selvittäessäni uskonnollisuuden dimensioissa tapahtuneita muutoksia. Hyödynsin teorioita siten jo tutkimuksen alkuvaiheessa.

Analyysivaiheessa akkulturaatio ja uskonnollisuuden dimensiot kulkivat mukana aineiston jäsentelyssä. Akkulturaatioprosessi näkyi siten, että keräsin aineistosta uskonnollisuutta koskevia ilmaisuja ja yhdistelin ne ajanjaksojen mukaisesti (aika ennen Suomeen muuttoa, Suomeen muutto, haastatteluhetki jatulevaisuus). Poimin aineistosta uskonnollisuuden eri dimensioihin liittyvää kerrontaa ja kokosin tämän aineksen uskonnollisuuden viiden dimension otsikoiden alle. Johtopäätöksissä vedin yhteen akkulturaatioprosessin mekanismien ja uskonnollisuuden välisiä yhteyksiä.

Määrittelen oman työni analyysin teorialähtöiseksi. Teoriat ovat kulkeneet mukana tutkimuksen alkuvaiheesta sen johtopäätöksiin saakka. Se toimi uuteen kulttuuriin sopeutumista ja uskonnollisuutta hahmottavana taustana, haastattelurungon laatimista sekä aineiston kokoamista ja jäsentämistä ohjaavana runkona. Analyysivaiheessa etsin teoriataustasta yhteyksiä omasta aineistostani nouseviin ilmiöihin.

3.5.2 Laadullinen sisällönanalyysi

Aloittelevalle tutkijalle sisällöltään monipuolinen ja rikas aineisto aiheuttaa hämmennystä. Aineisto sisältää paljon mielenkiintoisia teemoja, joiden kautta on kiusaus lähteä tutkimuskysymysten näkökulmasta harhapoluille. Sisällönanalyysin vaiheet auttavat pysymään tutkimuksen alkuperäisessä teemassa. Laadullinen sisällönanalyysi tarjoaa tutkijalle selkeät askelmerkit lähteä käsittelemään aineistoa ja etsimään sieltä sitä informaatiota, jota hän tutkimuksellaan tavoittelee. Sisällönanalyysi on perusmenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa perustutkimuksen perinteissä. Laadullisella sisällönanalyysillä voidaan tarkoittaa kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysien väljää teoreettista

kehystä. Näin tulkittuna sitä voidaan pitää myös muun kuin laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmänä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 91.)

Sisällönanalyysi etenee vaiheittain. Tutkimuskysymysten ja niiden taustalla olevan teoriataustan pohjalta tehdään päätös, mitä ilmiötä aineistosta lähdetään jäljittämään. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 92.) Tutkimukseni haastattelukysymyksiä laatiessani ohjaavina teorioina toimivat John Berryn uuden kulttuurin oppimista selittävä akkulturaatioteoria sekä Charles Glockin ja Rodney Starkin teoria uskonnon dimensioista. Näistä teorioista nousevat teemat valitsin haastattelun teemoiksi ja myös analyysin alustaviksi tarkastelukulmiksi.

Kun haastatteluaineisto on koottu ja se on litteroitu tekstimuotoon haastatteluaineiston, tekstiaineisto koodataan. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistosta etsitään ja poimitaan tutkijan valitsemalla tavalla tutkimuskysymyksiin liittyvien teemojen mukaan otteita, joissa teemat nousevat esiin. Nämä toimivat aineiston jäsentäjinä ja kuvailun apuvälineinä. Niiden avulla voidaan myös etsiä ja tarkistaa tekstin eri kohtia ja ne toimivat ikään kuin osoitteina analysoidun aineiston alkuperäisiin ilmaisuihin. (Eskola & Suoranta 2008, 174; Eskola 2001, 146 – 147.)

Analyysin tehtävänä on tiivistää, jäsentää ja järjestää aineisto sellaisella tavalla, että mitään olennaista ei jää pois vaan aineiston informaatioarvo kasvaa. Eskolan (2001) mukaan aineiston tematisoinnissa tai teemoittelussa aineisto pyritään ryhmittelemään ja nostamaan esiin sieltä tutkimusongelmaa valaisevista teemoista esiin mielenkiintoisia sitaatteja tulkittavaksi. Nämä tärkeimmät kohdat poimitaan aineistosta. (Eskola, 2001, 146-147.)

Kävin aineiston läpi siten, että valitsin koodauksen perusteeksi uskonnollisuuden dimensiot. Alleviivasin litteroiduista tekstistä käsin eri värein ideologiaan, rituaaleihin, uskonnolliseen tietoon ja sen oppimiseen liittyvän sisällön, uskonnollisiin kokemuksiin ja uskonnon vaikutuksiin liittyvän aineksen.

Kun on valittu aineistosta tutkimuskysymysten pohjalta tarkoituksen mukaisia otteita, on mahdollista luokitella ne. Alkeellisimmillaan tämä tarkoittaa, että aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan, kuinka monta kertaa kukin luokka esiintyy aineistossa. Teemoittelussa painottuu se, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tämä tarkoittaa aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä. Tämän avulla tutkija pääsee vertailemaan valitsemiensa teemojen esiintymistä aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 93.)

Kun minulla oli litteroitu ja värikoodattu tekstiaineisto, luokittelin sen siten, että loin jokaiselle haastateltavalle oman taulukon Word-tiedostoon. Taulukossa rivit muodostuivat uskonnollisuuden dimensioista ja sarakkeet muodostuivat ajanjaksoista nuorten eri elämänvaiheista (lapsuus kotimaassa, aika ennen Suomeen muuttoa, Suomeen muuton jälkeen, haastatteluhetki). Sijoitin taulukkoon alleviivaamani otteet sen mukaan, mihin dimensioon ja mihin ajanjaksoon alkuperäisilmaisut liittyvät. Näin sain koottua kultakin haastateltavalta uskonnon dimensioihin liittyvän aineksen siten, että esimerkiksi kaikki rituaaleihin liittyvä sisältö asettui taulukossa samalle riville nostaten näkyväksi sen, millaisia juuri rituaalit olivat olleet eri elämänvaiheissa ja miten ne olivat muuttuneet kyseisen haastateltavan kohdalla.

Tämän jälkeen etsin jokaisen haastateltavan kohdalla taulukkoon keräämistäni alkuperäisilmaisuista keskeisen uskonnollisuutta kuvaavan sisällön ja muodostin niistä pelkistetyt ilmaisut. Pelkistetyt ilmaisut kokosin vielä vastaavaan taulukkomuotoon kuin alkuperäisilmaisut.

Kun uskonnollisuutta koskevat pelkistetyt ilmaisut olivat jokaisen haastateltavan kohdalta taulukkomuodossa, minulla oli näkyvillä kaikkia uskonnon dimensioita koskeva keskeinen tieto tiivistettynä koskien eri ajanjaksoja kuinkin haastateltavan elämässä. Tämän jälkeen kokosin yhteen jokaisen haastateltavan eri elämänvaiheisiin liittyvät pelkistetyt ilmaisut vielä siten, että ne eivät olleet enää taulukkomuodossa. Esimerkiksi Jamelian ideologiaa koskeva sisältö liittyen lapsuuteen oli nyt muodossa; ”Perhe oli hyvin uskonnollinen. Äidin koti oli ollut uskonnollinen ja erityisesti hän siirsi uskonnollista perinnettä. Jamelia ajatteli, että Jumala on olemassa ja uskoi niin kuin oli opetettu...”. Näin sain kokoavasti näkyviin sen, millaisista uskonnollisista taustoista kukin haastateltava on tullut, mitä muutoksia uskonnollisuudessa tapahtui Suomeen muuton myötä ja millaista heidän uskonnollisuutensa oli haastatteluhetkellä sekä sen, mihin suuntaan uskonnollisuus oli muuttumassa.

Seuraavaksi kokosin yhteen kaikkien haastateltavien kutakin uskonnollisuuden dimensiota koskevan tiedon yhteen siten, että kaikkien lapsuutta, Suomeen muuttoa ja sen jälkeistä aikaa ja nykyisyyttä koskevat tiedot oli yhdistettynä dimensioiden otsikoiden alle. Teksti oli nyt haastateltavien uskonnollisuutta kuvailevassa muodossa eli kertojan diskurssina. (Aaltonen & Leimumäki, 2010, 127). Tarkastelin haastateltavien uskonnollisuutta ja siinä tapahtuvia muutoksia suhteessa heidän kuvauksiinsa lapsuuden

kasvu ympäristöön, Suomeen muuttoon ja siitä seuranneeseen
akkulturaatioprosessiin. Aineistosta nousi esiin akkulturaatioprosessiin liittyviä
ilmiöitä, jotka aiheutui muutoksia uskonnollisuudessa.

4. Uskonnollisuus eri elämänvaiheissa

Esitän kappaleen aluksi haastateltavien kuvauksia omasta uskonnollisuudestaan lapsuudessa entisessä kotimaassaan, aikana ennen Suomeen muutttoa sekä Suomeen muuton jälkeen Glock & Starkin (1969) muotoilemien uskonnollisuuden dimensioiden pohjalta. Tämän jälkeen nostan esiin, mitä muutoksia kunkin haastateltavan uskonnollisuudessa on edellä mainituissa elämänvaiheissa tapahtunut. Kun muutokset on tehty näkyväksi, etsin yhtäläisyyksiä haastateltavien uskonnollisuuden muutoksissa. Sen jälkeen esitän johtopäätöksiä siitä, mitä tekijöitä on löydettävissä muutosten taustalta. Kun kirjoitan henkilöistä, käytän tarpeellisissa kohdissa nimen jälkeen lyhenteitä, joilla ilmaisen haastateltavan itse ilmoittamansa uskonnollisen taustan seuraavasti: islam (i), hindulaisuus (h), katolinen kristinusko (kat), ortodoksinen kristinusko (ort). Yhden haastateltavan kohdalla tarkka kristillinen kirkkokunta tai liike ei tullut selväksi, joten hänen kohdallaan käytän lyhennettä (kr).

4.1 Uskonnollisuus lapsuudessa kotimaassa

4.1.1 Uskonnollisuus osana lapsuudenperheen ja -yhteisön kulttuuria

Kaikki haastatelluista uskoivat lapsena Jumalaan. He uskoivat sillä tavalla kuin heille oli opetettu ja miten perhe ja muu yhteisö uskoivat. Ortodoksitaustaista Katarinaa lukuun ottamatta kaikki seitsemän muuta haastateltavaa kuvasivat lapsuuden ympäristönsä sellaiseksi, jossa uskonto näkyi kaikessa perheen ja lähiyhteisön elämänpiirissä ja -tavoissa. Uskonto ja siihen liittyvät kokoontumiset, rituaalit ja juhlat rytmittivät yhteisön toimintaa ja elämää. Muslimitaustainen Khaled sekä hindutaustainen Javin mainitsivat erikseen myös yhteiskunnallisen ja kulttuurisen tason. Uskonnon kerrottiin toimineen kokoavana elementtinä vähintään viikoittain, mutta myös useammin.

This is Hinduism. It's like hard to separate hindu people from culture, because culture and religion goes hand in hand. So there is a lot in a culture that you can see that bases to religion. Many part of the world and this is what also hindus have. Lots of festivals and lots of gathering. It's unseperable. I think a religion is a way of life. Javin (h.)

Miten se (uskonto) ei olisi ollut näkyvillä, se olisi paljon helpompi sanoa, se olisi koko ajan näkyvillä. Se vaikuttaa ihan niinkö kaikkeen. Vaikka jos lähetään ihan jostaki lainsäädännöstä niin seki perustuu islamiin. Kaikki on oikeastaan perustettu sen uskonnon ympärille. Tai sillai, että se uskonnon puitteissa sallittua, että näin ei saa tehdä, koska se on niinkö kiellettyä ja kyllä se näkyy siellä ihan joka asiassa melkein. Oussama (i.)

4.1.2 Uskonnolliset uskomukset lapsuudessa

Kun esitin haastateltaville kysymyksen, millaisia ajatuksia heillä oli lapsuudessa Jumalasta ja kuoleman jälkeisestä elämästä, viisi kahdeksasta haastateltavasta nosti esiin lapsuuteen liittyvän uskonsa kohdalla uskon kuoleman jälkeiseen taivaaseen ja helvettiin. Heistä kaksi oli muslimitaustaista, kaksi katolilaistaustaista ja yksi ortodoksitaustainen.

Kuoleman jälkeen taivas olisi palkintona hyvistä teoista ja helvetti rangaistuksena pahoista teoista. Uskontoon liittyvät säännöt tulivat haastateltavilla mieleen lapsuuden uskosta kysyttäessä. Kim (kr.) mainitsi käskyt, joita tuli noudattaa. Hindutaustainen Javin puhui uskonnosta elämäntapana, jolloin siihen liittyvät säännöt lienevät liittyneen vahvasti myös hänen uskonnollisuuteensa. Kaikki haastateltavat totesivat uskoneensa juuri niin kuin heille oli opetettu.

4.1.3 Uskonnollinen tieto lapsuudessa

Haastatelluista hindutaustainen Javin ei maininnut uskonnonopetusta ja se, opetettiinkö sitä koulussa, jäi avoimeksi. Hän mainitsi kuitenkin temppelissä käynnin yhteydessä opetuksen, joten oletettavasti tavalla temppelissä myös opetettiin. Myös ortodoksitaustainen Katarina mainitsi käyneensä kirkon kerhoissa, joissa opetettiin Raamattua ja askarreltiin. Koulussa uskontoa ei opetettu. Hänen kohdallaan myöskään kotona ei erityisesti puhuttu uskontoon liittyvistä asioista.

Haastatelluista Kim kertoi siitä, miten kotikylään oli tuotu kristinusko vuosituhannen vaihteessa. Sitä ennen kylässä asuva heimo oli harjoittanut perinteistä uskontoa, josta Kim käytti ilmaisua heimouskonto. Siihen oli liittynyt uhraamista, erilaisiin elämäntilanteisiin liittyviä rituaaleja ja erilaisia sääntöjä. Haastateltava oli ollut noin 5-vuotias kun kylässä oli alettu opettaa kiristinuskoa. Kylään rakennettiin tämän jälkeen pieni kirkko, johon kokoonnuttiin säännöllisesti. Lapsille ei ollut kirkossa erikseen opetusta. Kylässä lapset eivät muutenkaan käyneet koulua, joten uskonnon opetustakaan ei ollut.

Khaled (i.) ja Oussama (i.) olivat saaneet koulussa uskonnon opetusta ja sen lisäksi käyneet viikonloppuina tai kesälomalla uskonnollisen yhteisön järjestämässä opetuksessa. He kertoivat kuitenkin perheen elämäntavalla ja opetuksella olleen suurimman vaikutuksen uskonnon oppimiseen.

4.1.4 Uskonnolliset rituaalit lapsuudessa

Lapsuuteen liittyi seitsemällä haastateltavalla säännölliset uskonnolliset kokoontumiset ja rituaalit. Ainoastaan ortodoksitaustainen Katarina kuvaili uskonnollisia rituaaleja ja tapoja olleen vähän. Äiti kävi jonkin verran kirkossa ja Katarina meni joskus mukaan. Kaikki muut kertoivat osallistuneensa uskonnollisen yhteisön kokoontumisiin ainakin kerran viikossa tai enemmän.

Amina kertoi, että vaikka hän oli muslimiperheestä, hän osallistui myös katolilaisen yhteisön tapahtumiin, koska hänen ystävänsä kävivät siellä. Aluksi isä oli suhtautunut tähän neutraalisti, mutta ennen pitkää suhtautuminen oli muuttunut negatiivisemmaksi ja käynnit katolisessa kirkossa olivat jääneet pois.

Javin (h.) kertoi, että rukous oli papin tehtävä temppelissä, johon kokoonnuttiin perjantaisin. Ne, joilla oli varaa toivat ruokaa mukanaan. Se oli tapa antaa uhri. Näin ne, joilla ei ollut ruokaa saivat syödä ilmaiseksi temppelissä. Perjantaisin ruoka oli kasvisruokaa, sillä lihaan ei saanut perjantaina koskea. Muilla rukoilu oli päivittäistä.

Amina (i.), Khaled (i.) ja Oussama (i.) kertoivat, että he rukoilivat viisi kertaa päivässä. Kim (kr.), Ama (kat.) ja Jamelia (kat.) rukoilivat yhdessä perheen kanssa ruokarukouksen. Aamu- ja iltarukoukset olivat yksityisiä. He kertoivat myös rukoilleensa silloin kun oli vaikeuksia.

4.1.5 Uskonnolliset kokemukset lapsuudessa

Uskonnollisiksi kokemuksiksi tulkittavia tapahtumia haastateltavilla oli vähän. Aman kokemus oli, että aina kun äiti tuli kirkosta, hän oli jotenkin rauhallisempi. Hän kertoi myös, miten eräänä päivänä isä ei palannut töistä kotiin, koska hänet oli yllättäen vangittu. Perhe ei tiennyt, missä isä oli. Myöhemmin selvisi, että hänet oli pidätetty. Äiti oli kehottanut rukoilemaan sen puolesta, että isä tulisi kotiin ja he rukoilivat. Isä palasi ja Ama ajatteli rukouksen vaikuttaneen asiaan.

Javin (h.) kuvaili, miten temppelissä oli ihmeellisen rauhallinen ilmapiiri. Hän oli sitä mieltä, että vaikka ei uskoisi Jumalaan, sen erikoisen ilmapiirin tunnistaisi.

4.1.6 Uskonnollisuuden vaikutus käyttäytymiseen ja valintoihin

Haastateltavat kertoivat uskonnon ja siihen liittyvien sääntöjen vaikuttaneen käyttäytymiseen. Ama (kat.) kuvaili koulupukuja, joiden hameen piti ulottua polviin saakka. Hän kertoi myös, että piti yrittää olla kiltti, että pääsisi taivaaseen.

Amina (i.) kertoi, miten kotimaassa muslimien piti pukeutua peittävästi. Käsivarret eivät saaneet näkyä. Hän kertoi myös, että täytyi arvioida omaa toimintaa sen mukaan, onko se moraalisesti oikein itseä ja muita ihmisiä kohtaan ja miten Jumala siihen suhtautuu.

Katolilaistaustainen Jamelia muisteli tilanteita, jolloin esimerkiksi itsellä oli karkkia ja kaverilla ei ollut. Hän kertoi antaneensa kaverille karkkia, koska halusi päästä taivaaseen.

Oussaman (i.) mielestä uskonto vaikutti alitajunnan kautta kun siihen liittyvää puhetta kuuli niin paljon. Kotona puhuttiin paljon siitä, mitä ei saa tehdä, sillä muuten joutuu helvettiin. Oussaman mukaan uskonto kontrolloi käyttäytymistä.

Kim kuvasi selkeästi kolme sääntöä, mitkä hän oli ymmärtänyt kuuluvan kristinuskoon: ei saa juoda alkoholia, ei polttaa tupakkaa eikä tanssia.

4.2 Suomeen muutto

Haastateltavat kertoivat ajasta ennen Suomeen muuttoa. Katarina muutti Suomeen äidin avioliiton myötä. Hänen isoäitinsä asui jo tätä ennen Suomessa ja hänellä oli suomalainen aviomies. Muut haastateltavista tulivat Suomeen pakolaisstatuksella tai perheenyhdistämisen kautta. Amina kertoi, että perhe muutti Suomeen, koska äiti sairasti vakavasti, eikä häntä voitu hoitaa kotimaassa. Sekä Javinin, Aman ja Jamelian että Khaledin ja Oussaman isät olivat joutuneet pakenemaan kotimaastaan. He olivat päätyneet hakemaan Suomesta turvapaikkaa ja heille oli myönnetty se. He olivat olleet Suomessa jo useita vuosia ennen perheen saapumista.

Ennen kuin Ama ja Jamelia tulivat äidin ja muiden sisarusten kanssa Suomeen, isän olinpaikkaa käytiin tiedustelemassa viranomaisten taholta perheen kotoa useaan otteeseen. Tytöt kertoivat, että äiti ei kertonut lapsillekaan, missä isä oli, koska viranomaiset kuulustelivat myös lapsia.

Khaledin ja Oussaman Suomeen lähtöön ei liittynyt niin suurta dramatiikkaa. Kaikkien neljän vaiheeseen ennen Suomeen muuttoa liittyi kuitenkin matkustaminen lähimpään Suomen lähetystyöhön, missä heille tehtiin testejä, haastattelut sekä dna-testit, joissa varmistettiin heidän oleva perheenyhdistämistä hakevan henkilön lapsia.

Haastateltavat kertoivat, miten vahvasti tähän vaiheeseen liittyi odotus ja innostus päästä isän luo. He eivät osanneet surra tässä vaiheessa sitä, että joutuvat

jättämään kotinsa, sukulaisensa ja ystävänsä. Javin kertoi, ettei hän ehtinyt hyvästellä ystäviään, sillä lähtö oli tullut niin nopeasti. Hänen kotimaassaan oli tuolloin sisällissota ja sen vuoksi ulkonaliikkumiskielto.

Katarinaa lukuun ottamatta kenelläkään haastateltavista ei ollut juuri mitään tietoa siitä, millainen maa Suomi on. Kim tuli Suomeen sukulaisperheen mukana vietettyään pakolaisleirillä kymmenen kuukautta. Kim kertoi, ettei kukaan siitä ryhmästä, joka lähetettiin pakolaisleiriltä Suomeen tiennyt lainkaan, minne olivat menossa. Kimin mukaan kaikki olivat koulukäymättömiä ja lukutaidottomia eikä heillä ollut mitään tietoa maailmasta oman elinympäristönsä ulkopuolelta. Kimin kuvaus pakolaisleirin ajalta tuo esiin, ettei hänen sukulaisperheensä, puhumattakaan hän itse ymmärtänyt, mitä heille oli tapahtumassa.

Meille kerrottiin kuukausi ennen (ennen Suomeen lähtöä), sen jälkeen, toukokuussa me tultiin tänne (pakolaisleirille), niin huhtikuussa meille kerrottiin... Kaikki oikeastaan odottaa, että sinne tulee rauha ja pääsee sinne takaisin. Että kaikki niinku palautuu, eikä sieltä pois. Minähän jäin vähän siihen, että mä nään minun oma perhe kun päästään täältä pois. Ei mitään tietoa (missä ja millainen maa Suomi on), olin niin pieni vielä, ei ollu koulutusta ja...Mä niinku luulen, että ne (sukulaisperhe) ei tiää, että ois niinku muutakin maata kun täällä maapallolla...Kyllä ne sitte alko hyväksyy kun tiesi, että semmonen on tilanne, että omaan kotikylään ei niinku pääse ku siellä ei nyt niinkö mitään saatavaa, se ei oo turvallista enää. Jos joutuu sinne takasin niin joutuu vankilaan...ne (viranomaiset) tekee, mitä haluaa, ne ei suostu sinne takas. Ne tietää, (viranomaiset kotimaassa) ei tykkää, jos niinkö karkuri ja sitte tulee takas ja tekkee, mitä tahtoo. Kim (kr.)

Ainoastaan Kim kuvaili tähän vaiheeseen liittyvää uskonnollisuutta. Hän oli onnettomien sattumien seurauksena joutunut eroon omasta perheestään ja päätynyt sukulaisperheen mukana pakolaisleirille eikä voinut enää palata omaan kotikyläänsä oman perheensä luo. Pakolaisleirillä olleita ihmisiä oli alettu sijoittaa eri puolille maailmaa ja Kim sukulaisperheensä mukana lähetettiin Suomeen. Pakolaisleirillä kristityt kokoontuivat yhteen sunnuntaisin. Tilaisuudessa laulettiin ja pappi opetti Raamattua. Pappina toimi henkilö, joka oli ollut aikaisemminkin pappi. Ruoka siunattiin yhdessä. Kim kertoi myös rukouilleensa iltaisin yksin. Hän kertoi rukouilleensa, että Jumala olisi mukana eikä hän näkisi pahoja unia. Hän kertoi myös rukouilleensa, että pääsisi takaisin kotiin oman perheensä luo, koska hänellä oli kova ikävä äitiä.

4.3 Uskonnollisuus akkulturaatioprosessin alkuvaiheessa

4.3.1 Uskonnolliset uskomukset

Uskonnolliset uskomukset eli ajatukset liittyen Jumalaan, hänen olemassaolonsa, uskonnollisiin sääntöihin ja kuolemanjälkeiseen elämään pysyivät pääasiassa

kaikilla alkuvaiheessa samoina. Silti uuden kulttuuriympäristön ja siihen liittyvien toimintatapojen ja asenteiden erilaisuus mietitytti ja haastoi omaa ajattelua.

Amina (i) alkoi Suomeen muuton jälkeen pohtia, onko islam oikea uskonto hänelle itselleen. Hän kertoi, että usko Jumalaan kyllä säilyi ja että hän piti edelleen tärkeänä käyttäytyä oikein muita kohtaan. Pukeutuminen uskonnon sääntöjen mukaan ei tuntunut kuitenkaan enää niin tärkeältä.

Oussama (i) kuvasi mieleensä vahvasti jääneen tilanteen ollessaan koulussa kolmannella luokalla. Yksi hänen luokkakaverinsa oli tiedustellut, uskooko Oussama Jumalaan. Oussama oli luonnollisesti vastannut uskovansa, koska se oli hänelle itsestäänselvyys. Kaveri oli puolestaan todennut, että hän ei uskonut. Oussama kertoi ikätovereiden mielipiteiden Jumalan olemassaolosta herättäneen myös hänelle kysymyksiä siitä, mihin ja ketä pitäisi uskoa. Kotona asioita ei uskaltanut nostaa esiin ja kysymykset jäivät oman pohdinnan varaan.

Oussaman kolme vuotta vanhempi veli Khaled (i.) puolestaan alkoi kääntyä uudessa tilanteessa enemmän uskontonsa puoleen. Hän luki kotona itseksensä Koraania ja rukoili. Khaled tunsu itsensä Suomeen muuton jälkeen todella yksinäiseksi. Hän käytti tästä elämänvaiheesta vahvaa ilmaisua ”lapsuuden loppu”. Ympäristön vieraus ja yksinäisyys ahdisti Khaledia paljon. Kouluympäristön erilaisuus sekä uuden kielen ja ilmaisemisen vaikeudet johtivat koulumotivaation heikkenemiseen, vaikka kotimaassaan Khaled oli menestynyt koulussa erinomaisesti.

Sekä Oussama että Khaled olivat hyvin hämmästyneitä siitä, että samassa koulussa ja jopa samalla luokalla oli tyttöjä, eivätkä nämä käyttäneet huivia. He olivat oppineet siihen, ettei vieraille tytöille saanut edes puhua ja nyt heidän oletettiin toimivan vuorovaikutuksessa tyttöjen kanssa luontevasti. Erilaisuuden kokemuksesta seurasi Khaledin kohdalla se, että hän ei motivoitunut opiskeluun. Sen sijaan jalkapalloharrastuksesta tuli hänelle se, mihin hän kanavoi kaiken aikansa, energiansa ja kykynsä. Nuorempi veli Oussama harrasti myös jalkapalloa ja siitä tuli keskeinen osa vapaa-ajan viettoa. Hän solmi kuitenkin kaverisuhteita myös koulumaailmassa ja panosti koulunkäyntiin.

Oussama peilasi omaa uskonnollisuuttaan veljensä Khalidin uskonnollisuuteen ja arveli veljensä uskonnollisuuden lisääntymisen Suomeen muuton vaiheessa liittyvän siihen, että tämä oli vanhempi ja oli ehtinyt kotimaassaan omaksua ja harjoittaa enemmän uskontoaan kuin hän. Oussama oli Suomeen muuton vaiheessa 8-vuotias ja Khaled 11-vuotias.

Javin kertoi tilanteesta, joka liittyi myös koulumaailmaan. Hindujen sääntöihin kuuluu, että perjantaisin ei saa syödä lihaa. Tuohon aikaan siinä koulussa, missä hän opiskeli ei ollut kasvisruokaa tarjolla, joten yleensä hän otti perjantaisin kotoaan eväät mukaan. Eräänä perjantaina hän oli unohtanut koko asian ja epähuomiossa söi koulussa liharuokaa. Hänen kertomansa mukaan tajuttuaan, mitä oli mennyt tekemään ja huomattuaan, ettei siitä seurannut mitään, hän oli todennut säännön turhaksi.

4.3.2 Uskonnollinen tieto

Khaled (i.) ja Oussama (i.) kokivat oman uskonnon opetuksen suomalaisessa koulussa outona, koska opetus oli niin erilaista kuin aikaisemmin. Omassa kotimaassaan uskonnon opetus koulussa oli sisältänyt paljon uskonnon historiaa. Suomessa puolestaan islamin tunneilla luettiin Koraania ja rukoiltiin, mitä kotimaassa koulun uskonnotunneilla ei koskaan tehty. Myös se, että tytöt olivat samassa ryhmässä, tuntui aluksi erikoiselta. Khaled nosti esiin myös kielen. Oli vaikeaa opiskella omaa uskontoa suomen kielellä. Kuitenkin molempien mielestä oli hyvä, että he saivat oman uskonnon opetusta. Veljeksistä Oussama kuvaili, miten kotona äiti alkoi korostaa uskontoon liittyviä kieltoja uudessa tilanteessa Suomeen muuton jälkeen:

No kyllä se äiti opetti sillai, että näin te ette saa tehdä ja näin te ette saa tehdä...musta tuntu, että se uskonto nousi vaan isompaan rooliin, täällä oli niin paljon kaikkea, mitä ei saanu tehdä ja piti koko ajan toimia sen uskonnon mukaan...Kyllä se niinkö, musta tuntu, että täällä alettiin kunnolla kiinnittää huomiota niihin asioihin. Aiemmin se oli vähän niinkö itsestään selvyys, ku siellä ei ollu niitä (kiellettyjä) asioita, mitä ei ois pystyny tekemään.”
Oussama (i.)

Amina (i) totesi, että Suomessa uskonnon tunnukset olivat paljon vapaampia kuin se uskonnon opetus, mitä hän oli saanut omassa kotimaassaan viikonloppukoulussa. Aminan mielestä Suomessa uskonnon opetus ei ollut painostavaa ja pelottavaa. Hänelle tuli ajatuksia, että aikaisemmin oli opetettu väärin. Hänestä tuntui myös epäreilulta, että toiset muslimit saivat käyttää t-paitoja kun hänelle oli opetettu, että pitää pukeutua peittävästi.

Kim (kr.) kertoi, että hän oppi ymmärtämään uskontoa vasta Suomessa kun hän kävi uskonnon tunneilla. Hän ei ollut saanut kouluopetusta omassa kotimaassaan eikä lapsille oltu järjestetty kirkossa opetusta erikseen.

Katarina (ort.) kertoi, että uskonnon opetus tuntui oudolta, koska omassa kotimaassa koulussa ei opetettu uskontoa ollenkaan. Hän kuitenkin piti

uskonnontunneista, koska siellä sai jutella saman maalaisen ystävän kanssa ja opettaja oli mukava ja tunneilla oli kivaa tekemistä.

Ama (kat.) mainitsi, että hän ei aluksi oikein ymmärtänyt uskonnon opetusta, koska se oli suomen kielellä. Aman sisko Jamelia kertoi, että välillä hän ei saanut katolista uskonnon opetusta, koska koulussa ei ollut tarpeeksi oppilaita ryhmän perustamiseksi. Silloin hän oli osallistunut luterilaiseen uskonnon opetukseen. Ama ja Jamelia kertoivat osallistuneensa katolilaiseen rippikouluun. Rippikoulu oli ollut pitkä. He muistelivat sen kestäneen kolme viikkoa. Rippikoulussa nunnat olivat toimineet opettajina. Rippikoulu oli sisältänyt paljon Raamatun opetusta. Tytöt kokivat rippikoulun epämiellyttävänä ja kaipaivat sieltä kotiin. Jamelia kertoi kirkon nuorille järjestämästä matkasta Italiaan. Hän muisteli, miten siellä tuli kyselyä papilta paljon asioita. Jamelia kertoi tässä yhteydessä, että aikaisemmin hän oli mennyt uskonnon suhteen äidin mukaan, mutta Suomeen muuton jälkeen hän alkoi etsiä omaa tietään ja kysellä asioita.

4.3.3 Uskonnolliset rituaalit

Rituaaleissa Suomeen muuton vaikutus näkyi eniten. Ama käytti tässä yhteydessä ilmaisuja, että uskonnollisuus muuttui radikaalisti. Sisarukset Ama ja Jamelia nostivat esiin sen, että sunnuntaikirkot vähenivät. Tämän he kertoivat johtuneen siitä, että vanhemmat saattoivat olla töissä sunnuntaina. Kirkossa myös käyttäydettiin Aman mukaan ihan eri tavalla, vaikka sekä kotimaassa että Suomessa kirkko oli katolinen. Hän oli tottunut, että rukoiltaessa kädet nostetaan ylös, Suomessa piti laittaa kädet ristiin. Suomessa kaikki istuivat hiljaa, eikä ollut kuoroa, joka tuli laulaen kirkkoon jumalanpalveluksen alussa. Sisarukset kertoivat myös yhteisten rukoushetkien vähenemisestä. Ruokarukoukset jäivät siksi, että harvoin enää syötiin yhdessä, koska kaikilla perheessä oli omat menot. Rukous muuttui yksityiseksi.

Kim (kr.) kertoi, että Suomessa uudessa kotikaupungissa saman heimon jäsenet kokoontuivat vuorotellen kodeissa. Kotona perheen kanssa oli ruokarukous. Illalla Kim kertoi rukoilleensa yksin.

Katarina (ort.) oli sanojensa mukaan Suomeen muuton aikoihin aikaisempaa uskonnollisempi. Hän kertoi lukeneensa Lasten Raamattua ja rukoilleensa. Katarina arveli tämän liittyneen koti-ikävänsä. Piti muistuttaa itseään, kuka on. Hänen mukaan silloin tuli mieleen, mitä kirkon kerhossa oli puhuttu ja tehty. Uskonnollisuus oli kuitenkin yksityistä. Katarina ei käynyt aktiivisesti

jumalanpalveluksissa tai muissa seurakunnan tilaisuuksissa. Hän pohdiskeli syytä siihen ja arveli sen johtuneen siitä, että Suomessa kirkossa käytettiin suomen kieltä kun omassa kotimaassaan ortodoksisessa kirkossa käytettiin hänen omaa äidinkieltään. Hän kertoi tottuneensa siihen. Katarina kertoi, ettei äitikään enää Suomeen muuton jälkeen käynyt niin usein kirkossa kuin kotimaassa. Ikonit kuitenkin pysyivät edelleen seinällä.

Amina (i) kertoi, että heti Suomeen muuton jälkeen he alkoivat käydä moskeijassa, mutta puutteellisen kielitaidon vuoksi se alkoi jäädä. Silloin he rukoilivat vain kotona. Lopulta löytyi myös samaa kieltä puhuvia, mistä syntyi uusia kontakteja ja tilanne helpottui. Amina kertoi, että yleensä hän rukoili aina kun piti rukoilla, mutta joskus hän rukoili myös itsekseen ja silloin omien sanojensa mukaan ei rukoillut niin kuin muslimit vaan katsoi televisio-ohjelmasta mallia ja laittoi kädet ristiin. Silloin hän pyysi jotain tai kiitti jostain.

Javin (h.) kuvaili, miten Suomeen muuton jälkeen äiti rakensi vaatehuoneeseen hindutemppelin. Siellä oli kaikki tarvittava. Äiti piti huolen, että uskonnonharjoittamisen perinne jatkui uudessa tilanteessa uudessa kotimaassa. Javin ei maininnut tässä kohtaa isäänsä, joka oli ollut Suomessa jo useamman vuoden ennen perhettä. Kun Javin puhui kotimaastaan, hänen kertomastaan välittyi, ettei isä aina esimerkiksi ollut mukana kun he kävivät temppelissä. Javin totesi: ”My dad was always running around, trying to make money”. Javin mainitsi myös kastemerkistä otsassaan. Suomeen muuton jälkeen hän aluksi piti merkkiä otsassaan. Hän huomasi kuitenkin melko pian, että ihmiset tuijottivat sitä ja eikä enää laittanut merkkiä otsaansa.

4.3.4 Uskonnolliset kokemukset

Uskonnollisista kokemuksista kysyttäessä Katarina (ort.) kertoi, että hän oli löytänyt päiväkirjan, jota hän oli pitänyt asuessaan vielä kotimaassaan. Hän oli kirjoittanut siihen toiveen siitä, että äiti löytäisi aviomiehen Suomesta, juuri siitä kaupungista, johon he sitten muuttivat. Näin tapahtui, vaikka hänellä ei ollut vielä mitään tietoa tulevista tapahtumista. Katarina kertoi, että tämän havainnon jälkeen hän alkoi testata, toimiiko usko näin.

Sekä Amina (i.) että Kim (kr.) kertoivat tässä yhteydessä, että Suomeen muuton vaiheessa heillä oli kokemus siitä, että Jumala on kaikessa mukana, aina voi tapahtua jotain hyvää. Heillä oli kokemus, että usko antoi voimaa odottaa ja toivoa.

Javin (h.) kuvaili mieleensä painuneen kokemuksen aivan Suomeen muuton alkuvaiheeseen liittyen. Hän kertoi makoilleensa sängyssään ja ajatteli silloin olleensa hereillä. Javinin tärkein jumalahahmo Ganesha ilmestyi hänelle. Hän katsoi Javinia katosta ja puhui hänelle niin, ettei sen suu liikkunut eikä ääntä kuulunut, mutta Javin kuitenkin ymmärsi, mitä Ganesha sanoi. Ganesha kertoi ihmetelleensä, missä Javin on ja näkevänsä nyt, että Javin on Suomessa eikä tule enää takaisin. Ganeshalla on kuvissa ja patsaissa mukana ympyrän muotoinen kakku, joka oli Javinin mukaan Ganeshan lempiruokaa. Näyssä hän ojensi Javinille sen. Javin sanoi, ettei tiennyt oliko hän näyn aikana valveilla vai unessa.

4.4 Uskonnollisuus haastatteluhetkellä

4.4.1 Uskonnolliset uskomukset

Katolilaiset sisarukset Ama ja Jamelia kertovat molemmat, että heidän uskonsa on pysynyt sisällöllisesti samana. Tässä kohtaa he molemmat mainitsivat, että he edelleen uskovat, että hyvät pääsevät taivaaseen ja pahat joutuvat helvettiin. Molemmat kokivat lisäksi, että oma usko on vahvistunut ja syventynyt ja on nyt enemmän henkilökohtaista kuin lapsuudessa. He kertoivat uskovansa myös siihen, että rukous vaikuttaa. Ama kertoi, ettei hän kuitenkaan rukoile säännöllisesti. Jameliällä puolestaan rukous kuului jokapäiväiseen elämään. Myös islaminuskoinen Khaled kertoi uskovansa siten kuin hänelle oli opetettu. Hänen mielestään silloin kun elää niin kuin uskonnossa opetetaan ja rukoilee, elämässä menee hyvin. Hän totesi tässä yhteydessä, että on pakko kuitenkin joustaa omasta uskonnosta, sillä muuten elämä Suomessa on ihan mahdotonta. Kim (kr.) totesi myös, että hänen uskonsa on edelleen sama kuin lapsuudessa, vaikka hän ei käykään uskonnollisen yhteisönsä kokoontumisissa säännöllisesti. Hän kertoi myös uskovansa rukoukseen. Kim kertoi, että hänen perheensä rukoilee hänen puolestaan kotimaassa, ettei tapahtuisi mitään pahaa. Kim ajattelikin, että Jumala on kaikessa mukana, sekä hyvässä että pahassa.

Aminan isä on muslimi ja äiti on kääntynyt kristityksi Suomessa. Haastattelussa kävi ilmi, että isä oli kääntynyt kristitystä muslimiksi jossain vaiheessa kotimaassaan. Amina ei tiennyt, oliko tämä tapahtunut jo ennen perheen lasten syntymää. Haastattelussa ei käynyt ilmi, oliko Aminan äitikin ollut kristitty alun alkaen ja kääntynyt muslimiksi kuten miehensä entisessä kotimaassaan. Amina kertoi, että hänellä ei oikeastaan ole uskontoa. Hän oli kuitenkin sitä

mieltä, että pitäisi päättää, mihin uskontoon kuuluu. Hän kertoi myös, ettei perheen muutkaan lapset oikein tiedä, mihin uskontoon he kuuluvat. Amina kertoi myös afrikkalaisen kulttuurin vaikuttavan hänen uskonnollisuutensa. Hän selitti, miten Afrikassa uskotaan Jumalan lisäksi myös paholaisen olemassaoloon. Aminan mukaan on olemassa asioita, jotka ovat paholaisen aiheuttamia. Hän sanoi myös uskovansa haamujen ja pahojen henkien olemassaoloon. Hän totesi, ettei niitä kuitenkaan tarvitse pelätä. Amina kertoi myös, että aikaisemmin uskonto oli ollut painostavaa ja pakottavaa. Nyt oli vapaus ajatella, miten itse haluaa.

Ortodoksitaustainen Katarina kertoi, että hän uskoo tavallaan samaan asiaan kuin pienenä. Hän ajattelee edelleen, että on olemassa Jumala, joka kuuntelee, mutta uskonnollisuus on erilaista. Katarina kuvaili elämänvaihetta noin 17 vuoden iässä, jolloin hän oli alkanut miettiä enemmän uskonnollisia asioita. Hän oli miettinyt, mitä on ollut ennen maailman alkua ja mitä tulee sen jälkeen kun kaikki loppuu. Tämän vaiheen kautta, jolloin hän omien sanojensa mukaan alkoi ajatella itse, avautui uusia ajatuksia. Omasta mielestään Katarina ajatteli nyt asioita laajemmin. Hän kertoi myös uskovansa rukoukseen. Katarina kuvasi ihmisen ruumiin olevan kuten auto, jonka sisällä oleva ihminen on se energia, joka ei kuole fyysisen ruumiin kuollessa vaan jatkaa elämää.

Hindutaustainen Javin kuvaili seikkaperäisesti omaa suhdettaan uskontoon. Hänen uskonnollisuutensa oli muuttunut merkittävästi. Hän kertoi, että hän kyllä uskoo edelleen Jumalaan, mutta ei niin kuin jokin uskonto opettaa. Javinin mielestä Jumala on korkeampi voima. Uskonto on ihmisen keksimä. Hän ajattelee kuitenkin, että mitään ei tapahdu sattumalta. Hän uskoo Jumalaan, mutta ei pyydä tältä mitään. Javin kertoi uskovansa kovaan työhön. Hänen mielestään täytyy ensi yrittää itse enemmän kuin parhaansa, sitten Jumala voi tehdä loput. Javin kertoi uskovansa myös tieteeseen, mutta ajatteli samalla sen olevan vain paras arvaus, ei koko totuus. Hän ajattelee, että on olemassa asioita, joita tieteellä ei voi selittää. Javin pohti tässä yhteydessä omaa hindutaustaansa. Hinduperheeseen syntynyt ja siinä kasvanut tuntee paljon tarinoita hindujumalista. Javinin mukaan silloin alkaa automaattisesti yhdistää oman elämän tapahtumia uskonnollisiin kertomuksiin. Se on hänen mukaansa psykologista. Javin kertoi, että hänen lempijumalansa oli ollut Ganesha ja aina nähdessään Ganeshan kuvan tai patsaan, hän alkaa ikään kuin sisäisesti jutella sen kanssa, kuten teki lapsena. Kysyttäessä kuolemanjälkeisestä elämästä Javin toi esiin hindulaisen käsityksen sielun vaelluksesta. Hän sanoi, että

hän haluaisi uskoa niin, mutta varmuudella hän voi tietää vain sen, että ihmisen fyysinen olemus kuolee. Sielua hän ei ole nähnyt ja hänen on vaikea uskoa sitä, mitä ei ole nähnyt.

4.4.2 Uskonnollinen tieto

Haastatteluista kävi ilmi, saavatko haastateltavat uskonnollista opetusta elämänvaiheessa, jossa haastattelu toteutettiin. Katolilaiset sisarukset Ama ja Jamelia olivat käyneet katolisen rippikoulun. Jamelian mielestä se, mitä on opetettu rippikoulussa ja myös nuorten ryhmissä on vahvistanut katolista uskoa. Hänellä on eri uskontoihin kuuluvia ystäviä. Jamelia kertoi, he ovat vertailleet, miten heidän uskontonsa säännöt ja periaatteet poikkeavat ja ovat samanlaisia. Jamelian mielestä katolilaisuus tuntuu omalta jutulta. Hän totesi, että se pohja, jonka on saanut kotona opetetuista asioista on niin vahva, että se on vaikuttanut oman uskon vahvistumiseen iän myötä. Ama kertoi käyvänsä usein kirkossa. Erityisen tärkeää hänelle oli, että hän sai kuulla evankeliumitekstin ja saarnan. Hän kertoi kuuntelevansa tarkasti, mitä siinä sanottiin ja pohtivansa papin saarnaa. Jos hän ei ymmärtänyt, mitä pappi oli tarkoittanut, hän kävi kysymässä siitä kirkon jälkeen papilta ja kertovansa hänelle myös omia ajatuksiaan asiasta. Ama sanoi näiden asioiden olevan hänelle hyvin tärkeitä.

Khaled kertoi käyvänsä moskeijassa säännöllisesti, joten hän sai uskonnollista opetusta sitä kautta. Opetukset olivat hänelle tärkeitä, koska hän oli sitä mieltä, että elämässä menee hyvin kun toimii niin kuin uskonnossa opetetaan.

Kim (kr.) ei tällä hetkellä saanut uskontoonsa liittyvää opetusta, koska hänellä oli hyvin löyhä yhteys siihen uskonnolliseen yhteisöön, mihin hän kokee kuuluvansa. Hän on muuttanut pois siltä paikkakunnalta, missä hän nuorempana joskus osallistui esim. jumalanpalveluksiin tai muihin kokoontumisiin. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että se, mitä opetetaan, se myös hyväksytään. Myös hänen sijaisaitinsä opetukset siitä, että hädän tullen pitää aina rukoilla oli Kimin mielessä.

Katarina oli alkanut pohtia kysymyksiä ihmisestä, maailmasta, maailmankaikkeudesta, niiden synnystä, lopusta ja kaiken tarkoituksesta. Hän kertoi alkaneensa ajatella asioita itse, mutta mainitsi myös kirjan, jonka oli lukenut. Hän ei muistanut tarkasti, mikä kirja oli, mutta kuvaili sitä budhalaisvaikutteiseksi.

Amina (i.) oli sitä mieltä, että hänen pitäisi liittyä johonkin uskonnolliseen yhteisöön ja osoitti kiinnostusta saada siihen liittyvää opetusta.

Muslimitaustaiselle Oussamalle ei uskonnollisen opetuksen saaminen tuntunut tärkeältä. Hänellä oli paljon muuta tekemistä ja kiinnostuksen kohteita. Silti islamin uskonnon keskeiset kiellot olivat hänelle edelleen itsestään selviä. Hän ei edelleenkään syö sianlihaa eikä käytä alkoholia eikä käy baareissa, vaikka esimerkiksi hänen suomalaiset kaverinsa käyvät. Hindutaustainen Javin oli lukiossa ollessaan selvitelty tiedollisesti sitä, mistä uskonnossa on kysymys ja päätynyt siihen tulokseen, että ei halua sitoutua minkään uskonnon opetukseen. Javinilla ei ollut tällä hetkellä aikaa eikä kiinnostusta tutkia uskonnollisia kysymyksiä.

4.4.3 Uskonnolliset rituaalit

Haastatteluista kävi ilmi, miten rukous, kontakti omaan uskonnolliseen yhteisöön ja uskonnollisiin juhliin osallistuminen näkyy heidän elämässään tällä hetkellä. Katolilaistaustaisen Aman ja muslimitaustaisen Khaledin uskonnolliset rituaalit näkyivät haastatteluista vahvimmin.

Ama kertoi rukouksen kuuluvan hänen päivittäisiin rutiineihinsa. Amalle rukous oli sitä, että hän kiitti kaikesta, mitä hänellä on. Hän kertoi olevansa hyvin tyytyväinen kaikkeen, esimerkiksi siihen, että hänellä on perhe täällä, hänellä on työ ja että hänellä on poikaystävä, joka auttaa häntä paljon. Hän ilmoitti myös käyvänsä kirkossa säännöllisesti ja hakevansa usein perheensäkin mukaan. Muslimitaustainen Khaled ilmoitti myös rukoilevansa säännöllisesti islamin sääntöjen mukaisesti viisi kertaa päivässä ja käy moskeijassa perjantaisin.

Aman sisko Jamelia kertoi käyvänsä aika usein kirkossa. Hän myös kertoi rukoilevansa, muttei kuitenkaan säännöllisesti.

Kimin uskonnollinen yhteisö oli haastatteluhetkellä usean sadan kilometrin päässä hänen nykyisestä asuinpaikastaan, joten hän käy siellä enää hyvin harvoin. Kim kertoi rukoilevansa joskus nukkumaan mennessä, jos on tapahtunut jotain ikävää.

Ortodoksitaustainen Katarina kertoi rukoilevansa eri tavalla kuin ennen. Hän ei ollut oikein varma, oliko se edes rukoilua vaan enemmän kiittämistä niistä asioista, joita nyt on. Jos hän joskus pyytää jotain, se on jotain sellaista, mitä ei voi ostaa. Katarina uskoo, että ne, mitä hän pyytää, tulee hänen elämäänsä.

Khaledin veli Oussama sanoi, että ei rukoile. Javin kertoi seuraavasti: ”Even in the worst times, I don’t pray.”

4.4.4 Uskonnolliset kokemukset

Kysyttäessä uskonnollisista kokemuksista viime aikoina, osa haastateltavista kertoi niistä. Osa oli konkreettisia tapahtumia, osa tuntemuksia. Ama (kat.) kertoi tilanteesta, jossa hän oli lähellä ajaa kolarin ajaessaan autolla liukkaalla tiellä. Kun hän oli painanut jarrua ja auto oli vain jatkanut matkaa, hän oli rukoillut, että se pysähtyisi. Ja auto pysähtyi. Ama koki, että Jumala vastasi rukoukseen.

Aman sisko Jamelia (kat.) kuvasi kirkon järjestämää matkaa Italiaan. Siellä oli puhuttu paljon uskontoon liittyvistä asioista ja hän oli tuntenut ”kylmiä väreitä”. Hän ajatteli, että ehkä se oli jotain yliluonnollista, muttei ollut enää varma siitä. Kimin (kr.) kokemus oli se, että uskoi Jumalan olevan aina kaikessa mukana ja se tuo turvallisen olon.

Javin (h.) kertoi, että oli käynyt kaksi vuotta sitten kotimaassaan ensimmäisen kerran sen jälkeen kun 15-vuotiaana muuttanut sieltä pois. Hän muisteli tässä kohtaa, miten onnellisilta ihmiset näyttivät siellä. Samoin hän kertoi käynnistään temppelissä ja siitä, miten erikoinen ilmapiiri temppelissä on. Javin katsoi näiden liittyvän nimenomaan hindulaiseen uskontoon.

4.4.5 Uskonnollisuuden vaikutus käyttäytymiseen ja valintoihin

Haastateltavia kertoivat, miten uskonto tai uskonnollisuus vaikuttaa heidän käyttäytymiseen ja elämänvalintoihin haastattelun toteutumisen elämänvaiheessa. Kuusi kahdeksasta haastateltavasta kertoi uskontonsa sääntöjen vaikuttavan siihen, miten käyttäytyy. Riippumatta siitä, kuinka aktiivisesti he rukoilivat tai osallistuivat uskonnollisen yhteisönsä kokoontumisiin kaikki sanoivat noudattavansa opetuksia, joita olivat saaneet. Khaled (i.) kertoi uskonnon vaikuttavan myös siihen, että hänellä ei ollut läheisiä ystäviä, koska hänelle uskonto oli tärkeämpi kuin muille. Kim (kr.) oli sitä mieltä, että uskolla ei ollut tekemistä esimerkiksi työn kanssa, se oli hänen mielestään eri asia. Silti hän oli sitä mieltä, että Jumala oli vaikuttanut siihen, että hän oli saanut käytyä koulun loppuun ja saanut työpaikan. Vaikka Amina (i.) kuvasi itseään tällä hetkellä uskonottomaksi, koska ei tiennyt onko muslimi vai kristitty, hänen mielestään uskonto vaikuttaa esimerkiksi ammatinvalintaan. Hän opiskeli haastatteluhetkellä lukiossa, mutta hän kertoi tulevaisuudessa haluavansa opiskella sellaisen

ammatin, jossa voi auttaa ihmisiä. Vaikka Amina ei sanonut kuuluvansa mihinkään uskontoon, hänen mielestään ajatukset ammatinvalintaa liittyen johtuvat juuri uskonnosta. Katarinan ei kertonut olevansa uskonnoton, mutta ei kuitenkaan osannut määritellä itseään minkään uskonnon sisälle. Hän näki sen uskon, mikä hänellä on välineenä kehittää itseään ja persoonaansa. Katarina oli sitä mieltä, että usko vaikuttaa siihen, ettei reagoi niin voimakkaasti asioihin vaan osaa pysyä rauhallisena. Tämä säästää voimia itsensä kehittämiseen. Usko auttaa myös ajattelemaan, että elämässä kaikella on tarkoitus eikä ole syytä luovuttaa.

4.5 Muutokset uskonnon dimensioissa

Dimensiot osoittautuivat hyviksi välineiksi uskonnollisuuden käsittelyyn. Analyysivaiheessa oli kuitenkin haastavaa erotella esimerkiksi sitä, mikä kuului ideologian ja mikä tiedon piiriin. Tässä erottelu tapahtui siten, että ideologiaan liittyvät lauseet koskivat käsityksiä Jumalasta, ihmisen sielun olemassaolosta sekä kuoleman jälkeisestä elämästä. Tietoa koskevat lauseet liittyivät siihen, mistä haastateltavat saivat uskonnollista tietoa, esimerkiksi perhe, koulu ja uskonnollinen yhteisö. Samoin varsinkin uskonnollisuuden vaikutuksia elämään yleensä ja niissä tapahtuneita muutoksia oli vaikea löytää. Olen koonnut taulukkoon 3 muutosta kuvaavien ilmaisujuen lukumäärät kutakin haastateltavaa ja dimensiota kohden.

Taulukko 3 Muutosta kuvaavien ilmaisujuen lukumäärät dimensioittain

	Ideologia	Tieto	Rituaalit	Uskonnolliset kokemukset	Seuraukset
Amina	2	2	3	-	1
Ama	-	1	4	-	-
Jamelia	1	1	3	-	-
Katarina	3	1	3	-	2
Kim	-	1	1	-	-
Javin	4	-	2	-	-
Khaled	2	2	1	-	1
Oussama	4	2	3	-	1
	16	11	20	0	5

Taulukosta ei voi tehdä johtopäätöksiä siitä, kenen uskonnollisuus olisi muuttunut eniten. Esimerkiksi Javin uskonnollisuuden voidaan aineiston kokonaisuutta tarkasteltuna väittää muuttuneen radikaalisti. Javin puhui hyvin polveilevasti ja monisanaisesti omasta uskonnollisuudestaan ja siinä tapahtuneista muutoksista. Muutoksia kuvaavat ajatukset haastattelussa olivat pitkiä jaksoja. Tämä ei käy taulukosta ilmi, koska niitä kuvaavia yksittäisiä ilmaisuja ei ollut enempää nimenomaan luokitellussa aineistossa. Ne ikään kuin suodattuivat teemojen ja kategorioiden eristämisen myötä.

Kuitenkin taulukosta nousee esiin joitakin keskeisiä piirteitä, jotka aineistosta on löydettävissä. Rituaaleja ja niissä tapahtuneita muutoksia oli helppo löytää ja niissä muutoksia oli selvästi eniten. Taulukosta käy lisäksi ilmi, että myös ideologiaan eli uskonnollisiin uskomuksiin liittyviä muutoksia oli huomattavan paljon. Kuitenkin kolme haastateltavista ilmoitti, että he uskoivat samalla tavalla kuin lapsuudessa. Uskonnollisia kokemuksia haastateltavilla oli ollut yleensä ottaen vähän. Ne kokemukset, joita oli tapahtunut ja ne pysyvät luonnollisesti samana. Niitä ei myöskään määrältään ollut tietyissä elämänvaiheissa enemmän kuin toisissa. Näin ollen muutosta kuvaavia ilmaisuja uskonnollisten kokemusten suhteen ei ollut.

5. Akkulturaatioprosessin vaikutus uskonnollisuuteen

5.1 Erilaisuuden, ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden kokemus

Khaled (i.) muutti Suomeen ollessaan 12-vuotias ja veljensä Oussama 8-vuotias. Siihen saakka veljekset olivat kasvanet ympäristössään, jossa uskonto oli läsnä perhe-elämässä opetuksena, rituaaleina ja osallistumisena uskonnollisen yhteisön toimituksiin ja rituaaleihin. Se oli läsnä myös lähiyhteisön toimintakulttuurissa. Uskonto oli näkyvillä koko yhteiskunnan tasolla siten, että sen säännöt olivat myös uskonnollisia sääntöjä eikä muita tapoja tulkita maailmaa ollut tarjolla. Suomeen muutto oli Khaledille shokki, ”lapsuuden loppu” kuten hän haastattelussa korosti. Yksinäisyys, kielen oppimisen haasteet ja kohtaamansa erilaisuus, masensi Khaledia. Hän alkoi lukea itsenäisesti Koraania ja rukoilla. Khaledin koulumotivaatio oli alhaalla eikä hän halunnut ponnistella sen eteen. Hän vetäytyi omaan maailmaansa, koska kielitaidon puutteellisen vuoksi kommunikaatio muiden kanssa tuntui liian vaikealta. Khaled alkoi harrastaa jalkapalloa ja hän keskitti kaiken potentiansa siinä kehittymiseen. Harjoitukset ja pelit täyttivät Khaledin mielen ja ajan.

Oussamalle (i.) perheen Suomeen muuttoon liittyvä erilaisuuden kokemus oli shokki kuten veljelleen. Myös hänen kohdallaan yksinäisyys ja koulumaailman erilaisuus järkyttivät mieltä. Oussama kertoi ihmetelleensä suomalaisten lasten ajatuksia uskonnosta ja sitä, etteivät monet uskoneet Jumalaan ollenkaan. Se herätti hänessä kysymyksiä. Niistä ei kuitenkaan voinut Oussaman mukaan kotona puhua. Oussaman kuvailuista kävi ilmi, että hän oli sosiaalisesti aktiivisempi ja teki enemmän koulun eteen töitä kuin isoveljensä. Myös Oussama alkoi harrastaa jalkapalloa ja se sai merkittävän roolin myös tulevaisuuden kannalta. Oussama ei kuitenkaan veljensä tavoin alkanut lukea Koraania tai rukoilla alkuvaiheen vaikeuksien aikana enempää kuin ennenkään. Hän pohti veljensä ja itsensä välistä käyttäytymisen eroa seuraavasti:

Tällä hetkellä musta tuntuu, että uskonto ei oo muhun niin isossa roolissa ku esimerkiksi Khalediin (isovele). Khalediin se niin...siihen vaikutti varmaan se, että se ehti olla Irakissa paljon pitempään ku minä. Se uskonto oli sille isossa roolissa, vielä enemmän ku mulla. Mä tulín niin nuorena, että mä ehin niinkö... ku alko jostaki tajuamaan niin mä olin niinkö ne vuodet jo täällä (Suomessa). Varmaan sen takia se uskonto ei niin paljon vaikuta mun elämään kuin Khaledin tai äidin ja isän. Sit sen näkee tosi hyvin ko Khaled, minä ja

pikkuveli, kun pikkuveli on syntynyt täällä, niin miten erilainen se on verrattuna meihin, tai verrattuna vaikka Khalediin niin se on niinkö päivä ja yö. Oussama (i)

Myös Javinille (h.) Suomeen muutto oli shokki ja hän halusi aluksi lähteä takaisin kotimaahansa. Javinkin kärsi yksinäisyydestä ja erilaisuuden kokemuksesta. Javin kuvaili mieleen painuneen kokemuksen aivan Suomeen muuton alkuvaiheeseen liittyen. Hän kertoi makoilleensa sängyssään ja ajatteli itse silloin olevansa valveilla. Javinille tärkein jumalahahmo Ganesha ilmestyi hänelle. Se katsoi Javinia katosta ja puhui hänelle niin, ettei sen suu liikkunut eikä ääntä kuulunut, mutta Javin kuitenkin ymmärsi, mitä Ganesha sanoi. Ganesha kertoi näyssä ihmetelleensä, missä Javin on ja näkevänsä nyt, että Javin on Suomessa eikä tule enää takaisin. Ganeshalla on kuvissa ja patsaissa mukana ympyrän muotoinen kakku, joka oli Javinin mukaan Ganeshan lempiruokaa. Näyssä hän ojensi sen Javinille. Jälkeenpäin hän ajatteli tapahtuneen olleen psykologista ja liittyneen alkuvaiheen hämmäntävään tilanteeseen. Alkuvaiheessa Suomeen muuton jälkeen Javin kertoi käyttäneensä vielä kastimerkkiä. Hän luopui kuitenkin siitä, koska hänen mukaan kaikki tuijottivat sitä. Hindulaisten sääntöjen mukaan lihaan ei saanut koskea eikä syödä sitä perjantaisin. Koulussa ei kuitenkaan ollut tuolloin kasvisvaihtoehtoa ja hän söi tuolloin omia eväitä. Kerran hän omien sanojensa mukaan söi vahingossa lihaa, vaikka oli perjantai. Kun siitä ei seurannut mitään pahaa, hän totesi säännön turhaksi ja jätti huomiotta koko kiellon.

Katarinan kertomuksessa nousee esiin Suomeen muuton alkuvaiheeseen liittyvä epävarmuus omasta identiteetistä. Katarina kertoi, miten hän oli alkanut itseksensä rukoilla ja lukea lasten Raamattua. Hän kertoi muistelleensa pyhäkoulussa opetettuja asioita. Katarinan itsensä mukaan se johtui siitä, että hänen piti selvittää, kuka hän oikein on ja mistä hän oli tullut siihen. Hän kertoi myös ulkopuolisuuden tunteesta ja erilaisuudesta. Katarina ei kuitenkaan osallistunut mihinkään uskonnollisen yhteisön toimintaan ja vaihe meni ohi.

Kyllä muistan kun mä Suomeen muutin tota noin mä oli tosi sillai...uskonnollinen (mietteliäästi) että kyllä mä niinku Raamattua luin, niin ku Lasten Raamattua. Ja kyllä mä niinku rukoilinki jossain mielessä... Mä en tiä, mikä siihen vaikutti (mieltii). Ehkä mulla oli kotia ikävä ja sen kautta yritin aina itseäni sillai muistuttaa, että kuka mä oon. Niin silloin mä aloin niinku muistella, et mä kävin kerhossa ja sellasta ja niin, varmaan se oli se. Katarina (ort.)

Kimin tarinassa nousee esiin yksinäisyyden ja ikävän kokemuksen vaikutus uskonnollisuuteen traagisella tavalla. Hän oli vahingossa ja tahtomattaan päätenyt sukulaisperheen kanssa ensin pakolaisleirille ja sen jälkeen Suomeen. Hän kertoi,

miten hän iltaisin rukoili, että pääsisi takaisin kotiin oman perheensä luokse. Eniten Kim kertoi ikävöineensä äitiään. Kim rukoili myös, ettei mitään pahaa tapahtuisi hänelle tai hänen perheelleen. Muutto omavaraistaloudessa elävästä alkukantaisesta pienestä kyläyhteisöstä pakolaisleirin kautta Suomeen ilman omaa perhettä oli valtava muutos. Kim kertoi rukoilleensa tuolloin paljon. Etninen yhteisö, johon Kim kuului, kokoontui Suomessa uskonnollisiin tilaisuuksiin, joihin hän kertoi osallistuneensa jonkin verran. Päällimmäisenä kaikessa oli kuitenkin ikävän kokemus, johon hän haki lievitystä rukouksella.

Silloin ku mä olin leirissä ja kotimaassa niin aika paljon rukoilin...että siunataan ruoka ja semmosta ja myös rukoilin yöllä, että Jumala on siellä mukana ja eikä mitään pahoja unta tuu ja semmosta. Niinkö pyydetään mitä tarvitaan. Äitiä oli paljon ikävä, että pääsisi takaisin, semmosta joka ilta, omaa perhettä toivoi, että näkee. Kim (kr)

Khaledin (i.), Oussaman (i.), Katarinan (ort.), Javinin (h.) ja Kimin (kr.) haastatteluista nousee esiin yksinäisyyden, erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemus. Se, miten tämä kokemus vaikutti haastateltavien uskonnollisuuteen Suomeen muuton alkuvaiheessa vaihtelee. Khaled (i), Katarina (ort.) ja Kim (kr.) etsivät epävarmuuteen ja yksinäisyyteen apua omasta uskonnostaan lukemalla uskontoonsa liittyviä pyhiä kertomuksia ja rukoilemalla. Oussamalle suomalaisen uskonnollisen kulttuurin erilaisuus herätti paljon kysymyksiä. Hän mietti, miten on mahdollista, että esimerkiksi lapset saattoivat sanoa, etteivät usko Jumalaan. Suomessa saattoi joutua jopa naurunalaiseksi, jos tunnusti uskovansa. Hän ei hämmentävän tilanteen seurauksena tukeutunut ja vetäytynyt etsimään apua omasta uskonnostaan vaan suuntautui voimakkaasti ulospäin koulumaailmaan, sosiaaliin suhteisiin ja harrastukseen. Javinilla (h) oli alkuvaiheeseen liittyvä mieleen painunut uskonnollinen kokemus, jonka hän tulkitsi nyt jälkeensä psykologiseksi ilmiöksi. Javin ei yksinäisyyden ja erilaisuuden kokemuksen seurauksena kuitenkaan kääntynyt oman uskontonsa puoleen. Kuten Oussama (i.), Javinkin alkoi hyvin aktiivisesti luomaan sosiaalisia suhteita ja suuntautua koulu- ja harrastusmaailmaan. Jo pian hän alkoi myös luopua omaan uskontoonsa liittyvistä säännöistä ja tavoista, jotka hän itse arvioi tarpeettomiksi.

Tutkijat ovat yleisesti sitä mieltä, että deprivatio, frustraatio, kärsimys, kriisit, haavoittuvuus ja turvattomuus ovat yhteydessä vahvempaan uskonnollisuuteen. Tämän yhteydessä käytetään termiä deprivatio-kompensaatio. Lukuisat tutkimukset sekä ryhmä että yksilötasolla osoittavat uskonnollisen kääntymisen ja maailmanlaajuisten herätysliikkeiden syntymisen

yhteyden kriiseihin. Uskonto luo yliluonnollista sisältöä kompensoimaan tilannetta, johon liittyy ahdistusta, pelkoa ja yksinäisyyttä. (Beit-Hallahmi, 2015, 57.)

Identiteettikehitys on keskeinen kehityksellinen tehtävä nuoruusiässä varsinkin modernissa ja komplisoituneessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttajanuorella etninen identiteetti on erityinen sisältö tässä tehtävässä. Nuori tarkastelee oman etnisen ryhmänsä ja perheensä asenteita, arvoja ja käytäntöjä ja vertaa niitä kavereidensa ja laajemmin yhteiskunnan vastaaviin. Tämä prosessi voi johtaa tasapainoiseen yhdistelmään näistä tai turvattomuuden ja hämmennyksen tunteisiin. Tässä kehitysvaiheessa pyritään välttämään roolien hämmennyksen vaaraa. Uskonto voi auttaa turvallisen ja vahvan identiteetin löytämisessä. Uskonnollisuuteen liittyvän yhteisöllisyyden kautta nuorella on tunne omasta paikasta. Uskonto instituutiona voi myös tarjota maailmankuvan, johon voi sitoutua. (Spilka et al. 2003, 143; Erikson, 1968, 128 – 130.)

Tästä haastatteluaneistosta nousee esiin se, että käydessään läpi maahanmuuton alkuvaiheessa akkulturaatioon ja identiteettikehitykseen liittyvää prosessia nuoret turvautuvat vaihtelevassa määrin omaan etniseen taustaansa sisältyvään uskonnollisuuteen.

5.2 Muutokset perheen uskonnollisuudessa

Haastateltavien kertomuksista nousee yhtenä uskonnollisuuteen vaikuttavana tekijänä akkulturaatioprosessi, jossa perhe joutuu mukauttamaan omaa uskonnollisuuttaan uuteen kulttuuriin.

Veljekset Khalid ja Oussama (i.) kuvailivat yhtenevästi vanhempiensa uskonnollisuutta. Äiti oli heidän mukaan uskonnollisempi kuin isä. Isä oli asunut Suomessa jo viisi vuotta perhettään aikaisemmin ja hänen akkulturaatioprosessinsa oli pidemmällä kuin myöhemmin tulleen perheensä. Hän työskenteli ravintolassa päivittäin. Khaledin ja Oussaman mukaan tämä oli syy, miksi isä ei käynyt moskeijassa perjantaisin. Khaled kertoi isän pohtineen, voiko valmistaa ravintolassa ruokaa, jossa on sianlihaa, vaikka oma uskonto kieltää sen syömisen. Khaled kertoi isänsä tulleen siihen johtopäätökseen, että kyllä voi, sillä Jumala ymmärtää, että hänen on hankittava perheelleen elanto. Isä kävi moskeijassa ja uskonnollisissa tilaisuuksissa perheensä kanssa vain juhla-aikoina. Oussama pohtikin, olisiko isä vienyt heidät perjantaisin moskeijaan, jos hänellä olisi ollut töistä vapaata.

Isä ja äiti tarjosivat Khaledille ja Oussamalle erilaiset mallit uskonnollisuuteen. Oussama kertoi, miten erityisesti äiti oli korostuneesti alkanut tuoda esiin uskonnollisia asioita, erityisesti käskyjä ja kieltoja Suomeen muuton alkuvaiheessa. Oussama oli kiusaantunut siitä, sillä hänen mielestään ne olivat edelleen itsestään selviä asioita ja hänen mielestään sääntöjä ja kieltoja korostettiin liikaa. Oussama ajatteli äidin käyttäytymisen johtuneen siitä, että äidillä oli ollut pitkään yksin kasvatusvastuu pojistaan. Oussama arveli äidin myös kantaneen huolta siitä, etteivät lapset alkaisi käyttäytyä Suomessa huonosti ja aiheuttaisi hankaluuksia. Isä oli ollut jo pidempään Suomessa ja joutunut pohtimaan uskonnollisia sääntöjä esimerkiksi suhteessa esimerkiksi toimeentulon hankkimiseen. Khaled saattoi olla enemmän äitinsä ja Oussama isänsä kaltainen. Lisäksi Oussama kuvaili isäänsä rennoksi ja huumorintajuiseksi ja kertoi, että häntä pidetään samanlaisena kuin isänsä ja hän itsekkin ajatteli niin.

Iskä silleen vähä, se on vähän niinkö minä, että sille on kaikki okei, kunhan se on meille okei, äitille ei, se on niin...se johtuu varmaan siitä, että se on joutunu olemaan meidän kansa niin paljon enemmän, se on niinkö nähny vaivaa sen eteen, et se ei niinkö halua, että me tehdään mitään väärää täällä. Että kaikki pitäis meitä jotenki huonoina ihmisinä, jos me tehtäis jotaki väärää. Se varmaan pelkää sitä, niin mä luulen. Ja iskä on niinkö...se on iskä. Sitä ei niinkö ikinä voi ottaa tosissaan. Iskä on samanlainen ko minä. Kaikki sanoo, että ootte samanlaisia, äitiki sanoo. Oussama (i)

Javin (h.) muutti Suomeen 15-vuotiaana. Kuten Khalid ja Oussama (i.), myös Javin oli elänyt siihen saakka ympäristössä, jossa uskonto oli läsnä kaikessa ja vaikutti niin perheen, lähiyhteisön kuin yhteiskunnan tasolla. Vaihtoehtoisia ajatus- ja toimintamalleja ei ollut. Kuten Kahlidin ja Oussamankin myös Javinin isä oli muuttanut Suomeen viisi vuotta ennen Javinia, hänen kahta sisarustaan sekä perheen äitiä. Kuten Khaledin ja Oussaman, myös Javinin äiti piti kiinni uskonnollisista säännöistä ja rituaaleista ja yritti saada lapsensakin pitäytymään niissä. Javinilla oli tästä monta mainintaa. Sen sijaan hän ei kertonut isänsä uskonnollisuudesta. Vain liittyen lapsuuteensa Javin mainitsi, että hän kävi perjantaisin temppelissä äitinsä tai isoäitinsä kanssa. Siinä yhteydessä Javin mainitsi isän olleen paljon matkoilla ”having his businesses”. Äidin uskonnollisuutta Suomeen muuton jälkeen Javin kuvasi seuraavasti:

My mum always found a way to make it at home. Like vaatehuone (naurua) I can say that. She always make sure that we arrange it as small temple, she had all the stuff in it and she prayed and all that and she...I think she is the only one who is following that in my family. Javin (h.)

Katolilaiset sisarukset Ama ja Jamelia kertoivat Suomeen muuton vaikuttaneen ”radikaalisti”, kuten Ama asian ilmaisi, perheen uskonnollisiin tapoihin. Vaikka sisarusten molemmat vanhemmat olivat uskonnollisia, yhteiset rukoukset vähenivät esimerkiksi yhteisten aterioiden ja yhteisten aikataulujen vähenemisen myötä. Isän ja äidin työt vaikuttivat siihen, etteivät he aina päässeet sunnuntaikirkkoon. Aman ja Jamelian perheen molemmat vanhemmat olivat uskonnollisia, heillä oli uudessa kotimaassa siinä kaupungissa, missä asuivat mahdollisuus käydä katolisen kirkon tilaisuuksissa ja perheen lapset olivat sen uskontokasvatuksen piirissä ja kävivät läpi kaikki katolisen uskontokasvatuksen kuuluvat rituaalit. Lisäksi he olivat osallistuneet kirkon järjestämiin nuorille tarkoitettuihin kokoontumisiin ja retkiin. Molemmat totesivat oman uskonnollisuutensa muuttuneen enemmän äidin opettamasta uskonnollisuudesta henkilökohtaiseksi ja syvemmäksi.

Ortodoksikristityn Katarinan perheen elämässä uskonnolla ei ollut ollut suurta roolia perheen elämässä entisessä kotimaassa. Uskonto näkyi vain siinä, että kodissa oli ikoneja, äiti kävi toisinaan kirkossa ja Katarina joskus pyhäkoulussa. Lisäksi vietettiin uskonnollisia juhlia. Suomeen muuton myötä äidin kirkossakäynnit jäivät. Katarina mainitsi tässä yhteydessä myös kielen merkityksen syynä siihen, ettei hän käynyt kirkossa. Se ei olisi tuntunut samalta kuin omalla äidinkielellä kotimaassa.

Islamtaustainen Amina kertoi, että heti Suomeen muuton jälkeen perhe alkoi käydä moskeijassa, mutta puutteellisen kielitaidon vuoksi se alkoi jäädä. Silloin he rukoilivat vain kotona. Lopulta löytyi myös samaa kieltä puhuvia, mistä syntyi uusia kontakteja uskonnolliseen yhteisöön ja tilanne helpottui. Amina kuvasi tilannetta seuraavasti.

Suomessa ei ollu isällä sellasii ihmisii, joiden kans se ois voinu jakaa niiden mielipiteitä yleensä vaan uskonnosta ja sit se jotenki tuntu vaan niinku ulkopuoliselta isä ja se vaikutti aika paljo siihen meiän perheeseen, mut sitten ku me alettiin oppii vähän kieltä niin ja sit opittiin vähän niinku, et mis on moskeija ja mis voi käydä niin sitte se helpotti isän oloa ja sitten jotenki meillekki tuli vähän parempi olo, et isä ei ole niin hiljanen. Amina (i.)

Amina kertoi perheen äidin kääntyneen muutaman vuoden Suomessa asumisen jälkeen muslimista kristityksi ja liittyneen luterilaiseen kirkkoon. Äiti kävi aktiivisesti kirkossa. Amina kuvaili, miten isän ja äidin eroavaisuudet uskonnollisuudessa vaikuttaa perheen lapsiin.

Sen jälkeen kun me muutettiin, äiti muutti kristinuskoksi, se on ollu siitä lähtien, mut isä on edelleen muslimi, se on vähän aiheuttanu ongelmia meidän perheen välissä, silleen et nyt

nää lapset niin, et mikä niiden uskonto on ja kyl mä tykkään enemmän, et äidillä on vähän vapaammin. Se käy siel kirkossa ja lukee Raamattua ja sillä on jotenki mun mielest tosi rentoo. Mut mä en tiedä vielä, mitä haluan valita mun uskonnoks, koska mä en halua niinku, jos mä valitsen kristinuskon niin isä, et joo sä oot äidin puolella ja jos mä meen islamiin, äiti on et okei, sä oot isän puolella. Amina (i.)

Protestanttikristitty Kim muutti Suomeen sukulaisperheensä kanssa. Samalta alueelta Suomeen muuttaneet kokoontuivat omassa yhteisössään viettämään uskonnollisia tilaisuuksia vuoronperään jonkun kodissa. Myös yhteiset ruokarukoukset jatkuivat. Loppujen lopuksi Kim sijoitettiin suomalaiseen perheeseen, joka oli myös uskonnollinen. Tämä tuli esiin Kimin kuvailussa siitä, miten perheen äiti kävi kirkossa ja opetti, että aina kun on jokin hätä, täytyy rukoilla. Kim on myöhemmin saanut lähtömaassaan asuvaan perheeseensä yhteyden ja käynyt heidän luonaan. Hän kertoi, että äiti rukoilee hänen puolestaan. Hän itse rukoilee enää harvoin, lähinnä silloin kun on vaikeuksia. Kuitenkin Kim kertoi, että hän uskoo samalla tavalla kuin ennen ja miten on opetettu.

Akkulturaatio aiheuttaa muutoksia perheen uskonnollisuuteen. Se, millä tavalla omaa uskontoaan voi harjoittaa uudessa kulttuurissa ei välttämättä toteudu samalla tavalla kuin kotimaassa. Kun entisen kotimaan yhteiskunta, yhteisö ja niiden käytänteet ovat nivoutuneet pitkällä aikajänteellä yhteen, uskonnon harjoittaminen juuri tietyllä tavalla on muotoutunut osaksi koko kulttuuria ja yhteisön toimintaa. Uskonnollista sosialisatiota on tapahtunut kaikilta suunnilta, Berryn termejä käyttäen vertikaalisella, horisontaaliselta sekä epäsuoralta. Berry, 2002, 20 – 21.) Uuteen kulttuuriin ja sen vaikutuspiiriin muutettaessa, saattaa omaan uskontoon sosialisatiota tapahtua enää vertikaalisella eli kotikasvatuksen piirissä. Näin tapahtui esimerkiksi Javinin kohdalla. Mitä erilaisempia arvoja, rituaaleja ja elämisen tapoja omaan uskontoon liittyy verrattuna uuden kotimaan valtakulttuurin vastaaviin, sitä suurempia haasteita ja jopa esteitä se asettaa oman uskonnon harjoittamiselle ja sen sääntöihin pitäytymiselle. Perhe, joka muuttaa Suomeen ja haluaa toimia osana yhteiskuntaa, joutuu mukauttamaan aikaisempia uskontoon liittyviä elämisen tapoja uudessa tilanteessa.

Khaledin ja Oussaman (i.) isän oli työskenneltävä perjantaisin, jolloin moskeijassa olisi ollut rukoushetki. Veljesten äiti alkoi puolestaan korostaa aikaisempaa enemmän uskontoa, erityisesti sen sääntöjä. Aman ja Jamelian (kat.) kertomuksessa näkyy myös, miten vanhempien työelämä vaikutti siihen, ettei sunnuntaikirkot ja yhteiset ruokarukoukset enää olleet niin usein mahdollisia.

Aman ja Jamelian kohdalla perheen yhteys omaan uskonnolliseen yhteisöön kuitenkin säilyi vahvana. Katarinan (ort.) äiti ei enää käynyt kirkossa samalla tavalla kuin entisessä kotimaassaan vaan käynnit harvenivat merkittävästi syystä, jota Katarina ei maininnut. Amina (i) kertoi, miten perheen isän oli vaikea aluksi löytää yhteyttä uskonnolliseen yhteisöön yhteisen kielen puuttumisen vuoksi. Äiti päätyi kääntymään muslimista kristityksi. Kimin sukulaisperhe, jossa hän alkuun asui sekä suomalainen sijoitusperhe, johon hän myöhemmin muutti asumaan, olivat uskonnollisia.

Kaikkien haastateltavien kertomuksesta nousee esiin tavalla tai toisella korostuneesti äidin uskonnollisuus. Äidin uskonnollisuuteen liittyviä mainintoja on enemmän kuin isän uskonnollisuuteen. Tämä on linjassa useiden tutkimusten kanssa. Äidin rooli uskontoon sosiaalistajana on merkittävämpi kuin isän. Tähän vaikuttaa äidin primääri hoitosuhde lapsiin, mutta myös se, että naiset ovat uskonnollisempia kuin miehet. Näin äidit saattavat korostaa uskontoa miehiä enemmän myös kasvatuksessa. (Spilka et al. 2003 (114-115) Tämän tutkimuksen valossa voidaan kuitenkin todeta, että perheen ja siten myös äidin vaikutus lasten uskonnollisuuteen vaihtelee jopa perheen sisarusten kesken. Tähän tutkimukseen osallistuneilla haastateltavilla on ollut tilaa ajatella ja valita itse. Vaikka joillakin uskonnollisuus näkyi korostuneempaa kuin toisilla eikä uskontoon liittyviä epäilyjä uskaltanut kotona ottaa esille, kaikilla oli mahdollisuus varttumisen myötä muodostaa oma käsityksensä uskonnosta ja valita elämäntapansa.

Nuorten akkulturaatioasenteisiin vaikuttaa merkittävästi oman perheen, mutta myös ympäröivän yhteisön asenteet. Asenteet omaa ja toisten kulttuuria kohtaan nousee perheen, kavereiden sekä niiden aikuisten asenteista, joiden kanssa nuori on tekemisissä. Nuoriin vaikuttaa se, millaisten kavereiden kanssa he mieluiten ovat tekemisissä, kuinka motivoituneita he ovat oppimaan uuden kielen sekä säilyttämään oman äidinkielen taitoaan (Berry & al. 2006, 75.). Khaled (i.), Oussama (i.), Javin (h.) ja Amina (i.) saivat uskonnon suhteen äidiltään ja isältään erilaiset mallit siitä, missä määrin omaa uskonnollisuutta mukautetaan uuden kulttuurin ja sen tapojen mukaiseksi. Khaled pitäytyi enemmän oman uskontonsa uskomuksissa ja rituaaleissa kun taas veljensä Oussama pohti vaihtoehtoisia ajattelumalleja, muttei ollut vielä muodostanut selvää kuvaa omasta uskonnollisuudestaan. Oussama ei isänsä tavoin käynyt moskeijassa eikä hän myöskään rukoillut. Oussama nosti esiin useamman kerran haastattelun aikana kavereiden keskuudessa yleisesti näkyvien mielipiteiden vaikutuksen kysymysten

heräämiseen ja pohdintaan uskonnosta. Javin (h.) ei maininnut juurikaan isänsä uskonnollisuudesta. Hän kuitenkin totesi äidin olevan ainoa, joka heidän perheessään pitää kiinni uskonnollisista tavoista, mikä viittaa siihen, ettei isä ollut erityisen uskonnollinen. Javin prosessoï uskonnollisia kysymyksiä, päätyi lopulta hylkäämään oman uskontonsa uskomukset ja muodosti oman tulkintansa siitä, kuka Jumala on ja mikä merkitys uskonnolla on. Aminan (i.) äiti kääntyi kristityksi, isä oli edelleen muslimi. Amina kertoi itse olevansa uskonnoton, mutta ajatteli, että hänen täytyisi liittyä joko kristilliseen uskoon tai islamin uskoon. Tässä kohtaa hänellä oli lojaliteettiristiriita suhteessa vanhempiinsa. Uskonnon valitseminen olisi merkinnyt hänelle jommankumman vanhemman puolelle asettumista.

Aman (kat.), Jamelian (kat.), Kimin (kr.) ja Katarinan (ort.) perheen uskonnollisuus ei poikennut suuresti Suomen uskonnollisesta kulttuurista, sillä heidän uskontonsa oli kristillinen kuten Suomen valtakulttuuria edustava luterilainen kirkkokin. Näin perheen uskonnollisuus ei myöskään sisällöllisesti sekä rituaalien ja tapojen suhteen joutunut merkittävästi sopeutumisen haasteiden eteen. Perheen uskonnollisuus ei ollut niin paljon erilaista, että se olisi aiheuttanut akkulturaatioprosessiin paineita. Samaan kristillispohjaiseen uskontoperinteeseen sosialisatio jatkui kaikilta suunnilta, vaikkei yhteiskunnan ja kaveripiirin uskonnollisuus ollut niin määrittävää kuin kotimaassa. Näistä neljästä Ama, Jamelia ja Kim kertoivat oman uskontonsa säilyneen. Heitä yhdisti se, että uskonnollisuus kuului vahvasti perhe-elämän arvomaailmaan ja toimintakulttuuriin.

Katarinan perheessä uskonnollisuudella ei ollut merkittävää roolia kotimaassa. Sen rooli pieneni Suomeen muuton myötä. Katarinan uskonnollisuus on muuttunut individualistiseksi tavaksi hahmottaa uskonnollisuutta, jossa hengellisyydestä haetaan välineitä kehittää persoonaa ja hakea inspiraatiota. Aman, Jamelian ja Kimin haastatteluhetkellä kuvattu uskonnollisuus poikkeaa Katarinan uskonnollisuudesta, mikä saattaa johtua perheen uskonnollisuudesta. Oman uskonnon hylkäämisen yhtenä taustatekijän on, että nuori luopuu uskonnostaan, jolla hänelle eikä hänen perheelleen ole lähtökohtaisesti ollut suurta merkitystä. (Spilka et al., 2003, 146-147.)

5.3 Oman uskonnon uudelleenarviointia

Neljän haastateltavan haastatteluaineistosta nousi esiin uuden kulttuurin ja ympäristön vaikutus siihen, miten he alkoivat arvioida omaa uskontoaan aikaisempaan, omaan uskontoonsa liittyvään opetukseen, muihin uskontoihin, ikätovereiden mielipiteisiin sekä tieteelliseen maailmanselitykseen. Javin (h) kuvasi omaa prosessiaan seuraavasti:

And after that (lukion uskonnon kurssit) I was learning about budhism, Christianity and what Bible say, what Bhagavad Gita say. So I was reading a lot and comparing a lot and I was also learning a lot of new technology and what science says, I was reading scientific articles from university and I was like everybody is having an opinion back in the days. I didn't compare the religions, but I compared the good and the bad, what it says. I'm not here to say, that this religion is awesome and that religion sucks. I like lot of common things and there are a lot of common things in religions... And I also saw negative things. I still tell my friends:

- Back in days, there was one Christian, one budhist, one hindu and they were sitting together and they said: - By the way, do not kill! And now everybody write that down. Love is the greatest thing: Write it down! Do not hurt another person! And like, do not steal! And everybody went their own way and spreaded this. (naurua) That's a beautiful conclusion. Javin (h.)

Lukion aikana Javin oli kiinnostunut psykologiasta, sen yhteydestä uskonnollisuuteen sekä tieteellisistä maailmanselityksistä. Hän oli tehnyt tutkielmia ja lukenut tieteellisiä artikkeleita. Hän oli tullut siihen tulokseen, että hän kyllä uskoo korkeamman voiman olemassaoloon, muttei mihinkään uskontoon. Tiede selittää paljon, muttei tavoita koko totuutta. Javinin kohdalla voidaan sanoa, että hän oli jättänyt oman uskontonsa. Nyt 33-vuotiaana ei omien sanojensa mukaan rukoile eikä hänellä ole aikaa eikä tarvetta selvittää uskontoon liittyviä kysymyksiä.

Aminan (i) tapauksessa on samoja piirteitä liittyen oman uskonnon arviointiin kuin Javinilla. Amina alkoi pian Suomeen muuton jälkeen pohtia, onko islam oikea uskonto hänelle itselleen. Hän kertoi, että usko Jumalaan kyllä säilyi ja että hän piti edelleen tärkeänä käyttäytyä oikein muita kohtaan. Pukeutuminen uskonnon sääntöjen mukaan ei tuntunut kuitenkaan enää niin tärkeältä. Amina kuvasi Suomeen muuton alkuvaiheen liittyviä ajatuksiaan:

Must tuntu, et meille oli opetettu jotenki tosi väärin. Et joo, on hyvä pukeutuu jotenki sillee tosi peittävästi, mut kuitenkin muut lapset saivat käyttää T-paitaa ja meil piti olla koko ajan joku huppari ja tai pitkähienan, se jotenki tuntu vähän sillee... epäreilulta. Ja sitte kuitenkin siel oli koulussa muitaki muslimeja, jotka sai ihan vapaasti käyttää T-paitoja ja kuitenkin olla sillee peittävästi. Ei niillä näkyny sillee paljon ihoo Ja sitten isä alkoi pikkuhiljaa hyväksyä kun me oltiin vähän nuorempia, mut sitte taas vähän vanhempana oli sillee, et ei T-paitoja... Mun mielest se ei ollu oikein. Kuitenki mä ajattelin, et ei ollu tärkeätä, miten pukeutuu vaan miten käyttäytyy... Me ollaan niinku pelätty olla eri mieltä ja jotenki pysytty siin ajatukses, jossa meidän vanhemmat ja läheiset on ollu ja sit nyt ku ollaan

kasvanut ja ollaan ihan niinku eris paikassa niin must tuntuu, et meil on enemmän vapautta sanoa, et mitä me niinku mietitään. Amina (i.)

Amina pohti islamin uskonnon sääntöjä sekä aiemmin opettettujen asioiden ja oikeellisuutta jo alkuvaiheessa. Mutta kysymyksiä heräsi myös muutaman vuoden Suomeen muuton jälkeen.

Noo, mul saattoi olla jo sellasia ajatuksia, et miten mun isovelji käyttäytyy, et must tuntu, et islamin uskonto ei oo niinku oikea uskonto mulle, et on vaan mitä mä oon kuullu ja mitä mä oon saanu tietää ja kyl mä on niinku kiinnostunu siitä ja kyl mä uskon, et Jumala on olemas ja ihmisen ei pitäisi niinku satuttaa toisia ja jotenki sillee niinku moraalisesti asioita, mut ei kuitenkaan tää islam uskonto.” Amina (i)

Oussama (i) kuvasi mieleensä vahvasti jääneen tilanteen ollessaan koulussa kolmannella luokalla. Yksi hänen luokkakavereistaan oli tiedustellut, uskooko Oussama Jumalaan. Oussama oli luonnollisesti vastannut uskovansa, koska se oli hänelle itsestäänselvyys. Kaveri oli puolestaan todennut, ettei usko Jumalaan. Oussama kertoi, että ikätovereiden mielipiteet Jumalan olemassaolosta herätti myös hänelle kysymyksiä siitä, mihin ja ketä pitäisi uskoa. Kotona asioita ei uskaltanut nostaa esiin ja kysymykset jäivät oman pohdinnan varaan. Myöhemmässä vaiheessa erityisesti lukion elämäkatsomustiedon kurssille osallistuminen herätti lisää kysymyksiä omasta uskonnosta, mutta myös uskonnoista yleensä. Oussama kuvaili lukion elämäkatsomustiedon opetukseen liittyen seuraavasti:

Nytte täällä Suomessa ko assuu ja on käyny koulua ja niin pois päin tulee välillä semmosia ajatuksia, että pittääkö tämä ihan oikiasti paikkansa vai ei ja sillai, mutta siellä (kotimaassa) silloin se ei koskaan käyny ees mielesä.

Niin siellä just (elämäkatsomustiedon kurssilla) niinkö luettiin tai siis käytiin tämmösiä keskusteluja. Se varmaan vaikutti, että alko kyseenalaistaa niinkö vielä enemmän. Että onkohan tämä uskonto vaan jonku keksimä keino, millä saadaan ihmiset kontrolliin ja jotaki tämmöstä. En mää tiä. Voi hyvinki olla totta tai se ei oo totta tai sitä ei koskaan saada selville.

Kyllä mä vahvasti uskon siihen (Allahin olemassaoloon). Mutta välilä sitä kyseenalaistaa silti. Kaikki on niin vastoin sitä asiaa. Niinkö siellä ET:ssa ne opiskelijat oli niin niinkö ääripäitä, jos vertaa vaikka meän Khalidiin (isovelji) tai muuhun. Ihan niinkö ehdoton ei, että ei sitä ole olemasa.

Joo, mä olin ainoa (ET:n ryhmässä, joka uskoi). Ja jossain vaiheessa oli sellanen sosiaalinen paine, että mäki olin, että antaa olla, että ei mua niinkö kiinnosta. Että tehkää, mitä haluatte. Oussama (i)

Katarina (ort.) kuvaili elämänvaihetta noin 17 vuoden iässä, jolloin hän oli alkanut uudestaan miettiä enemmän uskonnollisia asioita. Katarinalla heräsi tarve pohtia tarkoituksen ja merkityksen kysymyksiä. Hän kertoi alkaneensa pohtia sitä, mistä kaikki on saanut alkunsa ja mihin kaikki loppuu, millainen Jumala on, kuka hän

itse oikeasti on. Katarina alkoi hankkia tietoa ja keskusteli asioista kavereiden kanssa. Hän kertoi uskovansa, muttei enää samalla tavalla kuin ennen. Hän kertoi myös rukoilevansa, muttei samalla tavalla kuin ennen. Tämän vaiheen kautta, jolloin hän omien sanojensa mukaan alkoi ajatella itse, avautui uusia ajatuksia. Katarinan omasta mielestä hän ajatteli nyt asioita laajemmin. Hän kertoi myös uskovansa rukoukseen. Katarina kuvasi ihmisen ruumiin olevan kuten auto, jonka sisällä oleva ihminen on se energia, joka ei kuole fyysisen ruumiin kuollessa vaan jatkaa elämää. Hän kuvaili haastattelussa vaihetta, jolloin hän alkoi pohtia uudelleen uskonnollisia kysymyksiä.

Se vaan tuli, että mä aloin niinku miettiä. Kun mä tiesin, että mä uskon johonki, mutta mä tiesin, että mä en usko siihen samaan kuin vaikka silloin 2007 (Suomeen muuton alkuvaiheessa) esimerkiksi. Niin mä aloin miettiä, että mihin mä uskon. Et mä tiesin, että on ylempi voima, mutta mä en enää uskonu, et se on pelkästään se setä siellä ylhäällä. Sitä mä siitä aloin miettiä ja keskustelin niinku mun kaverin kanssa siitä asiasta ja sekin on alkanu sitä miettiä sen jälkeen. Ja sitten niinku ehkä jossain kaveriporukoissa keskusteltiin ja riideltiin, että ei oo näin vaan on näin ja...tota noin. Se on tosi semmonen...et en mä osaa sanoa, et se olis tullu jostakin asiasta, että aloin miettiä...aika radikaalisti ne (ajatukset uskontoon liittyen) muuttui just jossain tässä vaiheessa (näyttää aikajanalta ikävuosia 17-18). Sitä ennen se oli vaan, että mitä oli sanottu pienestä, että mitä on ja miten se toimii. Sitten ku alko enemmän itse miettiä asioita sillai omalla näkökulmalla niin siitä aukos niinku uudet ajatukset ja uudet jutut....Ehkä en nykyään enää niin sillai uskonnollinen ihminen ole. Et kyllä mä uskon, mutta vähän sillai eri tavalla uskon. Ehkä pienenä oli helppo uskoa vaan, että siellä on setä, joka kuuntelee ylhäällä ja näin. Sitten nykyään ehkä eri tavalla mä näen sen asian. Katarina (ort.)

Katarinan uskonnollisissa pohdinnoissa näkyy vaikuttavan enemmän ikäkauden ja ajattelun kehittymisen tuoma vaikutus uskonnolliseen pohdintaan kuin akkulturaation tuoman paineen aiheuttama muutos. Siinä vaiheessa kun Katarina alkoi enemmän itsenäisesti pohtia ja uudelleen arvioimaan uskonnollisia kysymyksiä, hän oli ollut Suomessa jo noin kuusi vuotta eikä Katarinan alkuperäinen uskonnollisuus poikennut juurikaan Suomen valtakulttuurin uskonnollisuudesta. (Spilka et al., 2003, 76-77.)

Katarinan uskonnollisuudessa on samanlaisia piirteitä kuin Javinilla samassa ikävaiheessa. Vaikka Javinin käsitykset nojautuivat enemmän tieteellisiin faktoihin kuin Katarinan, molemmat olivat sitä mieltä, että Jumala ja usko ovat ikään kuin välineitä kehittää itseään. Javin ja Katarina olivat päätyneet uudelleenarvioinnin jälkeen omaan tulkintaan siitä, mihin he uskoivat. He tutkivat ja ajattelivat aktiivisesti asioita, keskustelivat toisten kanssa ja kokosivat hankkimansa tiedon pohjalta itsenäisesti oman näkemyksensä siitä, mistä uskonnossa on kysymys, millainen Jumala on ja miten tulisi elää oikein. Javinin ja Katarinan ajattelu vastaa länsimaissa nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa

yleisesti vallalla olevaa individualistista tapaa käsitellä uskonnollisuutta ja etsiä sieltä merkityksiä. (Mason, et al. 2010, 2).

Tutkimusten mukaan oman uskonnon jättämiseen on syynä voi olla sekularisaation kohtaaminen. Sen myötä vieraantuminen omasta uskonnosta, sitoutuminen modernien arvoihin ja intellektualismiin voi johtaa oman uskonnon hylkäämiseen. Javinin tapaus vahvistaa näiden tutkimuksen tuloksia. Javinin kotimaassa uskonto määrittä ihmisten koko elämäntapaa ja oman kuvauksensa mukaan hän oli itse tuolloin erittäin uskonnollinen. Suomeen muuton jälkeen Javin oli selvittänyt aktiivisesti ja itsenäisesti tulkintatapoja eksistentiaaliin ja tietoon liittyviin kysymyksiin, muokannut omaa maailmankuvaansa uuden tiedon ja kokemuksensa pohjalta, muodostanut niistä oman kokonaiskuvan ja saanut sen ikään kuin selvitettyä. (Spilka et al, 2003, 134).

Uskonnolliseen elämään liittyy paljon ristiriitaisuutta ja paradokseja. Reich (1991) esittää mallin, jossa on vaiheittain kehittyvät ajattelun tasot (complementary reasoning). Ajattelu muuttuu uskontoon liittyviä ristiriitoja käsitellessä. Aluksi erilaisiin selitysmalleihin vastataan yksinkertaisesti totta - ei totta päätelmällä. Seuraavalla tasolla tutkitaan huolellisesti kilpailevia selitysmalleja. Kolmannella tasolla etsitään mallien välisiä yhteyksiä, jonka jälkeen niitä vertaillaan toisiinsa ja lopulta voidaan jopa luoda kokonaisnäkemys, jossa nähdään erilaisten selitysmallien taustavaikuttajien monisyiset suhteet. Javinin tapaus vastaa Reichin esittämän mallin kolmatta tasoa. (Reich, 1991, 77-79).

5.4 Yhteys uskonnolliseen yhteisöön

Haastatteluaineistosta selvisi, että uskonnollisella yhteisöllä ja osallistumisella uskonnollisiin tilaisuuksiin on yhteys siihen, onko oma uskonnollisuus säilynyt. Ne nuoret, jotka jatkoivat perheensä kanssa käyntejä uskonnollisissa tilaisuuksissa, jatkoivat niitä myös itsenäisesti nuorina aikuisina. Ne, nuoret, jotka eivät jatkaneet yhteyttä uskonnolliseen yhteisöön, etääntyivät omasta uskonnostaan.

Javin mainitsi siitä, ettei hinduilla ole Suomessa temppeliä, johon voisi kokoontua. Aina kun hän menee tapaamaan ystäviään jossakin muussa maassa, jossa on hindutemppeli, he menevät sinne perjantaisin hindulaisen tavan mukaisesti. Myös Oussama nosti esiin sen, että moskeija Suomessa tuntui

vieraalta, koska se ei näyttänyt samalta kuin kotimaassa. Suomessa moskeija oli kerrostalon alakerrassa oleva tila, joka muistutti hänen mielestään enemmän jonkun kotia kuin moskeijaa. Javin ei osallistunut oman uskonnollisen yhteisönsä kokoontumisiin, koska se ei ollut mahdollista Suomessa. Oussama ei käynyt moskeijassa, koska se tuntui vieraalta ja isä, joka perinteisesti islamilaisessa kulttuurissa vie pojat perjantaisin moskeijaan ei voinut työnsä puolesta tehdä sitä.

Katarinan äidin käynnit ortodoksisessa kirkossa lakkasivat Suomeen muuton myötä, joten Katarinakaan ei enää käynyt siellä. Katarina mainitsi myös kielen tuoman vierauden tunteen. Kirkko ei tuntunut enää samalta kuin lapsuudessa, koska kieli, mitä käytettiin ei ollut hänen äidinkielensä. Myös Aminan kertoi, että kielivaikeuksien vuoksi aluksi perheen käynnit moskeijassa lakkasivat. Aminan äiti kääntyi Suomessa kristityksi ja liittyi luterilaiseen kirkkoon. Isä on edelleen muslimi. Amina ei tällä hetkellä käy kummankaan uskonnollisen yhteisön tilaisuuksissa, mutta aikoo käydä sitten kun päättää, kumpaan uskontoon hän liittyy.

Edellä mainitut neljä haastateltavaa ovat menettäneet kontaktin omaan uskonnolliseen yhteisöönsä. Näistä Javinin ja Katarinan uskonnollisuus on muuttunut radikaalisti individualistiseksi tavaksi käsitellä uskonnollisia kysymyksiä. Oussama puolestaan kuvaa, miten oma uskonnollisuus on koko ajan vähentynyt ja kuinka hän epäilee uskonnon merkitystä omassa elämässään. Amina kokee johonkin uskontoon kuulumisen tärkeänä, mutta kuvaa olevansa tällä hetkellä uskonnoton. Kontaktin menettäminen uskonnolliseen yhteisöön ja sen toimintaan näyttää vaikuttavan omasta uskonnosta etääntymiseen.

Aman ja Jamelian yhteys omaan uskonnolliseen yhteisöön puolestaan jatkui luontevasti myös Suomessa, koska paikkakunnalla, johon he muuttivat oli katolinen kirkko. Heidän vanhempansa huolehtivat siitä, että lasten kontakti omaan kirkkoon säilyi ja että he osallistuivat kaikkiin niihin rituaaleihin, jotka katolisen kirkon kasvatusjärjestelmän piiriin kuuluu. He muuttivat myöhemmin uudelle paikkakunnalle, jossa myös oli katolinen kirkko. Sisarukset kuvaavat oman uskontonsa syventyneen ja muuttuneen henkilökohtaiseksi uskoksi. Näin siitä kertoi Jamelia:

Se on ne opetukset, jotka mä oon saanu just siinä vahvistuksessa ja rippikoulussa ja mä oon ollu just näis ryhmis. Se on tuntunu vaan oikeelta kun vertaa niihin, mitä mä oon kyselly muilta, mun kavereilta, ne on ollu kyl enemmän muslimipainotteisia. Sit niil on ollu, et onhan meil saattanu olla välil jotain samaa mielipidettä, mut sillee must tuntuu, et tää on jotenki mun juttu. Se saattaa myös johtuu siitä, et mä oon kasvanu siitä. Et se pohja on saatu jo sieltä niin vahva ja se on vaan vahvistunu enemmän. Kyl must tuntuu, et se on vaan

niinku vahvistunu mun kasvaessa...Se on vaan jotenki jääny meille kaikille (perheenjäsenille). Eikä se oo menny mihinkään... Vitisit, et sitä alkaa itekki miettii, et tällai tää tapahtu ja täs vaihees mä oon älynny tätäki asiaa. Ite ei silleen ymmärtäny, et täs aihees mä oon itse asiassa vahvistunu uskonnollisuudessa. Jamelia (kat.)

Kimillä oli myös uskonnollinen yhteisö, jonka tilaisuuksiin hän pystyi osallistumaan. Käynnit harvenivat ajan myötä, mutta Kimin uskonnollisuus muuten hänen omien sanojensa mukaan on samanlaista kuin ennen. Katolinen kirkko, johon Ama ja Jamelia kuuluvat ja kristillinen yhteisö, johon Kim kuuluu eivät poikkea radikaalisti Suomen valtakulttuuriin kuuluvien kristillisestä uskonnollisuudesta. Näin uskonto ei erottanut heitä kovin paljon valtakulttuurista eikä aiheuttanut painetta muuttaa omaa uskonnollisuuttaan. Aman, Jamelian ja Kimin kertomuksista ei myöskään noussut esiin oman uskonnon uudelleenarvioinnin tarvetta tai uskonnon erilaisuuden aiheuttamaa stressiä akkulturaatioprosessissa.

Khaled kertoi käyvänsä säännöllisesti moskeijassa. Hän myös rukoilee islamin sääntöjen mukaisesti ja pyrkii noudattamaan sen sääntöjä. Khaledin mukaan elämässä menee hyvin, jos noudattaa uskonnollisia ohjeita elämässä. Khaldille omasta uskonnollisuudesta seuraa kuitenkin yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemista. Hän haluaa noudattaa uskonnollista tapaa elää, mutta kokee sen mahdottomaksi Suomessa. Lisäksi hän kertoi, että hänen ystävilleen uskonto ei merkitse niin paljon kuin hänelle itselleen, mikä aiheuttaa yksinäisyyden kokemuksen. Khaled onkin sitä mieltä, että mikäli olisi mahdollista palata takaisin omaan kotimaahan, hän asuisi siellä mieluummin kuin Suomessa.

Aman, Jamelian, Kimin sekä Khaledin tarinassa yhteys omaan uskonnolliseen yhteisöön on vahvistanut oman uskonnon säilymistä ja muuttumista henkilökohtaisemmaksi. Uskonnollisen yhteisö on tarjonnut paikan, johon kuulua ja jonka muiden jäsenten kanssa on voinut jakaa yhteisen maailmankuvan ja kokea yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Yhteisö on tarjonnut myös ideologian ja merkityksiä, joihin on voinut liittyä.

Kuviossa 1 esitän, mitkä tekijät tässä aineistossa nousivat esiin haastateltavien uskonnollisuuteen vaikuttavina tekijöinä. Uskonnollisuus omaksutaan osana kulttuuria. Mitä useammalta suunnalta, vertikaaliselta, horisontaaliselta ja epäsuoralta, uskonnollisuus eri dimensioiden suhteen oli ollut osana kulttuurin oppimista yksilön lapsuudessa entisessä kotimaassa, sitä useamman dimension suhteen uskonnollisuus säilyi siinä tapauksessa, että perheen vanhempien uskonnollisuus, ja yhteys uskonnolliseen yhteisöön säilyi.

(Berry, 2002, 20-21; Glock & Stark, 1969, 19 – 23.) Siihen, säilyikö yhteys uskonnolliseen yhteisöön vaikutti vanhempien ohjaus ja tavat. Jos molemmat vanhemmat jatkoivat yhteyttä uskonnolliseen yhteisöön ja pitivät huolta myös lasten yhteyden jatkumisesta, ja lisäksi uskonnollisuus säilyi osana perheen toimintakulttuuria myös haastateltavien uskonnollisuus eri dimensioiden suhteen säilyi ja muuttui henkilökohtaisemmaksi. Yksinäisyyden, erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksesta johtuva hämmennys saattoi johtaa etsimään vastauksia omasta uskonnosta Suomeen muuton alkuvaiheessa. Uuteen maahan ja kulttuuriin siirtymisen myötä nousi haastateltavien tietoisuuteen oman uskonnon lisäksi vaihtoehtoisia tulkintatapoja ja ideologioita. Osalle haastateltavista tämä aiheutti oman uskonnon ja erityisesti siihen liittyvien sääntöjen ja rituaalien uudelleen arviointia. Myös ikä ja ajattelun kehitys näytti akkulturaatioprosessin lisäksi vaikuttavan haastateltavien uskonnollisuuteen.

5.5 Keskeisiä piirteitä haastateltavien uskonnollisuudessa

5.5.1 Sitoutuminen oman uskonnon oppiin ja elämäntapaan: Khaled, Ama, Jamelia ja Kim

Haastateltavista neljän uskonnollisuus kuului tähän ryhmään. Kaikki kertoivat uskovansa niin kuin heidän uskontonsa opettaa. He ajattelevat, että elämässä menee hyvin kun noudattaa uskontoonsa liittyviä sääntöjä ja opetuksia. Sisarukset Ama ja Jamelia (kat.) nostivat esiin sen, että jos tekee hyviä tekoja, kuoleman jälkeen pääsee taivaaseen, jos tekee huonoja tekoja, joutuu ”pahaan paikkaan”. Kaikki kuitenkin korostivat tekojen merkitystä. Haastateltavia yhdisti myös se, että heillä kaikilla säilyi yhteys uskonnolliseen yhteisöönsä. Se, kuinka säännöllisesti haastatteluhetkellä kävivät uskonnollisen yhteisönsä tilaisuuksissa ja noudattivat rituaaleja, vaihteli haastateltavien kohdalla.

Khaledin (i.) suomalaisessa kotikaupungissa on islamilainen yhteisö. Khaled kertoi rukoilevansa joka päivä viisi kertaa ja käyvänsä moskeijassa joka perjantai islamilaisen opetuksen mukaisesti. Khaledin isä ei voinut noudattaa tätä, koska hänen täytyi työskennellä omassa yrityksessään joka päivä aamusta iltaan. Isä kävi moskeijassa vain juhlapäivinä. Äiti puolestaan korosti ajoittain hyvinkin paljon uskonnollisuutta, erityisesti sääntöjä. Haastattelussa ei käynyt ilmi, missä vaiheessa Khaled alkoi itsenäisesti käymään moskeijassa. Khaled totesi, että uskonnollisista säännöistä oli pakko joustaa, koska muuten elämä kävisi

Suomessa mahdolltomaksi. Hän koki olevansa uskonnollisempi kuin muut islamilaiset ystävänsä ja se teki hänen olonsa yksinäiseksi.

Myös Amalla ja Jamelialla oli mahdollisuus jatkaa säännöllisesti osallistumistaan katolisen kirkon jumalanpalveluksiin. He ovat käyneet katolisen rippikoulun ja osallistuneet esimerkiksi nuorteniltoihin ja kirkon järjestämille retkille. Sekä Ama että Jamelia kuvasivat itseään ”tosi uskonnollisiksi”. Uskonnollisuus näkyy heidän elämässään vähän eri tavoin. Ama kertoo noudattavansa katolisen opetuksen rukousrituaaleja päivittäin ja käyvänsä joka sunnuntai kirkossa. Jamelia ei rukoile säännöllisesti ja hän käy kirkossa enemmän satunnaisesti.

Kim kertoi, että sukulaisperheen uskonnolliset tavat jatkuivat Suomessa. Hän kuului etniseen yhteisöön, joka järjesti uskonnollisia kokoontumisia kodeissa. Perheen tapoihin kuului yhteiset ruokarukoukset. Kim kertoi rukoilleensa paljon myös yksin, koska ikävöi omaa perhettään ja tilanne oli vaikea sukulaisperheen luona. Lopulta Kim sijoitettiin suomalaiseen perheeseen, joka myös oli uskonnollinen. Haastatteluhetkellä Kim kertoi uskovansa niin kuin hänelle oli opetettu. Sääntöjä tuli hänen mielestään noudattaa. Kim osallistui enää harvoin uskonnollisiin tilaisuuksiin ja rukoili silloin kun oli jokin hätä. Kimillä oli kuitenkin vahva usko siihen, että Jumala oli auttanut häntä siinä, että hän oli selvinnyt kaikesta ja saanut opiskeltua ammatin oli nyt työssä. Hän ajatteli Jumalan olevan kaikessa mukana, niin hyvässä kuin pahassa.

5.5.2 Usko Jumalaan, ei sitoutumista oppiin ja elämäntapaan: Oussama, Amina

Oussama (i) ja Amina (i) kertoivat uskovansa Jumalaan. Heillä oli molemmilla paljon kysymyksiä liittyen omaan uskontoonsa ja Oussamalla myös yleensä uskontojen olemassaolon. Heillä oli omaan uskoon ja uskonnon merkitykseen liittyviä kysymyksiä, jotka olivat ikään kuin ilmassa. He eivät olleet päätyneet vielä ratkaisuun suhteessa uskontoonsa. Oussamaa ja Aminaa yhdisti se, että molemmat olivat jo Suomeen muuton alkuvaiheessa kohdanneet ilmiöitä, jotka olivat herättäneet kysymyksiä liittyen aikaisemmin saamaansa uskonnolliseen opetukseen. Heillä oli myös hyvin löyhä yhteys uskonnolliseen yhteisöön.

Oussamaa oli jo alussa hämmästyttänyt suomalaisten sekulaarit ajatukset ja se, että jo lapset ilmoittivat avoimesti, etteivät usko Jumalaan. Kysymykset olivat nousseet uudelleen pinnalle hänen osallistuttua lukion elämäntutkimustiedon

kurssille. Kaikki muut kurssille osallistuneet olivat varsin kriittisiä suhteessa uskontoon ja käsiteltävät asiat saivat Oussaman pohtimaan, mistä uskonnoissa pohjimmiltaan oli kysymys. Hän mietti, missä roolissa uskonto tulisi olemaan hänen elämässään tulevaisuudessa arveli roolin olevan joko merkittävä tai sillä ei olisi merkitystä ollenkaan.

Aminaa oli Suomeen muuton alkuvaiheessa ihmetyttänyt se, miten islamin uskontoa näytettiin tulkittavan niin eri tavalla. Haastattelun perusteella Amina oli kotimaassaan saanut vaativaa uskonnollista opetusta, johon liittyi tiukkoja pukeutumissääntöjä. Suomessa hän näki, että kaikki muslimit eivät kuitenkaan esimerkiksi pukeudu niiden sääntöjen mukaan. Aminasta alkoi tuntua, että hänelle oli aikaisemmin opetettu väärin. Kun Aminan perhe muutti Suomeen, molemmat vanhemmat olivat muslimeja. Äiti kuitenkin kääntyi kristityksi muutaman vuoden kuluttua Suomeen muutosta. Amina piti kuulumista johonkin uskontoon tärkeänä. Hän ei kuitenkaan vielä ollut osannut päättää, alkaisiko hän harjoittaa islamilaista vai kristillistä uskoa. Amina kertoi, että uskonto vaikutti hänen elämäänsä siten, että hän halusi kouluttautua sellaiseen ammattiin, jossa voisi auttaa ihmisiä.

5.5.3 Individualistinen tapa tulkita uskonnollisia kysymyksiä: Javin, Katarina

Javin ja Katarina olivat prosessoineet eksistentiaalisia kysymyksiä, mutta eri taustoista käsin ja eri tavalla. Heitä yhdisti se, että tämä prosessointi oli käynnistynyt 16-17 –vuoden iässä. He olivat myös molemmat päätyneet ajattelunsa kautta kumpikin omanlaiseen käsitykseen siitä, mistä uskonnossa on kysymys ja mitä uskonto heille merkitsee. Heidän tapauksensa noudattaa nuorten keskuudessa yleistä uskonnollista trendiä, jossa uskonnollisuus on individualistista inspiraation etsimistä hengellisyydestä.

Javin (h) oli kotoisin kulttuurista, jossa uskonto liittyi kaikkeen ja oli koko elämäntapa. Hän kuvasi itseään hyvin uskonnolliseksi aina 15 –vuotiaaksi saakka, kunnes hän oli muuttanut Suomeen. Kokemus erilaisuudesta herätti kysymyksiä omasta uskonnosta ja johti hiljalleen siihen, että hän alkoi luopua oman uskontonsa tavoista, alkaen kastimerkin käyttämisestä. Lukioikäisenä hän oli tutkinut erilaisia uskontoja, niiden opetuksia ja tutkinut niiden yhtäläisyyksiä ja eroja. Hän oli tutkinut, mitä hyviä ja mitä huonoja puolia niissä on. Lisäksi hän oli selvittänyt tieteellisiä selityksiä. Haastatteluhetkellä hän kertoi uskovansa korkeamman voiman olemassaoloon, mutta ei ollut sitoutunut minkään uskonnon

oppiin. Hänen mielestään uskonnossa oli hyvin pitkälle kysymys psykologiasta ja sen mekanismeista. Javin ajatteli, että tiede on kuitenkin vain paras arvaus eikä selitä kaikkea. Uskonnolliset kysymykset eivät olleet Javinille haastatteluhetkellä pinnalla. Työ vei hänen huomionsa ja aikansa eikä hänellä ollut tarvetta pohtia uskontoon liittyviä kysymyksiä.

Katarina (ort.) oli kotoisin maasta, jonka yhteiskuntajärjestelmä oli sekulaari. Uskontoa ei opetettu koulussa. Katarinan kotona oli uskonnollista kuvastoa, äiti kävi ajoittain kirkossa ja perheessä vietettiin uskonnollisia juhlia. Katarina osallistui joskus myös pyhäkouluun. Suomeen muuton jälkeen Katarina osallistui oman uskonnon opetukseen, mutta muuten perheen jo lähtökohtaisesti aika löyhä suhde uskonnolliseen yhteisöön katkesi. Kotona oli edelleen ikoneita. Katarina alkoi 16-17 –ikäisenä miettiä eksistentiaalisia kysymyksiä kuten mistä kaikki on alkanut ja mitä tulee kaiken jälkeen. Hän oli käynyt keskusteluja kavereidensa kanssa ja lukenut. Haastatteluhetkellä hän kertoi olevansa uskonnollinen, mutta hän ei uskonut enää samalla tavalla kuin joskus lapsena. Hän kertoi myös rukoilevansa, muttei samalla tavalla kuin ennen, pyytäen materiaalisia asioita vaan enemmän kiittäen kaikesta, mitä hänellä oli. Katarina kertoi saavansa uskonnosta välineitä kehittää persoonaansa siten, että hänen reaktionsa tapahtuviin asioihin ei ole niin voimakkaita kuin aikaisemmin.

5. Kokoava tarkastelu

5.1 Tutkimustulosten yhteenveto ja johtopäätöksiä

Aineistosta nousi esiin kolme erilaista tapaa olla suhteessa omaan uskontoon ja uskonnollisuuteen. Yhteen ryhmään kuuluvat (kaksi katolilaista, yksi protestanttikristitty, yksi muslimi) olivat sitoutuneet oman uskontonsa oppiin ja elämäntapaan. Toiseen ryhmään (kaksi muslimia) kuuluvat kertoivat uskovansa, mutta eivät ole sitoutuneet minkään uskonnon oppiin. He prosessoivat uskonnon merkitystä ja roolia elämässään. Kolmanteen ryhmään (yksi ortodoksitaustainen, yksi hindutaustainen) kuuluvat uskoivat korkeampaan voimaan, mutta heillä oli omaan ymmärrykseen ja hankkimaansa tietoon perustuva käsitys uskonnosta, mikä vastaa yleistä länsimaiseen tapaan suhtautua uskonnollisiin kysymyksiin.

Uskonnollisuus oman etnisen kulttuurin sisältönä aiheutti akkulturaatioprosessissa paineita ja kysymyksiä sitä enemmän, mitä enemmän se poikkesi uuden kulttuurin vallalla olevasta elämäntavasta. Muutoksia uskonnon dimensioissa tapahtui eniten rituaalien kohdalla niissäkin tapauksissa, joiden uskonnollisuus muuten oli pysynyt hyvin samanlaisena. Uskonto oli yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta määrittänyt haastateltavien lähiyhteisön elämäntapaa uskonnollisten kokoontumisten ja rukoushetkien muodossa ja vaikutti myös yhteiskunnan tasolla entisessä kotimaassa. Suomessa samat elämäntavat ja rytmi eivät olleet enää mahdollisia. Ne, jotka kävivät oman uskonnollisen yhteisön tilaisuuksissa harvoin, rukoilivat vähiten.

Uuden kulttuurin, koulutuksen ja kaveripiirin sisältä nousevat uudet vaikutteet, ajatukset ja selitysmallit sekä niiden merkitys nousi esiin tämän tutkimuksen aineistosta. Se, miten nämä uudet vaikutteet aiheuttivat muutoksia uskonnollisuudessa vaihteli haastateltavien keskuudessa.

Hyvin keskeisenä seikkana uskonnollisuuden säilymiseen mahdollisimman monen uskonnollisuuden dimension kohdalla nousi esiin oman perheen uskonnollisuus ja sen säilyminen mahdollisimman samankaltaisena kuin kotimaassa. Tämä vahvistaa teoriaosuudessa esiteltyjen tutkimusten tuloksia sosiaalisen oppimisen merkityksestä uskonnollisuuden oppimisessa.

Isän ja äidin väliset erot näkyivät lasten uskonnollisuudessa tässä tutkimuksessa. Äidit näyttäytyivät haastateltavien kuvauksissa uskonnollisempina kuin isät. Kun vanhempien uskonnollisuus oli erilaista, saattoi sisaruksista toisen

uskonnollisuus olla samankaltaista kuin äidin ja toisen samankaltaista kuin isän. Jos vanhemmat kuuluivat eri uskontoon, se aiheutti lapsille hämmennystä siitä, kumpaan itse pitäisi kuulua.

Kun haastateltavat sekä heidän vanhempansa kuuluivat kristilliseen kirkkokuntaan ja heillä oli mahdollisuus jatkaa yhteyttä saman kirkkokunnan yhteisöön kuin entisessä kotimaassaan ja vanhemmat pitivät huolta, että lapset saivat saman opin ja tradition mukaista opetusta, haastateltavat olivat sitoutuneita tähän oppiin ja uskonnollisuus oli muuttunut henkilökohtaisemmaksi. Kun heidän kotimaassa oppimansa uskonto liittyi samaan kristilliseen perinteeseen kuin uuden kotimaan uskonto, akkulturaatioon ja siihen liittyvään uuden kulttuurin sisältöjen omaksuminen ei sisältänyt suuria ristiriitoja ja paineita suhteessa omaan etniseen kulttuuriin. Heidän uskonnollisuutensa säilyi eri uskonnollisuuden dimensioiden kohdalla.

Kokemus oman uskonnon erilaisuudesta vaikutti haastateltaviin eri tavalla. Yksi muslimitaustaisista alkoi lukea Koraania ja rukoilla. Tämän veljelle puolestaan erilaisuuden kokemus herätti kysymyksiä siitä, kuka on oikeassa. Hindutaustainen nuori alkoi hiljalleen luopua rituaaleista ja säännöistä.

Oman uskonnon erilaisuus saattoi aiheuttaa myös haasteita Suomeen sopeutumiseen. On kuitenkin vaikea sanoa, mikä on syy ja mikä on seuraus. Tämä tutkimus ei kerro, aiheuttaako raju elämänmuutos ja akkulturaation haasteet kompensaation etsimisen uskonnosta vai onko kysymyksessä vaikeudet sovittaa oma uskonnollisuus ja siihen liittyvät elämäntavat ja arvot suomalaisessa kulttuurissa vallitsevaan vastaavaan.

Se, kuinka vanhana muuttaa Suomeen ja siten kuinka pitkään on ehtinyt olla omaan etniseen taustaan liittyvän uskonnon sosialisointi voidaan nähdä vaikuttavan siihen, kuinka vahvana uskonnollisuus säilyy uudessa kulttuurissa. Islamitaustaiset veljekset saivat äidiltään ja isältään erilaisen mallin, ja veljesten uskonnollisuus oli erilaista. Toisaalta erilaisuuden taustalla voi olla myös se, kuinka pitkään ja kuinka monelta sosialisointi tasolta uskonto on ehditty oppia. Veljeksistä vanhin oli uskonnollisin, keskimäinen pohti uskonnon merkitystä ja nuorin veli, josta haastateltavat kertoivat, jopa kritisoi sääntöjä. Veljeksistä vanhin oli ehtinyt asua kotimaassaan 12-vuotiaaksi, keskimäinen 8-vuotiaaksi ja nuorin oli syntynyt Suomessa uskonnollisuuteen.

Veljesten erilaista suhdetta uskonnollisuuteen voidaan selittää sillä, että mitä enemmän ja pidempään on ehtinyt elää oman uskonnon läpäisemässä

yhteiskunnassa, jossa sama uskonnollinen enkulturaatio ja sosialisatio vaikuttaa kaikilta tasoilta; horisontaaliselta, vertikaaliselta sekä epäsuoralta, sitä enemmän se näkyy uskonnollisuuden dimensioissa. Uskonnollisuus säilyy tällöin useamman dimension kohdalla.

Kuitenkin se, että on ehtinyt elää omassa kotimaassaan pidempään ja sosiaalistua omaan uskontoon ja sen harjoittamiseen enemmän, ei aina johda oman uskonnon säilymiseen. Hindulaistaustainen haastateltava oli ehtinyt asua entisessä kotimaassaan 15-vuotiaaksi, mutta oli päätenyt siihen, ettei enää sitoudu mihinkään uskonnolliseen oppiin. Hän selitti uskontoa psykologisena ilmiönä ja uskoi enemmän tieteellisiin selityksiin ja omiin havaintoihin.

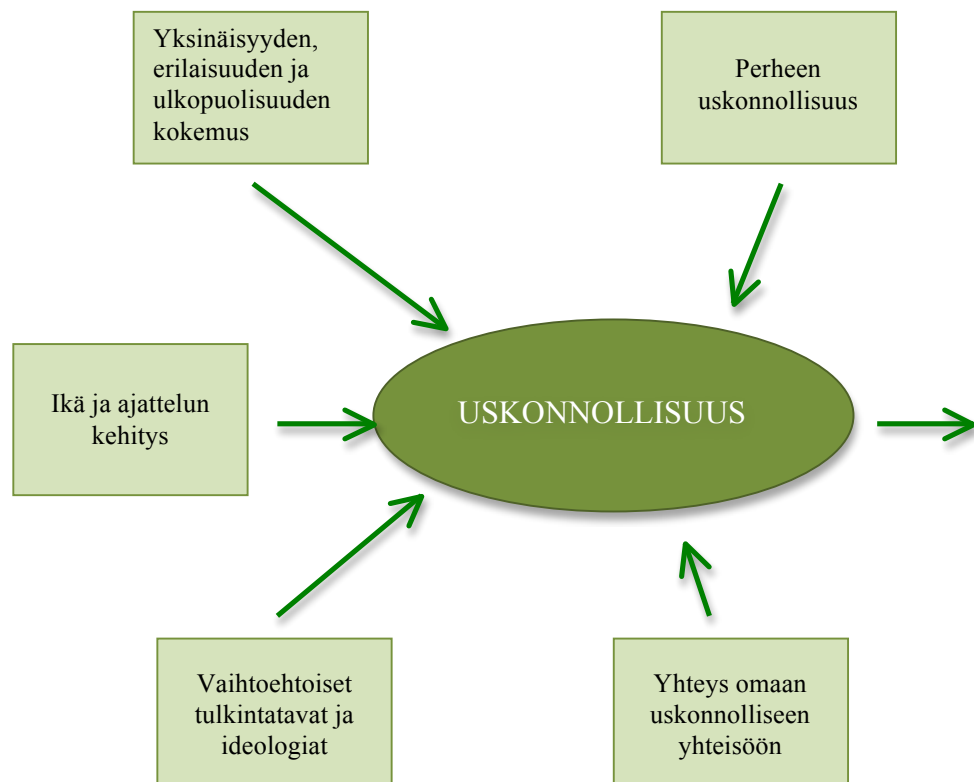
Koulutuksen ja ajattelun kehittymisen voidaan katsoa vaikuttavan oman uskonnon ja uskontojen arviointiin tässä tutkimuksessa. Kaksi haastateltavaa liittivät puheensa uskontonsa uudelleenarvioinnista lukiovaiheeseen, siinä erityisesti uskonnon, psykologian ja elämänskatsomustiedon opiskeluun. Toisaalta katolisista sisaruksista toinen kävi juuri lukiota ja hänellä oli myös ystäväpiirissä muista uskonnollisista taustoista tulevia. Ympäristön tarjoamista maailmankuvan vaihtoehtoista hän oli kuitenkin pitäytynyt omassa uskonnossaan ja oli sitoutunut sen opetukseen. On kuitenkin huomioitava, että kyseisen haastateltavan uskonnon sosialisatio oli jatkunut systemaattisesti oman uskonnollisen yhteisön opetuksen piirissä läpi hänen siihenastisen elämän.

Joidenkin kohdalla näyttää siltä, että koulutuksen ja muualta ympäristöstä tulevien vaihtoehtoisten maailmankuvien kohtaaminen ja käsitteleminen johtaa oman uskonnon sisällön ja merkityksen uudelleenarviointiin. Toiset puolestaan pitäytyvät ja sitoutuvat omaan uskontoon ja sen maailmankuvaan ja oppiin muista selitysmalleista huolimatta. Yhteneväisyyksien ja erilaisuuksien verkosto jo näiden haastateltavan välillä tuo esiin sen, miten kovin eri tavalla ympäristö vaikuttaa yksilöihin.

Kuviossa 1 esitän, mitkä tekijät tässä aineistossa nousivat esiin haastateltavien uskonnollisuuteen vaikuttavina tekijöinä. Uskonnollisuus omaksutaan osana kulttuuria. Mitä useammalta suunnalta, vertikaaliselta, horisontaaliselta ja epäsuoralta, uskonnollisuus eri dimensioiden suhteen on ollut osana kulttuurin oppimista yksilön lapsuudessa entisessä kotimaassa, sitä useamman dimension suhteen uskonnollisuus säilyi siinä tapauksessa, että perheen vanhempien uskonnollisuus, ja yhteys uskonnolliseen yhteisöön säilyi. (Berry, 2002, 20-21; Glock & Stark, 1969, 19 – 23.)

Siihen, säilyikö yhteys uskonnolliseen yhteisöön vaikutti vanhempien ohjaus ja tavat. Jos molemmat vanhemmat jatkoivat yhteyttä uskonnolliseen yhteisöön ja pitivät huolta myös lasten yhteyden jatkumisesta, ja lisäksi uskonnollisuus säilyi osana perheen toimintakulttuuria myös haastateltavien uskonnollisuus eri dimensioiden suhteen säilyi ja muuttui henkilökohtaisemmaksi. Yksinäisyyden, erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksesta johtuva hämmennys saattoi johtaa etsimään vastauksia omasta uskonnosta Suomeen muuton alkuvaiheessa. Uuteen maahan ja kulttuuriin siirtymisen myötä nousi haastateltavien tietoisuuteen oman uskonnon lisäksi vaihtoehtoisia tulkintatapoja ja ideologioita. Osalle haastateltavista tämä aiheutti oman uskonnon ja erityisesti siihen liittyvien sääntöjen ja rituaalien uudelleen arviointia. Myös ikä ja ajattelun kehitys näytti akkulturaatioprosessin lisäksi vaikuttavan haastateltavien uskonnollisuuteen.

Kuvio 1: Nuorten uskonnollisuuteen vaikuttaneet keskeiset tekijät.

5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusaiheeseen liittyvä henkilökohtainen suhde ja kiinnostus on työn tekemisen kannalta ainakin jossain määrin edellytys. Toisaalta aiheen ollessa läheinen, on tutkijalla paljon ennakkokäsityksiä ja -odotuksia tuloksiin liittyen. Nämä lähtevät ohjaamaan tutkimusta jo teoreettisen viitekehyksen hahmottamisen ja siinä tehtävien valintojen vaiheessa. Oma havaintoni maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavan ryhmän opettajana oli, että juuri uuteen maahan ja vieraaseen ympäristöön muuttaneilla lapsilla on yleensä hyvin voimakas tarve oppia toimimaan uudessa ympäristössä, sopeutua siihen ja olla yksi muiden joukossa, mieluummin samanlainen kuin erilainen. Koulumaailmassa lasten uskonnollisuus jää oman kokemukseni mukaan ikään kuin taka-alalle, vaikka nousee joissakin kohdin uskonnollisten sääntöjen ominaisuudessa esiin. Uuden kulttuurin oppimista selittävä akkulturaatioteoria tuntui tältä taustalta sopivalta teoreettiselta viitekehykseltä, koska sosialisatio nähdään siinä selittävänä tekijänä ja se vastasi omaa kokemuksen tuomaa näkemystäni. Uskonnollisuuden teoreettiseksi pohjaksi valikoitui uskonnon psykologian ja siellä tarkemmin sosiaalisen oppimisen näkökulma. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen ja uskonnon oppiminen tapahtuu pitkälti sosialisatian kautta ja sosiaalisen oppimisen näkökulmassa korostuu erityisesti perheen, mutta myös muiden aikuisten sekä ystävien, vuorovaikutussuhteiden, instituutioiden, ympäristöstä tulevien vaikutteiden merkitys lapsen maailmankuvan ja valintojen muovautumisessa.

Katsoin tarpeelliseksi tarkastella uuteen kulttuuriin sopeutumista ja uskonnollisuutta ikään kuin suurena kuvana, johon saatoin erilaisista taustoista tulevat haastateltavat asettaa ja ymmärtää ilmiöiden yhteyksiä toisiinsa. Sitä kautta päädyin hahmottamaan näitä ilmiöitä sosialisatian näkökulmasta, joita on tutkittu sosiologian ja sosiaalipsykologian alalla. Tutkimusperinne näillä tieteenaloilla on pääasiassa kvantitatiivinen. Sovelsin kvantitatiivisin menetelmiin pohjautuvaa teoreettista viitekehystä kvalitatiiviseen tutkimukseen. Arvioitavaksi jää, kuinka uskottavasti teoreettinen viitekehys, tutkimuksen toteuttaminen ja tulokset ovat vuoropuhelussa ja kuinka vakuuttavia esittämäni ilmiöiden väliset suhteet tämän tutkimuksen perusteella ovat. Teoreettinen viitekehys toimi mielestäni hyvin tutkimuksen alustana ja sieltä löytyi selittäviä yhteyksiä myös tämän aineiston tuloksiin. Se antoi myös riittävän vankat raamit monipuolisen aineiston keräämiseen ja analysointiin.

Toteutin aineiston keruun haastatteluilla, mikä osoittautui hyväksi valinnaksi. Kuten toivoin, sain haastateltavilta paljon yksityiskohtaista tietoa, jota en kyselykaavakkeen vastauksilla olisi saanut. Lisäksi haastattelumuotoisessa aineistonkeruussa sain kaiken sen aineiston, mitä suunnittelin ja toivoin saavani. On kuitenkin huomioitavaa, että haastateltavien kielitaito vaihteli jonkin verran. Omaan uskontoon liittyvä käsitteistö ei välttämättä ole tuttua suomen kielellä. Yksi haastateltavista pyysikin etukäteen, että saisi käyttää haastattelussa englannin kieltä, koska se oli hänellä vahvempi kuin suomen kieli. Olin tietoinen siitä, että hän ymmärsi suomea vähintäänkin melko hyvin, joten sovimme, että esitän kysymykseni suomeksi ja hän vastaa englanniksi ja että mikäli jokin kysymys jäisi epäselväksi hän pyytäisi selvennystä. Tämä järjestely toimi hyvin. Muiden osalta haastattelu toteutettiin kokonaan suomen kielellä, mikä saattoi rajoittaa vastausten sisältöjä. Koska olen työskennellyt pitkään lasten ja nuorten kanssa, joiden kielitaito on vasta kehittymässä tiedän, millaiset ilmaisut ovat vaikeasti ymmärrettäviä ja osaan tulkita ilmeistä ja eleistä, mikäli toinen osapuoli ei ole ymmärtänyt, uskon pystyneeni minimoimaan kielitaidon aiheuttamat ongelmat haastattelutilanteissa. Uskon myös, että haastateltavilla oli vähemmän paineita käyttää suomen kieltä minun kanssani verrattuna vieraaseen haastateltavaan. Se, että tunsin heidät jo Suomeen muuton alkuvaiheesta helpotti haastattelutilannetta kielen osalta.

Tutkimukseen osallistui kahdeksan haastateltavaa, mikä on pieni määrä myös kvalitatiivisessa aineistossa. Koska pidin haastateltavia hankkiessani tärkeänä, että tutkimukseen osallistuu uskonnolliselta taustaltaan erilaisia sekä molemman sukupuolen edustajia saman verran, useampien sopivien haastateltavien löytäminen olisi vaatinut vielä enemmän työtä. Koska halusin toteuttaa tiedonkeruun haastatteluina, oli kahdeksan henkilön haastattelutapaamisten järjestely, itse haastattelu ja aineiston litteroiminen työmäärän ja ajankäytön kannalta taloudellista. Pro gradu -työn laajuuden näkökulmasta edellä mainituista syistä kahdeksan haastateltavaa tuntui riittävältä määrältä.

Haastateltavien vähäisestä lukumäärästä huolimatta aineisto oli sisällöltään rikas ja kiehtova, mikä aiheutti aluksi hämmennystä. Haastateltavat avasivat omaa elämäntarinaansa, josta nousi herkkiä ja henkilökohtaisia asioita. Aineisto oli kunnioitusta herättävä ja alkuun tuntui, että tarinoiden asettaminen tieteellisten menetelmien seulontaan ei tehnyt oikeutta haastateltavien vaikuttaville

elämäntarinoille. Systemaattisen työskentelyn ja ajan kulun myötä aineistoon syntyi sopivaa etäisyyttä, mikä mahdollisti tutkimuskysymysten näkökulmasta relevantin tiedon poimimisen aineistosta.

Ilmoitin haastattelupyyntöä tehdessäni kysymyksessä olevan uskontoon liittyvä tutkimus. Haastateltavat saattoivat alkaa jo suostuttuaan tutkittavaksi pohdiskella omaa uskonnollisuuttaan ja sitä, mitä he siitä kertoisivat. He saattoivat luoda ikään kuin tarinan omasta uskonnollisuudestaan jo valmiiksi ja päättää etukäteen, millainen se on. Siihen, millaisen tarinan haastateltavat halusivat kertoa voi vaikuttaa haastattelijan ja haastateltavan suhde. Millaisen kuvan haastateltava halusi piirtää itsestään entiselle opettajalleen ei välttämättä vastaa sitä, mitä se todellisuudessa on. Kertomukseen itsestä vaikuttaa myös se, millaisena haluaa toisen sen näkevän. Kun kysymyksessä on opettaja – oppilassuhde, se on erityisellä tavalla myös valtasuhde. Silloin haastateltava saattaa vielä enemmän pyrkiä piirtämään itsestään kuvan, jonka olettaa toisen haluavan nähdä. Esimerkiksi kysymykseen siitä, millaisina he kokivat ja näkivät suomalaisten uskonnollisuuden, he eivät todennäköisesti uskaltaneet esittää kriittisiä ajatuksiaan. Moni haastateltava totesikin ajatelleensa, että suomalaiset saavat olla sellaisia kun ovat. Haastateltavat vaikuttivat haastattelutilanteessa yleensä ottaen hyvin aidoilta ja rehellisiltä, ja uskonkin, että jokainen haastateltava kertoi sen, minkä osasi siinä tilanteessa kertoa.

Kun tutkimuksen aineistona on haastattelut, jossa osallistujat avaavat elämäntarinaansa, on tutkimuksen eettisyys erityisen huomion alainen. Osallistujien henkilöllisyys ei saa paljastua tutkimusraportista. Tämän olen huomioinut siten, että raportista ei käy ilmi tutkimukseen osallistuneiden varsinaiset kotimaat, vain maantieteellinen alue. En myöskään ilmaise, millä paikkakunnalla haastateltavat ovat asuneet tai asuvat. Valitsin haastateltavien muunnelluiksi nimiksi sellaiset, joita ei ole koskaan esiintynyt oppilaitteni joukossa.

Uskonnollisuus on tutkittaville itselleen henkilökohtainen ja intiimi aihe. Uskonnollisuuden suhteen voi helposti tulla loukatuksi. Aineiston analyysiä tehdessäni taustalla oli ajatus, että kaikki mitä kirjoitan täytyy olla sellaista, jota myös tutkimukseen osallistuneet voivat lukea tuntematta tulleen väärinymmärretyksi tai että kertomuksesta on vedetty liian pitkälle vieviä johtopäätöksiä. Raportoimani tulokset perustuvat vain siihen, mitä on sanottu. Vuorovaikutussuhteisiin tai persoonallisiin ominaisuuksiin liittyvät arviot olen

jättänyt tietoisesti pois myös pohdinnasta, vaikka ne luonnollisesti ovat tulosten taustavaikuttajia.

Se, mitä väitetään tutkimuksessa liittyen johonkin uskontoon tai sen edustajaan vaatii myös erityistä huolellisuutta. Aikana, jolloin asenteet uskonnollisuutta kohtaan saattavat olla negatiivisia ja saatavilla olevasta informaatiosta etsitään aineksia vastakkainasetteluun, tutkijoiden on oltava tarkkoja siitä, millä sanoin ja millaisin perustein tietoa esitetään. On sanottava se, mitä empiria osoittaa, mutta sillä tavoin, että mustavalkoiselle tulkinnalle annetaan mahdollisimman vähän aineksia. Tähän olen pyrkinyt pitäytymällä analyysi- ja kirjoitusvaiheessa vankasti teoreettisessa viitekehyksessä siten, että olen poiminut aineistosta vain sen tiedon, mikä liittyy juuri akkulturaatioon ja uskonnon dimensioihin ja avannut sen lukijoille niiden kautta.

6. Pohdinta

Olen työskennellyt viisitoista vuotta maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavan ryhmän opettajana ja kohdannut siinä uskonnolliselta taustaltaan varsin erilaisista taustoista tulevia lapsia ja heidän perheitään.

Useat valmistavaan opetukseen osallistuvat lapset ovat siirtyneet Suomeen kulttuureista, joissa uskonto määrittää yksilöiden ja yhteisöjen elämää merkittävästi enemmän kuin Suomessa. Koulun arjessa lasten uskonnolliset taustat näkyvät oman kokemukseni mukaan vähän. Ne nousevat yleensä vain ruoka- ja pukeutumissäännöissä, juhlapäivien vietossa ja siinä, että jotkut osallistuivat oman uskonnon opetukseen. Muuten valmistavan opetuksen ryhmässä lasten uskonnollisuus ei ole erityisesti noussut esiin.

Ihmettelin usein sitä, miksi lasten taustasta huolimatta uskonnollisuudella ei näytä koulussa olevan käyttäytymisessä suurta roolia. Se sai pohtimaan, millä tavalla lapset käsittelevät mielessään uskonnollisuuteen liittyviä kysymyksiä uudessa ympäristössä sekä kuinka paljon ja millä tavalla Suomessa näkyvä uskonnollinen kulttuuri tuo vaikutteita näiden uusien tulokkaiden uskonnollisuuteen. Tutkielmaani liittyvät kysymykset olivat askarruttaneet minua pitkään, joten pro gradu -työn aiheenvalinta oli luonteva.

Teoreettisen viitekehyksen valintaa sosiologian ja uskonnonpsykologian ja -sosiologian alueelta pidän onnistuneena valintana. Siinä uuden kulttuurin oppimista ja uskonnollisuutta keskeisenä selittävänä tekijänä nähdään sosiaalinen oppiminen. Tämä viitekehys auttoi haastattelurungon luomisessa siten, että haastattelukysymyksissä tuli huomioita eri elämänvaiheet, jossa ensin haastateltava kertoi elämästään kotimaassa, ennen Suomeen muuttoa ja Suomeen muuton jälkeen. Näiden kysymysten kautta sain näkyviin, millaisesta kulttuurisesta kontekstista haastateltavat tulevat ja kuinka suuri muutos Suomeen muutto on ollut. Glockin ja Starkin (1969) luoma teoria, jossa uskonnollisuutta tarkastellaan viiden dimension kautta auttoi luomaan konkreettisia kysymyksiä kattavasti liittyen uskonnollisuuteen ja sen ilmenemiseen haastateltavien eri elämänvaiheissa. Koska haastateltavat tulivat varsin erilaisista taustoista, akkulturaatioteoria uuden kulttuurin oppimista selittävänä mallina sekä sosialisatio uskonnollisuutta selittävänä tekijänä antoivat riittävän suuret raamit kerätä, tarkastella ja analysoida aineistoa.

Valitsin kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, koska se antaa yksityiskohtaisempaa ja monipuolisempaa tietoa kuin mitä kvantitatiivisen kyselytutkimuksen perusteella olisi saanut. Ajattelin myös, että kvalitatiivisin menetelmin toistaiseksi vain vähän tutkitusta aiheesta voi nousta esiin sellaisia teemoja ja ilmiöiden yhteyksiä, joita ei kvantitatiivisin menetelmin toteutettaessa ehkä ilmenisi. Tässä tutkimuksessa kvalitatiivisin menetelmin saadun informaation pohjalta puolestaan voisi toteuttaa kvantitatiivisen tutkimuksen ja testata, nousevatko samat ilmiöt esiin myös isommassa joukossa.

Saamani aineisto vahvisti teoriaosuudessa esittelemääni näkemystä siitä, että uskonnollisuutta voidaan selittää pitkälti sosiaalisen oppimisen kautta. Voi todeta, että tässä aineistossa oman perheen uskonnollisuus, mahdollisuus jatkaa oman uskonnon harjoittamista uudessa ympäristössä ja yhteys omaan uskonnolliseen yhteisöön tukivat uskonnollisuuden säilymistä oman uskonnon opetuksen mukaisina kattaen eri uskonnollisuuden dimensiot. He uskoivat kuten heille oli opetettu, he saivat oman uskontonsa mukaista opetusta uskonnollisessa yhteisössä, he noudattivat oman uskontonsa rituaaleja, toiset säännöllisemmin kuin toiset ja he pitivät tärkeänä käyttäytyä oman uskontonsa opetuksen mukaisesti. Mitä vahvempi tuki uskonnollisuudelle tuli perheestä ja yhteisöstä, sitä useammalla uskonnollisuuden dimensiolla se haastateltavilla ilmeni. Osa näistä haastateltavista totesi, että oma uskonto oli syventynyt eli oman selityksensä mukaan muuttunut enemmän omaksi ja henkilökohtaiseksi uskoksi.

Kolme oman uskontonsa säilyttäneistä haastateltavista sanoivat olevansa tyytyväisiä elämäänsä Suomessa. Yksi puolestaan ilmaisi toiveen päästä takaisin lapsuuden kotimaahan. Tästä nousi esiin kysymys akkulturaation ja uskonnollisuuden välisestä yhteydestä. Jos haluaa pitäytyä mahdollisimman pitkälti oman uskonnon opetuksessa ja elämäntavassa ja jos oma uskonto poikkeaa valtakulttuurin vastaavista, siitä saattaa seurata haasteita akkulturaatioprosessissa. Jos on kokemus, ettei voi noudattaa sellaista elämäntapaa kuin haluaisi ja kokee, ettei omassa ystäväpiirissä ole samalla tavalla ajattelevia, voi seurata ulkopuolisuuden tunne. Tämä voi johtaa tyytymättömyyden kokemukseen ja kaipauksen päästä takaisin entiseen kotimaahan. Ei voi kuitenkaan sanoa, mikä on syy ja mikä seuraus.

Herääkin kysymys, missä määrin Suomeen muuton vaiheessa negatiivisena koettu ja raju elämänmuutos johtaa etsimään identiteetin rakennusaineita ja merkityksen kokemuksia omasta uskonnosta. Toisaalta voi kysyä, aiheuttaako

uskonnollisuus, joka sisältämiensä dimensioihin suhteen poikkeaa valtakulttuurin uskonnollisuudesta ja elämäntavoista niin suuren vierauden kokemuksen, että se luo merkittäviä haasteita integroitumiselle uuteen kulttuuriin. Näihin kysymyksiin ei tämän tutkimuksen perusteella saada vastausta ja se olisikin tarpeellinen tutkimusaihe.

Mikä sitten saa kyseenalaistamaan oman uskonnon sisältöjä? Kolme haastateltavista oli joko hylännyt kokonaan oman uskontonsa tai siitä oli vain vähän jäljellä. Kaikki kolme olivat erilaisia uskonnolliselta taustaltaan. Yksi näistä kolmesta oli päätenyt ajatukseen, että on olemassa jokin korkeampi voima, mutta uskonnot ovat ihmisten keksintöjä. Hänen ajattelunsa nojasi tieteeseen, mutta hän huomautti, että tieteen selitykset ovat vain ”parhaita arvauksia”. Toinen näistä kolmesta noudatti oman uskontonsa keskeisiä sääntöjä, mutta hänellä oli isoja kysymyksiä liittyen siihen, mitä uskonnot oikeastaan ovat ja mikä merkitys omalla uskonolla tulisi olemaan tulevaisuudessa. Molemmat edellä mainituista liittivät ajatustensa heräämisen lukiovaiheeseen ja siellä uskonnon, elämäntutkimustiedon ja psykologian opetukseen. Kolmas tähän joukkoon kuuluvista kertoi, miten hän oli alkanut ”ajatella itse” ja löytäneensä lukemisen ja pohdinnan kautta oman tapansa olla uskonnollinen. Näitä kolmea yhdisti, että kaikki olivat alkaneet erityisesti pohtia omaan uskontoon liittyviä kysymyksiä 16 – 17 vuoden iässä. Voi todeta, että tietoisuus erilaisista selitysmalleista yhdistettynä ikävaiheeseen ja jo aiemmin heränneisiin kysymyksiin, johtivat tämän aineiston kohdalla luopumiseen oman uskonnon totuudellisuudesta ja siihen liittyvistä rituaaleista. Olisi kiinnostavaa selvittää, mikä merkitys lukio-opetuksella on uskonnollisuuteen eri uskonnollisista taustoista tuleville. Kuinka suuri osa yleensä ja millaisista syistä niistä maahanmuuttajataustaisista nuorista, jotka osallistuvat lukio-opetukseen alkavat kyseenalaistaa oman uskontonsa tiedollista dimensiota ja luopuvat sen rituaaleista?

Uskonnollisen kokemuksen merkitys nousi myös esiin uskonnollisuuden säilymiseen liittyen. Lukuun ottamatta yhtä niistä neljästä haastateltavasta, joiden uskonnollisuus oli säilynyt, oli myös uskonnollisia kokemuksia. Henkilökohtainen kokemus siitä, että Jumala on mukana kaikessa yhdisti heitä. Toisaalta yksi niistä, jotka olivat hylänneet oman uskontonsa mukaisen uskonnollisuuden kertoi kokemuksestaan Suomeen muuton alkuvaiheessa. Hän oli nähnyt ikään kuin näyn lempijumalastaan Ganeshasta. Se oli ollut hyvin vaikuttava kokemus. Haastattelussa hän kuitenkin totesi sen olleen psykologinen ilmiö, joka liittyi

vaikeaan elämänmuutokseen Suomeen muuton yhteydessä. Kysymykseksi jää, kuinka paljon henkilökohtainen kokemus korkeamman voiman olemassaolosta vaikuttaa siihen, että uskoo oman uskontonsa mukaisesti ja noudattaa rituaaleja siitä huolimatta, että tiede ja muut uskonnot antavat toisenlaisia selityksiä.

Kielen vaikeudet nousivat myös esiin tässä tutkimuksessa. Yksi haastateltavista kertoi, että uskonnon opetuksen ymmärtäminen koulussa oli vaikeaa, koska se tapahtui suomen kielellä. Eräs haastateltavista kertoi, miten perheen isä lopetti käynnit moskeijassa, koska hän ei ymmärtänyt, mitä siellä puhuttiin. Näin myös perheen yhteys uskonnolliseen yhteisöön katkesi hetkeksi. Yksi haastateltavista kertoi yhdeksi syyksi kirkossa käyntien jäämiseen sen, ettei se tuntunut enää samalta kuin kotimaassa, koska kieli oli erilainen.

Oman äidinkielen käyttö uskonnollisessa viitekehyksessä voi olla varsin merkittävä tekijä uskonnollisuuden säilymisessä. Mahdollisuus käyttää omaa äidinkieltään uskonnollisissa yhteyksissä, kuunnella ja puhua niillä sanoilla kuin on lapsuudesta saakka tottunut uskosta kuulemaan ja puhumaan voi liittää vahvemmin uskonnolliseen yhteisöön. Äidinkielen merkityksen selvittäminen suhteessa uskonnollisuuteen olisi myös mielenkiintoinen ja tarpeellinen tutkimuskohde.

Se, miten haastateltavat kokivat suomalaisten uskonnollisuuden oli suurelta osin samanlaista. Haastateltavat kertoivat hämmästelleensä muun muassa sitä, miten suomalaiset lapset saattoivat sanoa, ettei Jumalaa ole olemassa ja että suomalaiset menivät kirkkoon vain joidenkin erityisten juhlien tai elämäntilanteiden vuoksi. He kaikki kuitenkin ajattelivat, ettei se liittynyt heihin ja että se, miten suomalaiset harjoittavat omaa uskontoaan oli heidän mielestään suomalaisten oma asiansa. Tähän vastaukseen saattoi toki vaikuttaa oma asemani suomalaisena haastattelijana ja entisenä opettajana. Haastateltavilla ei olisi todennäköisesti ollut rohkeutta esittää kritiikkiä suomalaisesta uskonnollisuudesta.

Kuitenkin suomalaislasten keskuudessa näyttäytyvä kriittinen suhtautuminen esimerkiksi Jumalan olemassaoloon herätti paljon kysymyksiä yhden haastateltavan kohdalla. Hän mietti sitä, miten lapset voivat näin ajatella, onko asia oikeasti niin ja kuka heille niin on opettanut. Koska suomalaisten lasten asenne ja sen herättämät kysymykset nousivat esiin vain yhden haastateltavan kohdalla, jäin miettimään, eikö se vaikuttanut muihin haastateltaviin samalla tavalla vai jättivätkö he tahattomasti tai tahallisesti kertomatta siitä. Se, missä

määrin ikätovereiden mielipiteet vaikuttavat oman uskonnon uudelleenarviointiin, olisi myös maahanmuuttajanuorten kohdalla kiinnostava tutkimuskohde.

Mielenkiintoinen kysymys on, kuinka paljon oman uskonnon kyseenalaistamiseen ja lopulta hylkäämiseen liittyy voimakas positiivinen suhtautuminen uuteen kulttuuriin ja sen sisältöjen omaksumiseen. Oma arkikokemukseni on, että lapsilla on voimakas pyrkimys kuulua ryhmään, olla mieluummin samanlainen kuin erilainen osa ryhmää sekä löytää siitä oma paikka ja asema. Kun kaikki voimavarat ja mielenkiinto ovat suuntautuneet kielenoppimiseen ja oman paikan löytämiseen uudessa ympäristössä ja yhteisössä, saattaa uskonnolliset kysymykset jäädä sivuseikoiksi. Tästä voi seurata hiljalleen vieraantuminen omasta uskonnosta, sen opetuksesta ja elämäntavasta. Kuinka paljon vaikuttaa se, että suhtautuminen uuteen kulttuuriin on assimilaatiota lähenevää, johtaa oman uskonnon jäämisen ikään kuin syrjään ja sitä myötä etääntymiseen ja sen merkityksen vähenemiseen?

Nuorten uskonnollisuuteen vaikuttavat myös globaalit trendit eri uskonnollisten ryhmien sisällä. Sosiaalisen median välityksellä eri uskonnollisiin ryhmiin kuuluvilla on mahdollisuus käydä keskustelua. Näin sosiaalisen median sisällä käyty keskustelu liittyen omaan uskontoon, oppiin ja elämäntapaan ja sen suhteesta globalisaatioon ja länsimaisten arvojen tuomiin vaikutteisiin leviää nopeasti maantieteellisesti laajoille alueille. Siellä vaikuttavat virtaukset vaikuttavat myös yksilöihin ja heidän tapaansa tulkita omaa uskontoaan. Tässä tutkimuksessa ei käynyt ilmi sosiaalisen median vaikutus. Sitä ei myöskään haastattelukysymyksissä nostettu esiin, mikä jättää median vaikutuksen epäselväksi. Se, missä määrin nuoret hakeutuvat uskonnollisissa kysymyksissä sosiaalisen median pariin ja ottavat vaikutteita median sisällöistä, olisi ajankohtainen ja tärkeä tutkimuskohde.

Ihmiset liikkuvat yhä enenevässä määrin yli rajojen joko pakon edessä erilaisten kriisien seurauksena, etsivät turvallisempaa tulevaisuutta perheelleen tai muuttavat työn perässä. Tämä vaatii tutun elinpiirinsä jättäneeltä uuden oppimista sekä oman elämän sopeuttamista uuteen kulttuuriin. Samoin ihmisten liikkuminen yli rajojen haastaa yhteisöjä ja yhteiskuntia sopeutumaan siihen tilanteeseen, että omaan yhteisöön liittyy ja tulee pysyväksi osaksi kokonaisuutta taustaltaan erilaisia ihmisiä. Tämä vaatii joustoa molemmin puolin. Vastaanottavan kulttuuri voi joko vaikeuttaa tai edesauttaa uuden tulokkaan integroitumisessa.

Akkulturaatioprosessissa epäsuotuisin ja inhimillisesti traagisin tulos sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta on marginalisaatio. Marginalisaatioon päätyvät eivät koe kuulumisen tunnetta omaan etniseen ryhmään eivätkä uuden kulttuurin edustamaan ryhmään. Heillä on toiveita olla osana yhteiskuntaa, mutta heiltä puuttui taitoja ja kykyjä luoda suhteita ja kontakteja. He ovat hämmentyneitä paikastaan yhteiskunnassa.

Kuten teoriaosuudessa esittelemässäni tutkimuksessa oli noussut esiin, Suomessa asuvien maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla marginalisaatioon viittaavia piirteitä omaavien nuorten määrä oli huomattavan korkea verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin tai koko tutkimusjoukkoon. Tämä antaa syyn pohtia, mitä Suomessa olisi syytä tehdä, jotta integraatio toteutuisi paremmin.

Uskonnonpedagogisesta näkökulmasta voidaan pohtia, mikä merkitys oman uskonnon opetuksella on integroitumiselle. Tähän liittyy myös keskustelu siitä, millaiset mahdollisuudet ja puitteet tulisi luoda uskonnollisten ryhmien kokoontumiselle. Tämän tutkimuksen valossa näyttää siltä, että olisi tärkeää olla paikka ja yhteisö, johon tuntee kuuluvansa, josta voi saada vertaistukea ja käydä keskustelua juuri oman etnisen ja uskonnollisen taustan ja siihen liittyvän sopeutumisen erityiskysymyksistä.

Uskonto voi toimia identiteettiä kannattelevana ja sitovana aineksena, jos se ei aiheuta suuria ristiriitoja perheen sisällä vuorovaikutussuhteissa ja sekä valtakulttuuria edustavien ikätovereiden ja aikuisten sekä heidän arvomaailman kanssa. Nuorten kohdalla oman uskonnon opetus voi toimia tässä siinä merkityksessä, että instituution tarjoaman opetuksen kautta oikeutetaan oman uskonnon mukainen identiteetti uudessa ympäristössä. Lisäksi oman uskonnon opetus tukee sekä yksilön integraatiota että myös kyseisen uskonnollisen ryhmän integroitumista osaksi yhteiskuntaa. Oman uskonnon opetus tarjoaa osallistujilleen myös ryhmän, jossa voivat olla omana itsenään osa vähemmistöryhmää ja käydä siellä keskustelua oman uskonnon sovittamisesta uuteen kulttuuriseen kontekstiin ja elämäntapaan. (Rissanen, 2014, 128.)

Teemat maahanmuuttajuus ja uskonnollisuus sisältävät paljon ennakkواسenteita ja herättävät tunteita. Tämän vuoksi se on tutkimuskohteena erityisen tarpeellinen. Ilmatilaa hallitsee tietämättömyys ja hämmennys uskonnon ja siihen sisältyvän maailmankuvan ja ideologian merkityksestä ihmisten käyttäytymistä ohjaavana tekijänä. Jotta voi päästä käsiksi juurisyihin, on

selvitettävä, mitä ne ovat. Tämä työ on pieni askel uuteen kulttuuriin sopeutumisen ja uskonnollisuuden välisen yhteyden selvittämisessä.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

- 2016 Kuusi haastattelua äänitallenteena tutkijan hallussa.
- 2016 Kahdeksan haastattelun aikana esillä ollut posteria, jossa on tutkijan muistiinpanoja liittyen eri elämänvaiheisiin tutkijan hallussa.
- 2016 Kuusi haastattelua litteroituna tutkijan hallussa.

Kirjallisuus

Aaltonen, T. Ruusuvuori J & Tiittula, L.

- 2005 Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 1 verkkoaineisto, Tampere: Vastapaino.

Beit-Hallahmi, B.

- 2015 Psychological Perspectives on Religion and Religiosity. 1. uppl. East Sussex: Routledge.

Berger, P. L. & Luckmann, T.

- 1971 The Social Construction of Reality: A Treatise in the Social Knowledge. London: Clays Ltd.

Berry, J. W.

- 1980 Acculturation as Varieties of Adaption. – Acculturation. Theory, Models and some New Findings. Toim. Padilla, Amado M. Boulder (USA)

Berry, J. W.

2002. Cross-cultural psychology : research and applications. 2nd ed. uppl. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Berry, J.W.

2006 Immigrant youth in cultural transition: acculturation, identity, and adaption across national contexts. Lawrence Erlbaum Associate, Mahwah, NJ.

Burris, C.T., Batson, C.D., Altstaedten, M. & Stephen, K.

1994 "What a friend..." Loneliness as a motivator of intrinsic religion. Journal for the Scientific Study of Religion, 33, 326-334.

Davie, Grace.

2005 Religion in modern Europe: a memory mutates. Oxford U.K: Oxford University Press.

Erickson, J. A.

1992 Adolescent development and commitment. A structural equation model of the role of family, peer group and educational influences. Journal of the Scientific Study of Religion, 31, 131-152.

Erikson, E. H.

1968 Identity: Youth and crisis. New York: Norton.

Eskola, J.

2001 Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Aaltola J.& Valli R. (Toim.) Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J.

2008 Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. Painos. Tampere: Vastapaino.

Feldman, K.A.

- 1969   Change and stability of religious orientations during collage: Part I. Freshman – senior comparison. Review of religious research, 11, 40-60.

Francis L. J. & Gibson, H. M.

- 1993   Parental influence and adolescent religiosity. Study of Church attendance and attitude toward Christianity among adolescents 11 to 12 and 15 to 16 years old. International Journal of Psychology of Religion, 3, 241-253.

Glock, C & Starck, R.

- 1969   Religion and society in tension. Chigaco: Rand McNally & Company. II, Repr.

Goode, E.

- 1968   Classa styles of religion sociation. British Journal of Sociology, 19, 1-16.

Grusec, J. & Hastings, P.

- 2008   Handbook of socialization theory and research. Pbk. ed. uppl. New York: Guilford Press.

Hannerz, U., Hannerx, U., Liljeström, R., Löfgren, O.

- 1982   Kultur och metvetande: en tvärvetenskaplig analys. Stockholm: Akademilitteratur.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H.

- 2000   Tutkimushaastattelu : teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P.

2007 Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hymes, D.H.

1964 Language in culture and society: a reader in linguistics and anthropology. 1964, xxxv. New York: Harper & Row.

Kalliala, M.

2015 Uskonto, kulttuuri ja lapsuus. Teoksessa Uskonto lapsuuden kulttuureissa. Kallioniemi, A., Poulter, S B Ubani, M. (Toim.) Helsinki: Lasten keskus.

Kuula, A.

2011 Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 1 verkkoaineisto. Tampere: Vastapaino, 2. uud. p.

Kuusisto, A.

2011 Growing up in affiliation with a religious community: a case study of Seventh-day Adventist youth in Finland. Münster: Waxmann.

Mason, M., Singleton, S. & Webber, R.

2010 Developments in Spirituality among Youth in Australia and Other western Societies. Teoksessa Annual Review of the Sociology of religion, Volume 1: Youth and religion. Giordan, Giuseppe (Toim.). Brill. Leiden. Boston.

Niemelä, K. & Porkka, J.

2015 Confirmation Work in Finland. Teoksessa Youth, Religion and Confirmation work in Europe. Niemelä, K., Schlag, T., Schweitzer, F. & Simojoki, H. (Toim.) The Second Study. 1. Auflage. Gutersloh: Gutersscholher Verlaugshaus

Phinney, J., Berry, J., Vedder, P & Liebkind, K.

2006   The Acculturation Experience: Attitudes, Identities, and Behaviors of Immigrant Youth. Teoksessa Intercultural Immigrant youth in cultural transition: acculturation, identity, and adaption across national contexts. Berry, J., Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, Paul. (Toim.) Lawrence Erlbaum Associate, Mahwah, NJ.

Reich, K.H.

1991   The role of complementary reasoning in religious development in childhood and adolescence. New directions for child development, 52. San Francisco: Jossey Bass.

Rissanen, Inkeri.

2014   Negotiating identity and tradition in single-faith religious education: a case study of Islamic education in Finnish schools. Münster: Waxmann.

Roy, O.

2016   Islam in Europe: Clash of Religions or Convergence of Religiosities. Teoksessa Religion in the New Europe, Krzysztof, M. (Toim.) Budapest: Central European University Pres.

Ruusuvuori, J., Nikander, P., Hyvärinen, M.

2010   Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Ryan, R.M., Rigby, S & King, K.

1993   Two types of religion internalization and their relations to religious orientations and mental health. Journal of Personality, 65, 586-596.

Räsänen, A.

2006   Siirtolaisten kulttuurin oppiminen ja sopeutuminen. Teoksessa Yeung, A. B., Pesonen, H, Susan Sundback, S. & Ronja Venesperiä.

(Toim.) Rajojen ylityksiä: uskonto, kirkko, sosiologia. (154-174)
Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Salo, R.

2014 Opettajien osaamisen ja opetuksen kehittäminen perusopetukseen valmistavassa opetuksessa. Tampere: Juvenes print.

Spilka, B., Hood, R.

2003 The psychology of religion: an empirical approach. xvi. New York: Guilford Press

Tuomi, J. & Sarajärvi, A.

2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi, 6. uud. p.

Ziebertz, Hans-Georg

2003 Religious education in a plural Western society : problems and challenges. Munster: LIT.

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Aika ennen Suomeen muuttoa

- Millaiseen perheeseen synnyit?
  - o Sisarukset, kuinka mones lapsi olit?
  - o Vanhemmat
  - o Muut läheiset aikuiset

- Millainen kotisi oli?
  - o Suuri/pieni, kerrostalo/omakotitalo?
  - o Millaisessa ympäristössä kotisi oli? kaupungissa/maaseudulla
  - o Miten vietit aikaa?

- Millaisia harrastuksia sinulla oli/miten muuten vietit vapaa-aikaa?
  - o Mistä yhteyksistä tunsit parhaat ystäväsi?

- Koulunkäynti
  - o Kävitkö koulua? Miten koit koulunkäynnin?
  - o Miten uskonto näkyi koulussa ja opetuksessa?

Uskonnollisuuteen liittyvät asiat merkitsen selkeyden vuoksi aikajanan alapuolelle.

- Perheen ja läheisten uskonnollisuus
  - o Kerro perheesi ja muiden läheistesi uskonnollisuudesta.
  - o Millaisia uskonnollisia tapoja perheelläsi oli kotimaassasi? (päivittäin/viikoittain/juhlat)
  - o Miten läheisten aikuisten ja ystävien elämässä näkyi uskonnollisuus?

- Oma uskonnollisuus
  - o Mitä ajatuksia sinulla oli Jumalasta silloin?
  - o Mitä ajattelit kuolemasta ja kuolemanjälkeisestä elämästä silloin?

- Millä tavalla uskonto vaikutti elämääsi lapsena, esim. käyttäytymiseen?
- Mitä asioita opit? Mitä jäänyt mieleen päällimmäisenä?
- Millaista apua sait uskonnosta lapsena?
- Oliko sinulla lapsuudessa joitakin uskonnollisia kokemuksia, joissa olet kokenut Jumalan vaikutuksen? Kerro siitä.
- Ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri
  - Kerro kotimaasi uskonnollisuudesta. Kuinka paljon uskonto näkyi lähiympäristössä ja yhteiskunnassa.
  - Miten uskonto näkyi koulussa?
  - Mitä uskonnollisia juhlia vietettiin hyvin näkyvästi?
  - Missä tai keneltä opit uskontoon liittyviä asioita pääasiassa? Kotona/koulussa/uskonnollisessa yhteisössä

Hetki ennen Suomeen muuttoa

- Missä vaiheessa sait tietää Suomeen muuttamisesta?
- Kuinka kauan aikaa meni muuttoon siitä kun sait tietää
  - Mitä tunteita muutto herätti?
  - Mitä odotit Suomeen muutolta?
  - Mikä pelotti?

Suomeen muutto ja ensimmäiset vuodet Suomessa

- Miten Suomeen muutto tapahtui?
- Miten koit Suomeen muuton?
  - Miltä se tuntui? (innostunut/pelokas/jännittynyt)
  - Mistä asioista yllätyit Suomessa? Mihin petyit?
- Miltä koti ja lähiympäristö tuntui?
  - Mistä yhteyksistä löysit kavereita?
  - Miten vietit vapaa-aikaa, millaisia harrastuksia löysit?
- Miltä koulunkäynti tuntui?
  - Mikä oli vaikeaa?
  - Mistä pidit koulussa?
  - Osallistuitko oman uskonnon opetukseen?
  - Miten koit oman uskonnon opetuksen?

Uskonnollisuuteen liittyvät asiat merkitsen aikajanan alapuolelle.

- Uskonnollisuus perheessä uudessa tilanteessa
  - o Miten Suomeen muutto vaikutti perheesi uskonnollisiin tapoihin?
  - o Miten Suomeen muutto vaikutti siihen, miten vietitte uskonnollisia juhlia?
  - o Millainen yhteys perheelläsi ja sinulla oli Suomeen muuton alkuvaiheessa uskonnolliseen yhteisöön?
- Oma uskonnollisuus uudessa tilanteessa
  - o Miten Suomeen muutto vaikutti sinun ajatuksiisi uskonnollisista kysymyksistä, esim. käsitykseen Jumalasta ja miten Jumala vaikuttaa maailmaan ja sinun elämääsi?
  - o Rukoilitko yhdessä jonkun kanssa ja/vai rukoilitko yksin? Millaisissa tilanteissa rukoilit?
  - o Missä opit uskontoon liittyviä asioita Suomessa? (koti/koulu/uskonnollisen yhteisön järjestämä opetus)
  - o Millaisia pohdintoja sinulla oli uskontoon liittyen tuolloin?
  - o Miten uskonto sinua jollain tavalla uudessa tilanteessa?
  - o Millaisia uskonnollisia kokemuksia sinulla oli?
  - o Millä tavalla uskonto vaikutti tuolloin siihen, miten käyttäydyit tai teit valintoja?
- Ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri
  - o Mitä ajattelit suomalaisesta uskonnollisuudesta muutettuasi Suomeen? Millä tavalla huomasit sen eroavan oman kotimaasi uskonnollisesta elämästä?

Tilanne tällä hetkellä

- Elämäntilanne yleensä
  - o Mitä teet nyt työksesi tai opiskelet?
  - o Miten vietät vapaa-aikaasi?
  - o Kuinka paljon vietät aikaa perheesi kanssa?
  - o Kuinka paljon vietät vapaa-aikaasi ystävien kanssa?
  - o Mihin asioihin olet tyytyväinen nyt?
  - o Mihin asioihin olet tyytymätön nyt?

- Jos saisit vapauden päättää ja se olisi mahdollista, muuttaisitko takaisin entiseen kotimaahasi? Miksi?
- Mitä suunnitelmia sinulla on tulevaisuuden suhteen?

Uskonnollisuuteen liittyvät asiat merkitsen aikajanan alapuolelle.

- Perheen ja läheisten uskonnollisuus
  - Kuvaile läheistesi uskonnollisuutta. Kuinka paljon läheistesi elämään uskonnollisuus liittyy?
  - Kuinka paljon osallistut heidän kanssaan ja kenen kanssa pääasiassa?
  - Mitä uskontosi juhlia vietät ja miten?
- Oma uskonnollisuus
  - Kuvaile uskonnollisuuttasi nyt. Mikä merkitys uskonnolla on elämääsi tällä hetkellä?
  - Kuinka usein rukoilet? Millaisissa tilanteissa? (Säännölliset rukoushetket vai satunnaisesti) Miten koet rukouksen auttavan sinua?
  - Miten koet Jumalan läsnäolon ja ohjauksen elämässäsi?
  - Mitkä opetukset ovat tärkeimpiä uskonnossasi?
  - Kuinka paljon ajattelet opetuksia esim. arvioidessasi oikeita ja vääriä valintoja?
  - Kuinka paljon ajattelet uskonnollisia kysymyksiä?
- Ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri
  - Miten koet oman uskonnollisuutesi suhteessa muihin, esimerkiksi omiin kavereihisi, niihin, jotka ovat syntyneet kasvaneet Suomessa?
  - Miten koulussasi tai työpaikallasi suhtaudutaan uskontoosi?
  - Mitä vaikeuksia tai ristiriitoja uskonnollisuutesi aiheuttaa kaveripiirissä tai työ/kouluympäristössä tai harrastuspiireissä?
  - Mikä auttaa ristiriitatilanteissa?

Tulevaisuus

- Miltä tulevaisuus mielestäsi näyttää?
  - Jos saisit vapaasti päättää ja se olisi mahdollista, muuttaisitko takaisin entiseen
  - Kotimaahasi? Miksi?
  - Jos katsot tulevaisuuteen esim. viiden vuoden päähän, mitä haluat nähdä siellä?
  - Miten ajattelet uskonnon liittyvän elämääsi tulevaisuudessa? (perheen perustaminen, työ)
  - Mitä muuta haluat kertoa?
- Miltä aikajanasi mielestäsi näyttää?
- Miten kuvailisit itse muutoksia uskonnollisuudessasi?
- Miltä tämän työskentely tuntui?

Liite 2 Haastatteluanalyysin taulukkomallinen pohja

	Aika ennen Suomeen muuttoa	Hetki ennen Suomeen muuttoa	Uusi tilanne	Nykyisyys	Tulevaisuus
Ideologia					
Tieto					
Rituaalit					
Kokemukset					
Seuraukset					